

soú

Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže

Hana Hašková (ed.), Jana Pomahačová

Tuto práci recenzovaly:
Mgr. Petra Jedličková
Mgr. et Mgr. Paulína Tabery

Tento text vznikl v rámci grantu Grantové agentury Akademie věd České republiky č. KJB7028402 s názvem „Fenomén bezdětnosti v kontextu sociálních změn v české společnosti“ a grantu Grantové agentury České republiky č. 403/05/2474 s názvem „Kombinace pracovního a rodinného života v perspektivě genderových vztahů, sociální a zaměstnavatelské politiky ČR“. Publikace byla vydána za podpory Výzkumného záměru Sociologického ústavu AV ČR „Sociologická analýza dlouhodobých sociálních procesů v české společnosti v kontextu evropských integračních politik, rozvoje znalostní společnosti, lidského, sociálního a kulturního kapitálu“, č. AV0Z70280505.

Obsah

Abstrakt	7
Abstract	8
Abstrakt	9
Úvod (Hana Hašková, Jana Pomahačová)	11
Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy (Jana Pomahačová)	15
1. Český mediální trh a časopisy pro ženy	15
2. Výzkumný postup a struktura textu	17
2.1. Metody analýzy	17
2.2. Výběrový soubor	18
2.3. Struktura textu	19
3. Nedobrovolná bezdětnost – bariéry naplnění mateřství	20
3.1. Neplodnost	20
3.1.1. Neplodnost v životních příbězích	20
3.1.2. Neplodnost pohledem vědy	29
3.1.3. Shrnutí	32
3.2. Chybějící otec	33
3.2.1. Chybějící otec v životních příbězích	34
3.2.2. Chybějící otec pohledem odborníků a redakcí	35
3.2.3. Shrnutí	36
4. Plánování rodičovství	37
4.1. Ztráta svobody	38
4.2. Neslučitelnost mateřství a pracovního života	38
4.3. Finanční situace	40
4.4. Nepřipravenost partnerského vztahu	40
4.5. Odlišné úhly pohledu	41
4.6. Věk	43
4.7. Shrnutí	44
5. Neplánované těhotenství	45
5.1. Stát se matkou?	45
5.2. Shrnutí	47

6. Být matkou...	48
6.1. Stala jsem se matkou...	49
6.2. Shrnutí	52
7. Dobrovolná bezdětnost	52
7.1. Rozhodla jsem se pro život bez dětí...	52
7.2. Shrnutí	55
8. Mateřství a bezdětnost v časopisech pro ženy – kvantitativní shrnutí	56
8.1. Různé úhly pohledu	56
8.2. Odlišné pojetí problematiky jednotlivými tituly	59
9. Závěr	61
Výzkumná sonda do světa rodičovství a bezdětnosti v časopisech životního stylu pro muže (Hana Hašková)	64
1. Časopisy životního stylu pro muže na českém mediálním trhu	64
2. Výzkumný postup a struktura textu	65
2.1. Výběr časopisů pro analýzu	65
2.2. Výběr textů a kódování	66
2.3. Struktura textu	67
3. Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech životního stylu pro muže	68
3.1. Přejít od bezdětnosti k rodičovství (otcovství)	68
3.1.1. Biologizující explanace: Muži jako samci a dárci genetické informace a ženy jako hnízdící samičky	69
3.1.2. Proč se stát otcem: Dva přechody, aneb ženy chtějí děti a muži zase, „aby jim neutekla“	71
3.1.3. Kdy se stát otcem, aneb i za tím hledej ženu	75
3.2. Otcovství a otcovská praxe	76
3.2.1. Příklady ze života celebrit, aneb zamlčená nebo odložená praxe rodičovství	76
3.2.2. Těhotenství a porod jako záležitost páru nebo ženy?	78
3.2.3. Otcovská praxe	79
3.3. Bezdětnost: Neplodnost muže, vasektomie a volba celoživotní bezdětnosti	82
3.3.1. Neplodnost muže? Záležitost historie!	82
3.3.2. Vasektomie, aneb ohleduplný partner nebo blázen pokoušející svůj osud?	83
3.3.3. Volba pro celoživotní bezdětnost	85
4. Závěr	86
Literatura	89
Zdroje dat	91
Seznam analyzovaných článků ženských časopisů (dle data publikování)	91
Seznam citovaných článků z časopisů pro muže (dle data publikování)	93
Příloha: Základní charakteristiky vybraných titulů	95
Shrnutí	99
Summary	102
Zusammenfassung	105

Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže

Hana Hašková (ed.), Jana Pomahačová

Abstrakt

Cílem naší studie je prozkoumat, zda-li a jakým způsobem je v genderově odlišně zacílených médiích reflektována v české společnosti problematika rodičovství a bezdětnosti. Ve studii předkládáme výsledky kvalitativní a kvantitativní analýzy vybraných ženských časopisů a kvalitativní výzkumné sondy vybraných časopisů životního stylu pro muže, vydávaných v ČR po roce 1989, tedy v období významných změn v reprodukčním chování. Analýza ukázala na podobnosti, ale i odlišnosti v obsahovém a stylistickém zpracování tématu bezdětnosti a rodičovství v médiích určených ženám a mužům. Sledované časopisy si byly podobné zejména v užívání biologizujících explanačních rámců reprodukčního chování mužů a žen a v implicitním očekávání rodičovství v životech mužů a žen. Zatímco však ve světě ženských časopisů je identita ženy pevně svázána s rolí matky, v časopisech pro muže k sepětí otcovství s identitou muže nedochází. Svět časopisů pro ženy akcentuje hodnotu mateřství pro mateřství samo, a to jak ve smyslu vstupu do mateřství, tak i ve smyslu mateřské praxe, zatímco svět časopisů pro muže akcentuje (když už, tak) otcovství jako součást svazku se ženou, a zároveň spíše otcovství ve smyslu rozhodnutí se pro otcovství a jeho biologického aspektu (zplození, předání genetické informace) než otcovské praxe. Paradoxně (nebo právě proto) je pak téma rozhodování se pro celoživotní bezdětnost v časopisech pro ženy sice marginalizováno, ale v časopisech pro muže není přítomno vůbec.

Klíčová slova

bezdětnost, mateřství, otcovství, média, časopisy pro ženy a pro muže

The Representation of Parenthood and Childlessness in Selected Women's and Men's Magazines

Hana Hašková (ed.), Jana Pomahačová

Abstract

This study examines whether and in what way parenthood and childlessness are reflected in the gender-specific media targeting men and women in Czech society. The study presents the results of a qualitative and a quantitative analysis of selected women's magazines and a qualitative study of selected men's lifestyle magazines published in the Czech Republic after 1989, that is, during a period when important changes in reproductive behaviour have been under way in the population. The analysis identified similarities and differences in the content and style in which the issues of childlessness and parenthood are addressed in media aimed at women and media aimed at men. The selected magazines studied were similar mainly in terms of their use of biological frameworks to explain the reproductive behaviour of men and women and in terms of the implicit expectation that men and women will become parents sometime in their lives. However, while in the world of women's magazines a woman's identity is tightly linked to her role as a mother, in men's magazines the link between a man's identity and fatherhood is not made. The world of women's magazines stresses the value of motherhood for the point of motherhood itself, both in the sense of becoming a mother and in the sense of being a mother in practice; but in the world of men's magazines if fatherhood is emphasised at all it is as part of a man's relationship with a woman, and it is more the decision to become a father and the biological aspects of doing so (conception, transmitting genetic information) that are stressed than the actual experience of being a father. Paradoxically (or for this very reason) the question of deciding to remain childless is marginalised in women's magazines, but in men's magazines is absent altogether.

Keywords

Childlessness, motherhood, fatherhood, media, women's magazines, men's magazines

Elternschaft und Kinderlosigkeit in ausgewählten Frauen- und Männerzeitschriften

Hana Hašková (ed.), Jana Pomahačová

Abstrakt

Ziel unserer Studie ist die Untersuchung der Frage, ob und auf welche Weise in der tschechischen Gesellschaft in Zeitschriften mit unterschiedlichen Gender-Zielgruppen die Themen Elternschaft und Kinderlosigkeit reflektiert werden. In der Studie legen wir die Ergebnisse qualitativer und quantitativer Analysen ausgewählter Frauenzeitschriften und qualitativer Forschungs sonden ausgewählter Lifestyle-Magazine für Männer vor, die nach 1989 in Tschechien erschienen, also in einer Zeit erheblicher Veränderungen des Reproduktionsverhaltens. Die Analyse zeigt die Ähnlichkeiten, aber auch die Unterschiede in der inhaltlichen und stilistischen Verarbeitung der Themen Kinderlosigkeit und Elternschaft in tschechischen Frauen- und Männerzeitschriften auf. Die untersuchten Zeitschriften ähneln sich insbesondere in der Verwendung biologisierender Erklärungsrahmen des Verhaltens von Männern und Frauen und in der impliziten Erwartungshaltung bezüglich der Elternschaft im Leben von Männern und Frauen. Während jedoch in der Welt der Frauenzeitschriften die Identität der Frau fest mit der Mutterrolle verknüpft ist, kommt es in Männerzeitschriften nicht zu einer derart starken Verbindung zwischen Vaterschaft und männlicher Identität. In Frauenzeitschriften wird der Wert der Mutterschaft um der Mutterschaft selbst willen akzentuiert, sowohl im Sinne der werdenden Mutterschaft als auch im Sinne der mutterschaftlichen Praxis, während in Männerzeitschriften die Vaterschaft (wenn überhaupt) als Bestandteil der Beziehung zur Frau und gleichfalls eher die Vaterschaft im Sinne der Entscheidung für die Vaterschaft und deren biologischer Aspekt (Zeugung, Übergabe der genetischen Information) als die vaterschaftliche Praxis akzentuiert wird. Paradoxerweise (oder vielleicht gerade deshalb) wird das Thema der bewussten lebenslangen Kinderlosigkeit in Frauenzeitschriften marginalisiert und in Männerzeitschriften überhaupt nicht behandelt.

Schlüsselwörter

Kinderlosigkeit, Mutterschaft, Vaterschaft, Medien, Frauen- und Männerzeitschriften

Úvod

Hana Hašková, Jana Pomahačová

Ještě v nedávné době bylo v české společnosti rodičovství pojímáno jako samozřejmá součást dospělých biografií mužů i žen. Na konci 80. let vstupovali mladí lidé do manželství ve velmi nízkém věku (21–23 let) a děti se jim rodily krátce po uzavření sňatku. Obdobné chování bylo zaznamenáno i v dalších státech bývalého východoevropského bloku. Věk žen při prvním porodu se v tomto regionu na konci 80. let pohyboval mezi 20 a 22 lety a celých 60 % prvních porodů připadalo na ženy ve věku 19–23 let. Podíl celoživotně bezdětných žen i mužů byl v české společnosti jedním z nejnižších v Evropě (Sobotka 2004). Aktuální demografická a sociologická data však naznačují, že se reprodukční chování v současné české společnosti (ale i v dalších státech bývalého východoevropského regionu) velmi rychle mění. Mateřství a otcovství přestává být samozřejmostí, rodičovství se dostává do konfliktu s mnoha alternativními životními styly a mění se i sociální a ekonomické podmínky pro zakládání rodin s dětmi. Mezi nejvýznamnější indikátory těchto změn patří pokles hodnot různých měř plodnosti, odkládání rodičovství do vyššího věku a rostoucí podíl (doposud) bezdětných v populaci. Vzhledem k rychle rostoucímu podílu dětí, které se rodí svobodným matkám, z nichž pravděpodobně jen zhruba polovina žije v současné české společnosti v nesezdaném soužití (viz Hamplovou et al. 2006), se zvětšuje i rozdíl mezi podílem mladých žen a mužů bez rodičovské praxe. Sociologická data naznačují také významný genderový rozdíl v preferencích rodičovství. Mladí muži si totiž častěji než mladé ženy nejsou ohledně svých reprodukčních preferencí (ještě) vůbec jisti (viz Haškovou 2007). Rychlé demografické změny, kterých jsme svědky posledních zhruba patnáct let, se dostávají do centra odborných diskusí i mediálních obsahů.

Masová média dokáží spoluurčovat, jak budou lidé vnímat svět, o čem budou přemýšlet a co budou považovat za normální a přijatelné. Jejich prostřednictvím se dostávají a udržují v oběhu představy o lidech, jejich názorech a postojích. Výběrem určitých témat, problémů a kontextů, v nichž jsou témata předkládána, vytváří průmysl masových médií svůj vlastní svět. Studium mediálních obsahů je potom jedním z užitečných nástrojů analýzy a pochopení společenských změn, neboť média jsou odrazem sociální reality, stejně jako i jejími tvůrci (z mnohých např. McQuail 2002; Jiráček, Köpplová 2003; Renzetti, Curran 2003; Jedličková 2006; Tabery 2007; Zamykalová 2006).

Časopisy pro ženy mají na českém mediálním trhu významné postavení. Přestože jich od počátku devadesátých let do současnosti vzniklo již několik desítek, a tak obohatily malé množství ženských časopisů vydávaných v české společnosti před rokem 1989, i v současné době se neustále objevují na trhu nové tituly, a ty získávají své čtenářky. Z hlediska zájmu čtenářek i inzerentů patří tento segment tisku mezi nejlukrativnější. Časopisy životního stylu pro muže se naopak na českém trhu objevily až v polovině 90. let, jejich počet zůstává nízký a jejich čtenost i zájem inzerentů o ně je vý-

znamně nižší než v případě ženských časopisů. V obou případech se však jedná o média, která mají za cíl svým výběrem témat i způsobů jejich zpracování přitahovat genderově odlišné skupiny populace.

V nastíněném kontextu aktuálních diskusí o proměnách (časování a hodnotě) rodičovství zkoumáme v předložených Sociologických studiích, zda-li a jakým způsobem je problematika rodičovství, nebo naopak bezdětnosti, tematizována ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže. Zajímá nás, jaké otázky jsou v souvislosti s fenoménem rodičovství a bezdětnosti ve světě ženských a mužských časopisů otevírány, jaká dílčí témata se vynořují, které roviny a aspekty mateřství/otcovství/bezdětnosti jsou odkrývány, a které naopak zůstávají ve sledovaných médiích neviditelné. Mezi naše základní výzkumné otázky patří: Jak dnes ženy/muži ve světě časopisů pro ženy/muže vnímají mateřství/otcovství/bezdětnost – co pro ně znamená? Jakým způsobem (a zda-li vůbec) konstruují sledovaná média vztah mezi mateřstvím a feminitou/feminitami nebo otcovstvím a maskulinitou/maskulinitami? Jak definují zisky nebo naopak ztráty, které s sebou mateřství/otcovství/bezdětnost přináší? Jakou roli hrají ve světě časopisů pro ženy/muže při plánování rodičovství emocionální, ekonomické, sociální nebo jiné faktory? Jaké jsou v časopisech pro ženy/muže artikulovány případné bariéry pro založení rodiny? Do jakých explanačních rámců jsou redakcemi časopisů a oslovenými odborníky zasazovány sledované sociodemografické trendy? Naším cílem je tedy prozkoumat, jakým způsobem je problematika bezdětnosti a rodičovství prezentována ve vybraných časopisech pro muže a pro ženy, a to sice od jejich prvního vydaného čísla v ČR do června 2005, kdy jsme sběr dat pro naši analýzu ukončily.

Z časopisů pro ženy byly vybrány následující tituly: *Katka*, *Cosmopolitan*, *Zdraví a Překvapení*. Z časopisů pro muže jsme zvolily k analýze časopis *Men's Health*, *Esquire* a *Maxim (Quo)*. Rozhodujícími kritérii pro výběr těchto titulů byla jejich čtenost (preferenze vysoké čtenosti), struktura čtenářské obce (preferenze odlišné struktury čtenářské obce v rámci jednotlivých časopisů pro ženy a v rámci jednotlivých časopisů pro muže), délka existence (preferenze dlouhodobosti) a typ – zaměření (viz typologie a členění časopisů pro ženy a pro muže uvedené v následujících kapitolách Sociologických studií). V rámci těchto časopisů jsme neanalyzovaly všechny texty a obrazy, ale pouze ty texty (bez ohledu na publicistický žánr), které explicitně integrovaly téma bezdětnosti nebo rodičovství, a to zejména (ale nejen) v kontextu hodnotových orientací nebo podmínek pro zakládání rodiny. Zkoumaný soubor tvoří celkem 96 článků z časopisů pro ženy a 46 článků z časopisů pro muže.

Pro zkoumání mediálních sdělení jsme zvolily kvalitativní přístup a získané texty jsme analyzovaly prostřednictvím otevřeného a axiálního kódování (Strauss, Corbinová 1999). V případě zkoumání mediálních sdělení ženských časopisů byl kvalitativní přístup doplněn i o kvantitativní obsahovou analýzu. Kombinace kvalitativního a kvantitativního přístupu se totiž ukázala být vzhledem k počtu analyzovaných článků a změnám v jejich zastoupení v různých časových obdobích v případě ženských časopisů přínosná. Nebylo předem jasné stanoveno, jaké obsahy a aspekty problémů budou kvantifikovány, kvalitativní analýza ve většině případů přechází v kvantitativní obsahovou analýzu tam, kde se to jeví podstatné, zajímavé a smysluplné. Pro potřeby kvantitativního pojetí analýzy obsahu byly formulovány následující pracovní hypotézy: a) Problematika mateřství a bezdětnosti (ve výše uvedeném významu) je časopisy pro ženy tematizována stále častěji. b) Způsob prezentace této problematiky – z hlediska otevíraných témat, frekvence jejich výskytu, užitých úhlů pohledu – se v čase mění, a to ve smyslu narůstající heterogenity relevantního materiálu.

Struktura Sociologických studií reflektuje posloupnost práce na nich i rozsah analyzovaných článků z časopisů pro ženy a pro muže. Nejdříve je předložena kvalitativní a kvantitativní analýza ženských časopisů. Po ní následuje kratší kvalitativní výzkumná sonda obsahu časopisů životního stylu pro muže. Její zjištění jsou srovnávána se závěry analýzy ženských časopisů. Sociologické studie jsou nakonec uzavřeny shrnutím hlavních zjištění předcházejících kapitol.

Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy

Jana Pomahačová

1. Český mediální trh a časopisy pro ženy

Použijeme-li k vymezení pojmu časopisu definici ze zákona o periodickém tisku,¹ zjišťujeme, že periodickým tiskem se rozumějí „...noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce...“ Časopisy jsou obvykle vymezeny jako ta periodika, která nevychází častěji než dvakrát týdně. Ženské časopisy potom B. Köpplová (2005) řadí mezi tituly masové, jejichž hlavním cílem je „generovat zisk tím, že utvářejí nejrůznější čtenářské skupiny definované vybranými sociodemografickými charakteristikami a životním stylem, a ty pak nabízejí inzerentům, jejichž produkce je na tyto skupiny zaměřena.“ (Köpplová 2005: 82) Právě tato kategorie periodik prošla podle autorky v uplynulých patnácti letech dosti dramatickým vývojem: nabídka existující před rokem 1989 byla doplněna o nové tituly, došlo k reformě titulů stávajících – ve smyslu jejich adaptace na vzniklé tržní podmínky, na český mediální trh vstoupili zahraniční vlastníci a s nimi počestěně lokalizované verze zahraničních periodik a v neposlední řadě se ustanovila v zásadě nová časopisecká kultura, vyznačující se podle Köpplové vizualizací obsahu a nápadnou trivializací obsahů i jazyka a větším důrazem na grafickou úpravu. Zhruba v polovině devadesátých let byla již struktura české časopisecké nabídky z typologického hlediska v zásadě ustálená a přibližovala se v hlavních rysech struktury západních zemí. Přestože stále přicházela, popř. odcházela zahraniční vydavatelství, měnily se počty, názvy vydávaných titulů i jejich vlastníci, profil i charakter vydavatelské činnosti nezaznamenal od té doby významných změn. Časopisy pro ženy se staly samozřejmou součástí mediálního trhu.

Za ženské tituly se v současnosti považují týdeníky, čtrnáctideníky a měsíčníky s převážně ženskou čtenářskou obcí; zatímco u řady titulů je zacílení na první pohled zřejmé (*Vlasta*, *Praktická žena*, *Svět ženy* aj.), u některých časopisů vyvstává s kategorizací problém. Například *Xantipa*, *Rytmus života* či *Story* samy sebe definují jako společenské časopisy, *Zdraví*, *Fit pro život*, *Puls* jako časopisy pro zdravý životní styl, jejich čtenářská obec je však v nadpoloviční většině složena právě z recipientek, inzerce akcentuje především čtenářky, v redakcích převažují redaktorky a v obsahu se objevují hlavně témata, která mají silnou genderovou vazbu.² Zaměření úspěšného ženského titulu je do značné míry

1 Viz § 3 zákona o periodickém tisku č. 46/2000 Sb. [online]. c2003–2005, poslední aktualizace 30. 1. 2004 [datum návštěvy: 12. 1. 2005] Dostupné na: <http://obcan.ecn.cz/index.shtml?apc=rz--1-&f=135773#4>.

2 Dostí obecným pravidlem je, že u většiny ženských titulů představují muži kolem dvaceti procent čtenářstva, zatímco u tzv. mužských titulů se ženy podílejí na čtenářské obci v průměru čtyřiceti procenty i více (Coufalová 2003: 18).

univerzální: většinou se jedná o pestrnou nabídku nejrůznějších tipů a rad z oblasti kosmetiky, módy, zdravého životního stylu, psychologie, bydlení a domácnosti, významné místo zde mají zajímavé životní osudy lidí kolem nás, ať už jde o příběhy čtenářek, žen, které se jim podobají, nebo o zachycení osudů známých osobností, jejich portréty a profily. Obvykle nesmí chybět ani stránky věnované cestování, zábavě a soutěžím o ceny.³ Uvedená témata jsou kombinována různým způsobem, objevují se s různou frekvencí a jsou modifikována především v závislosti na životním stylu, resp. kupní síle zamýšlené cílové skupiny. Poněkud zjednodušeně lze říci, že v titulech zaměřených na mladší věkové kategorie dominuje móda, kosmetika, sex, relativně častěji jsou akcentovány novinky z filmu a populární hudby, zatímco periodika určená starším čtenářkám preferují spíše témata péče o zdraví, děti a domácnost, problematiku partnerských vztahů, resp. vztahů v rodině. Ze žánrů se v periodikách pro ženy objevuje editorial, rozhovor, informativní a analytický článek, rozšířená zpráva, reportáž – hlavně cestopisná, epistolární formy, fejetony (Osvaldová 2004: 74). U všech titulů vymezené kategorie je podstatná obrazová a grafická složka a rozhodující reklama, která představuje hlavní finanční zdroj. Osvaldová (2004) rozlišuje magazíny licenční, resp. exkluzivní (*Elle*, *Cosmopolitan*, *Harper's Bazaar* aj.), které v souladu se sdíleným diskursem v Americe a západní Evropě reflektují ženskou emancipaci, rovné příležitosti, toleranci k menšinám a menšinovým životním stylům, a časopisy konzervativního proudu (*Katka*, *Tina*, *Vlasta* aj.) stavící na rodinné roli ženy, její pracovitosti, obětavosti, a smyslu pro povinnost, tedy tituly výrazně zaměřené na soukromou sféru.

Typologie L. Hnízdilové (2000), jež se mi stala základem pro vytvoření výběrového vzorku analyzovaných periodik, kromě a) exkluzivních a b) tradičních (konzervativních) titulů,⁴ rozlišuje dále c) ženské časopisy o zdravém životním stylu (*Zdraví*, *Fit pro život*, *Puls*,...), v nichž mezi výše uvedenými tématy dominují články o fyzické kondici, zdravé výživě apod., d) ženské časopisy typu láska a příběhy (*Překvapení*, *Rytmus života*, *Doteky štěstí*,...), zaměřené primárně na redakčně zpracované osudy čtenářek a e) tituly určené pro cílové skupiny recipientek se zájmem o specifické oblasti – ruční práce, módu, účesy apod. (*Burda*, *Praktická žena*, *Sandra*,...).

Česká republika se řadí mezi země, kde na počet obyvatel vychází nejvíce časopisů pro ženy; z hlediska zájmu čtenářek i inzerentů patří tento segment tisku mezi nejlukrativnější (viz Říhovou 1996). „Výdaje do reklamy v segmentu ženských časopisů i celkový počet titulů, jenž se přese všechny skeptické předpovědi, že je přeplněno, stále rozrůstá, plně potvrzují fakt, že žena a časopis jsou nerozlučná dvojka.“ (Coufalová 2003: 17) Zadavatelé reklamy ročně v této oblasti investují přes miliardu korun. Největšími inzerenty jsou firmy kosmetické, potravinářské a farmaceutické⁵ (viz Coufalovou 2003). Dle Osvaldové (2004) řada výzkumů⁶ dokládá, že ženy čtou obecně více než muži, a navíc jsou to právě ženy, které pro rodinu zajišťují většinu nákupů včetně periodik, čímž rozhodují o tom, co je v domácnosti k dispozici.

V kontextu diskusí o síle médií a jejich vlivu na formování názorů a postojů se nabízí otázka, jaké obsahy předkládají svým čtenářkám právě tolik oblíbené ženské časopisy. Vzhledem ke skutečnosti, že problémy související s rodinnými, resp. partnerskými vztahy patří do centra pozornosti redakcí titulů pro ženy, lze na tomto místě očekávat také tematizaci problematiky mateřství a bezdětnosti.

3 Převážně se jedná o křížovky a zábavné kvízy.

4 Těm v pojetí Hnízdilové (2000) odpovídá kategorie Rodina a domácnost.

5 Vzhledem k tématu mé práce stojí jistě za pozornost skutečnost, že mezi tři největší inzerenty patří firma Nutricia – výrobce dětské a kojenecké výživy.

6 Např. výzkumy Strategie 1998, 1999 či Marketing a média 2000 (Osvaldová 2004: 73).

Otázku, jakým způsobem jsou relevantní problémy otevírány a uzavírány, nechť pomůže zodpovědět následující text.

2. Výzkumný postup a struktura textu

2.1. Metody analýzy

Studium mediálních obsahů je jedním z nástrojů analýzy a pochopení společenských změn. Pro účely své práce jsem využila možnosti vzájemného propojení kvantitativních a kvalitativních postupů – zvolila jsem kombinaci obsahové analýzy a kvalitativní analýzy textu.

Kvalitativní analýza textu je založena především na porozumění a interpretaci obsahu, s její pomocí lze pod povrchem textu odhalit hlubší struktury, poukázat na autorské intence a specifické argumentační strategie. Pro tento postup je charakteristická vysoká míra otevřenosti, analyzovat mediální obsahy tak lze z mnoha různých aspektů. Obsahová analýza je naproti kvalitativní analýze textu vysoce strukturovaným a selektivním procesem. Vychází z metod měření a kvantifikace a jejím prostřednictvím je výběrový soubor zkoumán s ohledem na několik vybraných znaků. Obsahová analýza je definována jako „jedna z technik analýzy dokumentů, směřující k uspořádání a odhalování latentní informace v písemných materiálech nejrůznějšího druhu.“ (Velký sociologický slovník 1996: 63) Dle M. Dismana (1993) je kvantitativní, objektivní analýzou sdělení jakéhokoli druhu – může se zabývat obsahem sdělení, stejně tak jako jeho formou, autorem i adresátem. Kvalitativní a kvantitativní výzkum mohou být vzájemně komplementární, výstup z jednoho typu výzkumu může být převzat druhou metodou a znalost tak může být kumulována, prohlubována. V předložené studii kvalitativní analýza ve většině případů přechází v kvantitativní obsahovou analýzu tam, kde se to jeví podstatné.

Za pomoci kvalitativní analýzy lze hledat struktury, které se vynoří v datech. Jejich předběžná interpretace – tedy odpovědi na široce položené otázky – ovlivní formulaci otázek dalších – specifických. Metodika výzkumu je tak dotvářena v samotném procesu zkoumání. „Postupy nejsou mechanické ani automatické a ani to nejsou algoritmy, které zaručují jisté výsledky. Je třeba jich používat přizpůsobivě podle okolností, může se měnit jejich pořadí a v každé fázi existují různé alternativy.“ (Diesing 1971: 14, citováno dle Strauss, Corbinová 1999: 41) Text je analyzován prostřednictvím otevřeného a axiálního kódování. Otevřené kódování představuje proces rozebírání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů, axiální kódování potom soubor postupů, pomocí nichž jsou údaje po otevřeném kódování uspořádány novým způsobem, prostřednictvím vytváření spojení mezi kategoriemi. Otevřené kódování je analytickým procesem, jímž jsou pojmy identifikovány a rozvíjeny ve smyslu jejich vlastností a dimenzí. Tímto postupem jsou údaje rozděleny a následně opět novým způsobem skládány dohromady pomocí axiálního kódování, které uvádí kategorie do vztahu s jejich subkategoriemi.

Jako záznamovou jednotku definovanou rozsahem volím a) redakční příspěvek – jakožto graficky ucelenou žurnalistickou jednotku s nadpisem, b) příběh – osobní popisnou výpověď o vlastním životě nebo c) autonomní tvrzení – konzistentní (převážně hodnotící) výrok o určitém aspektu určitého jevu; v mnoha případech se životní příběhy (články) nevěnují pouze jednomu tématu, tematizované problémy se prolínají, integrují více než jeden úhel pohledu a jednotlivým příspěvkům je věnován nesrovnatelně velký prostor – zde je potom vhodnější použít podrobnější jednotku – d) délku normalizovaného sloupce v cm (normosloupce v této analýze odpovídá sloupec o šířce 4 cm při použití fontu

typického pro titul). V některých případech je použití jednotek zaměnitelné, grafy a tabulky tedy pracují vždy s tou, která lépe vystihuje jejich smysl, záměr. Pro vyjádření míry zájmu jednotlivých titulů o problematiku mateřství a bezdětnosti, pro postižení frekvence výskytu vychází výpočty z počtu článků, délka sloupce v cm zase lépe vystihuje struktury, jelikož jsou tak kontrolovány odlišné rozsahy jednotlivých příspěvků. Prostřednictvím autonomního tvrzení je text kvantifikován především v situacích, kdy nás zajímá hodnotové zabarvení (např. argumenty pro a proti, povzbuzení vs. demotivace, pozitivní vs. negativní kritika apod.).

Kromě frekvence výskytu a rozsahu tematizace dílčích problémů je pravidelně zjišťována také forma jejich zpracování prostřednictvím identifikace sdělovatele, potažmo publicistického žánru. Relevantní problémy mohou být v první řadě ilustrovány a) na konkrétních osudech konkrétních lidí – sdělovatel je v takových případech osoba, jež má s prezentovaným tématem vlastní zkušenost. S tímto úhlem pohledu se setkáváme v reálných životních příbězích nebo příbězích, které jsou jako reálné prezentovány. Konkrétně se jedná o „dopisy čtenářek“, dále převyprávění příběhů – redakční příspěvky s uvedením, odkazem na jména aktérek/aktérů, rozhovory s populárními osobnostmi a také otázky v „poradnách“. Pro takto vymezený úhel pohledu užívám dále v textu výrazu „příběhy“. Subjektivita problému je zde pro mne podstatnější než konkrétní publicistický žánr.

Prostřednictvím časopisových poraden poznáváme také b) stanoviska odborná, kompetentní specialisté (nejčastěji lékaři/lékařky, psychologové/psycholožky, právníci/právníčky) často také komentují publikované příběhy popř. jsou citováni v analytických a informativních článcích populárně-vědeckého charakteru (výjimečně jsou jejich samotnými autory). V posledně uvedených publicistických žánrech dominují c) formulace redaktorek analyzovaných časopisů, které shrnují, interpretují, popř. hodnotí informace a stanoviska, které k prezentaci konkrétních témat nashromáždily.

Jako „příběhy“ jsou tedy kódovány výpovědi líčící osobní zkušenost, jako „pohled odborný“ autorské příspěvky odborníků či jejich citace, parafráze s odvoláním na konkrétní jména, profesní zařazení apod. Zbývající materiál reprezentuje d) „pohled redakce“ bez upřesnění. Kategorizace článků z hlediska subjektu sdělení je pořadajícím kritériem, které umožní hlubší analýzu příspěvků, jež jsou si formálně, ale především obsahově podobné. Nelze předpokládat, že tímto přístupem budou konfrontovány zcela odlišné obrazy mateřství, resp. bezdětnosti, ale případné nuance v postojích tak nezaniknou, a analyzovaný materiál i text analýzy bude přehledněji uspořádán z hlediska podtémat a rovin, které z různých úhlů otevírají a rozvíjejí. Rozlišení subjektů sdělení nestaví na přesvědčení, že redakce se aktivně na konstruování významů podílí pouze prostřednictvím příspěvků „pohled redakce“, zatímco příběhy či odborná stanoviska vyrůstají ze zcela odlišných postojů a přístupů. Naopak, při účinném rozlišování je třeba mít stále na paměti, že konstruování mediálních významů probíhá také prostřednictvím výběru a editace publikovaných čtenářských osudů, stejně jako výběru a způsobu oslovování odborníků, kteří na daných tématech spolupracují.

2.2. Výběrový soubor

Výběr konkrétních titulů, které mají reprezentovat současný ženský tisk v ČR, vychází z typologie ženských časopisů uvedené v bakalářské práci L. Hnízdilové *Ženský tisk na konci 19. a na konci 20. století*. Rozhodujícími kritérii pro výběr konkrétních titulů reprezentujících stanovené kategorie byla jejich

čtenost, struktura čtenářské obce a délka existence. Z nejčtenějších titulů byly vybrány čtyři s důrazem na co největší odlišnost jejich čtenářské obce.⁷

Domácnost a rodina – Katka (vychází od roku 1994)

Exkluzivní tituly – *Cosmopolitan* (vychází od roku 1995)

Zdravý životní styl – *Zdraví* (pod tímto názvem vychází od roku 1992)

Láska a příběhy – *Překvapení* (vychází od roku 1996)

Sledována byla všechna dostupná čísla vybraných titulů vydaná v období od vzniku časopisu do června 2005.⁸

Pro analýzu byly vybrány příspěvky integrující téma bezdětnosti a příspěvky tematizující mateřství v kontextu hodnotových orientací, v kontextu měnících se psychologických, sociálních a ekonomických podmínek pro založení rodiny – články akcentující to, co znamená pro ženy mateřství, jaké místo má v jejich životě, resp. v představách o budoucím životě, jaké je jeho postavení vzhledem k jiným životním hodnotám. Červenou nití pojící analyzované příspěvky je (ať již explicitně či implicitně obsažená) otázka „být, či nebýt matkou“? Nebyla předem stanovena podmínka, aby se vybrané články zaměřovaly přímo na sledované téma, resp. aby se tématu věnoval celý příspěvek, resp. aby se téma objevilo v jeho názvu. Výběrový soubor však nakonec obsahuje minimum příspěvků, které by se explicitně zaměřovaly na zdánlivě irelevantní problémy vzhledem k zadání výzkumu.

Zkoumaný soubor tvoří celkem 96 článků. Analýze byly podrobeny všechny relevantní redakční příspěvky, bez ohledu na jejich žánr a autora. Inzertní a obrazový materiál nebyl do analýzy zahrnut.

2.3. Struktura textu

Zpráva z analýzy je strukturována na základě postupného vynořování relevantních otázek a jejich následného seskupování do pěti tematických celků. Struktura jednotlivých kapitol se odvíjí od způsobu zpracování témat a dílčích problémů redakcemi, není tedy zcela jednotná. Ve všech případech je však akcentována pozice, z níž je problém nahlédnut. Výše rozlišené úhly pohledu – příběhy, pohled odborný, pohled redakce, resp. osobní zkušenost (a) vs. pohled zvenku (b, c) jsou tedy hlavními organizačními kritérii.

Kapitola Nedobrovolná bezdětnost vyjadřuje jak potencialitu, tak reálný stav, tematizuje problémy spojené s bariérami na cestě k rodičovství; kapitoly Plánované rodičovství a Neplánované těhotenství zachycují problémy související s načasováním založení rodiny, tedy s rozhodováním o tom, kdy se stát rodiči – zdali „nyní“ či později, za jiných okolností; svobodná volba života bez dětí je potom osou oddílu Dobrovolná bezdětnost. Tematizace hodnoty mateřství je základním výběrovým kritériem, tato problematika tedy prostupuje a spojuje všechna identifikovaná témata, nejtěsněji je však svázána s kapitolou Být matkou, která přibližuje optiku žen, pro něž se mateřství stalo realitou – v tomto kontextu shrnuje pozitivní i negativní aspekty mateřství a poukazuje na pozici, kterou mateřství v životě těch-

7 Základní charakteristiky vybraných titulů uvádí příloha.

8 K dispozici nejsou ročníky 1994 a 1995 měsíčníku *Zdraví* – časopis v tomto období nevycházel.

to žen má. Tato kapitola tedy vychází převážně z osobních zkušeností – příběhů, kde je hodnota mateřství – tedy to, co „mateřství pro mne osobně znamená“ – explicitně formulováno.

Relevantní problémy jsou sledovány napříč jednotlivými tituly – ty byly pro analýzu vybrány tak, aby do určité míry reprezentovaly obsah ženských časopisů obecně. Očekávané rozdíly ve zpracování sledovaných témat jednotlivými časopisy tak nejsou v centru mé pozornosti, na druhou stranu, podstatné a zajímavé odlišnosti *Cosmopolitanu*, *Katky*, *Překvapení* a *Zdraví* z hlediska konkrétních aspektů jsou vždy zmíněny, popř. zachyceny tabulkou.

3. Nedobrovolná bezdětnost – bariéry naplnění mateřství

Strukturu této kapitoly vytváří překážky, které se vyskytují na cestě k rodičovství. Přestože na počátku analyzovaných příběhů stojí převážně partnerská dvojice toužící po dítěti, následný vývoj je nahlížen převážně z pozice ženy. Stejnou logiku sledují i redakční a odborné komentáře, soustředící se zejména na ženu – potenciální matku a její strategie. Tato tendence je samozřejmě zcela logická vzhledem ke skutečnosti, že analyzujeme tematizaci „mateřství“ v „časopisech pro ženy“. I přesto je však nápadné, že se mužský náhled situace brzy vytrácí a téma otcovství v cestě za rodičovstvím ustupuje do pozadí. I přesto, že na počátku příběhu stojí obvykle pár toužící po dítěti, dále sledujeme překonávání bariér na cestě k mateřství.

3.1. Neplodnost

Světová zdravotnická organizace definuje neplodnost jako „naprostou absenci početí i přes pravidelný nechráněný pohlavní styk po dobu jednoho roku.“⁹ Vybrané časopisy pro ženy tematizují tento problém z několika úhlů pohledu: nabízí příběhy žen majících s neplodností vlastní zkušenosti, komentáře redakcí a pojednání problematiky z pozice odborných lékařek/lékařů, psychologek/psychologů.

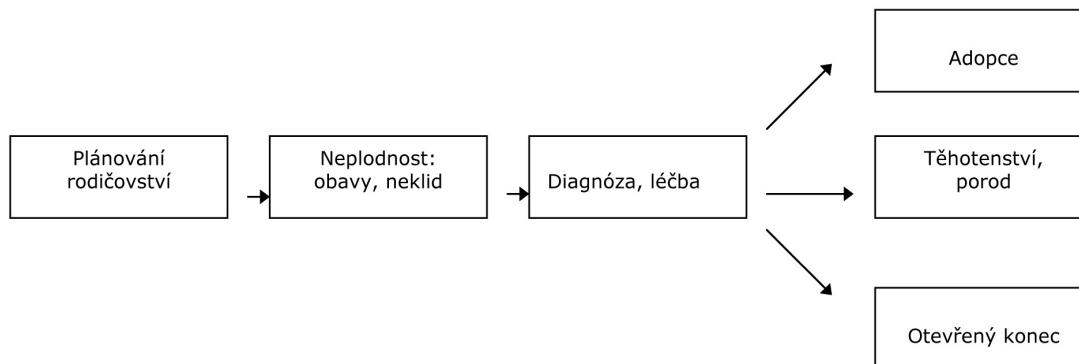
3.1.1. Neplodnost v životních příbězích

Životní příběhy žen potýkajících se s neplodností poznáváme v hojném množství prostřednictvím dopisů zaslaných redakci časopisu k publikování, dotazů v „poradnách“ nebo prostřednictvím článků připravených redakcí na základě provedených rozhovorů. Odlišná, resp. podobná dynamika jednotlivých vyprávění, dějová linie, identifikace klíčových témat, problémů, resp. časový sled jejich výskytu umožňují vytvoření typologie těchto příběhů. Představme si čtyři vymezené typy:

9 Citováno dle: Bartas, B., M. Štefková. 2005. *Typy a příčiny neplodnosti*. [online]. Poslední aktualizace 17. 5. 2005 [cit. 12. 10. 2005]. Dostupné z: <http://www.neplodnost.cz/web/verejnost/informace/typy/>

Typ 1: Mateřství smyslem života

Schéma 3.1. Mateřství smyslem života

Mateřství smyslem života je kategorií příběhů, které jsou pro ženské časopisy typické – v kontextu analyzované problematiky se vyskytují jednoznačně nejčastěji. Jak ukazuje schéma 3.1, příběhy tohoto typu jsou obvykle uvedeny **plánováním společné budoucnosti** partnerů, v níž má založení rodiny ústřední postavení. Partneři (manželé) nepochybují o tom, že na příchod potomka nastala vhodná doba, „nejvyšší čas“, založení rodiny je vnímáno jako přirozené pokračování, naplnění partnerského svazku. Konkrétní načasování vyplývá nejčastěji z pořízení vlastního bydlení, finančního zabezpečení, dokončení studií, získání pracovních zkušeností či jednoduše z pocíťované vnitřní potřeby stát se rodiči.

„Bylo mi osmadvacet, když jsem poprvé zatoužila po dítěti. Chtěla jsem svůj život žít také pro někoho jiného. Měla jsem pocit, že mi něco chybí. Vystudovala jsem, našla jsem si zajímavou práci, která mě bavila, a dospěla jsem do období, kdy jsem chtěla darovat nový život.“ (Marie, *Katka* 14.–20. 9. 2004: 26)¹⁰

„S manželem jsme si naplánovali pět dětí, a proto jsme si jako nejcennější svatební dar pořídili mimořádně dlouhý stůl do jídelny. Ten kus nábytku v nás obou vyvolal téměř bezmezná nadšení. Radovali jsme se z něj jako malé děti, já jsem si sedla do jeho čela a můj muž naproti. Prstem jsme si odpočítávali místa na delších stranách stolu a vyslovovali různá jména, která nás právě napadla. Bylo nám dobře a těšili jsme se na budoucnost.“ (Eva, *Katka* 10.–16. 4. 1999: 26)¹¹

Bezstarostné představy o budoucnosti s dětmi se postupně rozplývají, když se po delší dobu (není obvykle specifikována) ženě nedaří otěhotnět. Neklid nabývá na síle, množí se obavy, že se sen o (velké) rodině nepodaří uskutečnit. Snaha o početí se dostává do centra života, ostatní cíle jsou odsunuty do pozadí. U mnoha žen se dříve či později bez objektivních zjištění začínají objevovat pocity viny. Schopnost přivést na svět dítě je v tomto kontextu vnímána jako naprosto samozřejmá, přirozená, pokud se tedy po delší dobu nedaří ženě otěhotnět (popř. plod donosit), může se brzy cítit

10 Název článku: „Ze života...“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

11 Název článku: „Protože jsem neotěhotněla, cítila jsem se úplně neschopná.“ Odpovědný/á redaktor/ka: není uveden/a.

méněcenná, zbytečná, neschopná nebo defektní. V tomto období obvykle velmi citlivě reaguje na jakékoli události související s dětmi či rodinou ve svém nejbližším i vzdáleném sociálním okolí. Má neustále tendenci srovnávat se s ostatními ženami, přes veškeré zábrany a pocity studu často pocituje silnou závist, žárlivost vůči všem, které jsou těhotné, mají malé děti.

„Večer co večer jsem usínala s otázkou, proč právě já?! Každý film o dětech jsem probřečela, nemohla jsem vidět kočárek.“ (Alice, *Překvapení* 3.– 9. 1. 1997: 6)¹²

„Po městě chodí spokojení rodiče se svými ratolestmi. Na každém rohu vidím kočárek nebo mladé maminky, které vedou své ratolesti za ruku, tatínky, kteří hrdě nesou své potomky na ramenou. Při pohledu na ně mi krvácí srdce. Mám pocit, jako by se na mě dívali a v duchu si říkali: Ty jsi to nedokázala. Ty jsi nesplnila své poslání.“ (Marie, *Katka* 14. 9.–20. 9. 2004: 26)¹³

Zajímavým fenoménem jsou v této souvislosti třídní srazy, setkání se spolužáky a spolužačkami ze základní či střední školy, které pro aktérky těchto příběhů představují obvykle velmi nepříjemnou a mnohdy zásadní zkušenost. Tendence srovnávat se se ženami blízkého věku, které dosáhly toho nejdůležitějšího, po čem toužily, je velmi intenzivní a pocity nekompetentnosti a životní neúspěšnosti jenom posiluje.

„Z celé třídy jsem sice udělala největší kariéru, ale všechny ostatní měly děti. Došlo mi, že ne ony mně, ale já jim mám co závidět.“ (Marika, *Katka* 8.–14. 4. 1997: 10)¹⁴

Zmíněné pocity, reakce a způsoby vnímání reality často nepříznivě ovlivňují kvalitu přátelských a příbuzenských vztahů, způsobují stres a fixaci na cíl co možná nejdříve otěhotnět a negativně působí i na kvalitu vztahu partnerského. Žena se tak jednoduše dostává do sociální izolace a s myšlenkami točícími se kolem těhotenství, dětí a bezdětnosti zůstává zcela sama, což její schopnost situaci dobře zvládnout jenom oslabuje.

„Když jsem to slyšela (že je kamarádka těhotná – pozn. autorky), nedokázala jsem se s Hankou, která mi novinu vyzradila, ani řádně rozloučit. Ještě nikdy se ve mně krev nevařila jako tehdy. Cítila jsem to jako největší zradu ve svém životě. Neublížil mi ani fakt, že se mi Lenka s těhotenstvím nesvěřila, jako skutečnost, že se jí podařilo to, co je mně tak dlouho odpíráno.“ (Ivana, *Katka*, 9.–15. 3. 2004: 18)¹⁵

Neúspěšné snahy o početí vedou po bližší nespecifikované době muže a ženu do poradny pro neplodné páry, k podstoupení specializovaných vyšetření. Konkrétní diagnóza či nevysvětlená neplodnost nevylučují v tomto příběhu biologické rodičovství definitivně a pár je tak obvykle motivován k léčbě v centrech reprodukční medicíny. Znovunabytou nadějí periodicky střídá zklamání, každý neúspěšný pokus o oplodnění je doprovázen silnými pocity frustrace a bezmoci, zatímco každý další pokus představuje novou jiskřičku naděje, která nedovoluje akceptaci potenciálního života bez vlastních dětí. Cíle a sociální role za hranicemi mateřství pro ženy v tomto období neexistují, snaha o početí plně určuje náplň, rytmus i smysl jejich života.

12 Název článku: „Konečně mám své sluníčko.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

13 Název článku: „Ze života...“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

14 Název článku: „Představa, že navždy zůstanu bezdětná, mi dlouho nedávala spát.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

15 Název článku: „Vinila jsem ji ze zrady, že čeká miminko.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

„Bylo to jako zběsilá jízda na horské dráze. Nahoru a zase dolů. Kolikrát jsme už byli přesvědčeni, že se vše podaří ... Naděje se pomalu měnila v jistotu, ale pak přišlo vystřízlivění, tvrdý pád na zem a děsivé zklamání. Jednou, dvakrát, pak hrozná deprese, když jsem se dozvěděla, že to zase nevyšlo.“ (Barbora, Katka, 5.–11. 4. 2004: 48)¹⁶

„Člověk se cítí tak bezmocný, když mu nezbývá nic jiného než čekat.“ (Andrea, Katka 26. 3.–1. 4. 2003: 18)¹⁷

„Od svých třicátých narozenin – tedy tři roky po naší svatbě – jsem začala propadat atakům paniky. Nedokázala jsem celý den myslet na nic jiného než na tvrzení, že u žen starších třiceti let plodnost pomalu klesá a riziko, že přivedou na svět postižené dítě, stále roste.“ (Eva, Katka, 10.–16. 4. 1999: 26)¹⁸

Zatímco ženy obvykle využívají všechny dostupné možnosti klasické i alternativní medicíny; podstoupení hormonální léčby, umělého oplodnění a zvláštní režim každého dne pro ně představují prostředky naplnění touhy po mateřství, pro muže mohou být na cestě k otcovství naopak (nepřekonatelnou) bariérou. Narozdíl od žen, které v tomto příběhu dokáží s jistou mírou nadsázky udělat pro dosažení svého cíle cokoli,¹⁹ muži se mohou představy otce vzdát s tím, že *nechtějí děti za každou cenu*. Odmítání vyšetření příčin neplodnosti či pomoci reprodukční medicíny vysvětlují partnerky těchto mužů pocity ponížení, ztráty mužské hrdosti a nepřírozenosti. Je zajímavé, že muži z neplodných párů často spojují negativní pocity již s asistovanou snahou o početí, zatímco ženy většinou až s opakovaně neúspěšnými pokusy, tedy s představou, že nedokáží otěhotnět, přivést na svět děti za žádných okolností. Reprodukční medicína a její metody přes významný pokrok, který učinila, a uznání, kterého se jí dostalo během posledních několika let, i dnes vyvolává u řady lidí (v našich příbězích u některých mužů a starší generace) negativní konotace.

„Manžel se netajil obavami, že může jít o nebezpečný experiment. „Nedovolím, aby si z nás někdo dělal pokusného králíka“, prohlašoval ... Dítě ze zkumavky, co z toho vzejde! ... Maminka tvrdila, že jde o něco, co jde proti Pánubohu a přírodě. Ten, komu děti osud nedopřeje, by prý neměl nic lámat násilím přes koleno.“ (Kateřina, Katka, 8–14. 4. 1997: 10)²⁰

Příběhy tohoto typu se, navzdory odlišným závěrům, v zásadním bodě shodují: spojuje je skutečnost, že jejich aktérky neakceptují možnost, že se nikdy nestanou matkami, nepřijímají identitu bezdětných, jakkoli je pravděpodobnost založení rodiny nízká, naděje mizivá. Příběh se uzavírá jedním ze tří způsobů:

Nejčastěji je příběh ukončen čistým happyendem – dlouhodobá snaha, trpělivost a vytrvalé sledování cíle ústí v naplnění touhy po vlastním dítěti. Žena otěhotní, v pořádku donosí a porodí vytou-

16 Název článku: „Každou noc jsem snila o tom, že budu držet v náručí své dítě.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

17 Název článku: „Dala bych cokoli, jen být těhotná.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

18 Název článku: „Protože jsem neotěhotněla, cítila jsem se úplně neschopná.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.
19 V jednom z publikovaných příběhů riskuje žena své zdraví a dle názoru jednoho z doktorů dokonce svůj život, když plánovaně přijde do jiného stavu s vědomím toho, že těhotenství, resp. porod vážně zhorší její zdravotní stav; v jiném se nešťastná žena, jejíž zdravotní stav vylučuje těhotenství, přes inzerát snaží najít ženu, která by za vysokou finanční částku byla ochotna donosit, porodit a vzdát se dítěte jejího manžela...

20 Název článku: „Představa, že navždy zůstanu bezdětná, mi dlouho nedávala spát.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

ženého potomka. Pocity nepopsatelného štěstí, uspokojení a popisovaná síla mateřské lásky jsou adekvátní bezmezně touze stát se matkou.

„A pak jsem držela svou malou Janu v náručí. Chvilu, na kterou nikdy nezapomenu ... Je mi velice podobná, trávím s ní každou volnou minutu ... Je prostě nádherné zažít, jak se každým dnem mění, je stále samostatnější. Život bez ní si už vůbec nedovedu představit.“ (Simona 34, Katka 14.–20. 5. 1996: 12)²¹

Druhá skupina žen či partnerů (jež je však v našem souboru spíše vzácností) nakonec vzdává snahy o zplodění vlastního potomka, nikoli však ideu stát se rodiči. Rozhodnutí pro adopci se stává doslova novým smyslem života a navzdory své závažnosti přináší do života uvolnění a klid.²² Vytváří novou, přijatelnou alternativu nedosažitelného cíle. Zdá se, že jeden cíl střídá druhý, propojené úvahy o biologickém vs. adoptivním rodičovství se v textu neobjevují. Psychická i fyzická energie dříve zcela vynaložená na zplodění vlastního potomka je nyní plně k dispozici procesu osvojení. Administrativní a časová náročnost adopčního řízení je v příbězích popisována shovívavě a s trpělivostí, pravděpodobně také vzhledem ke šťastnému konci. Osvojením dítěte se na tomto místě vyprávění uzavírá, bez náznaku jakýchkoli pochybností, otázek či nejistoty. Adoptivní děti plně uspokojují touhu po rodičovské péči.²³

„Dívala jsem se na to malé, krásné a nevinné stvoření a plakala jsem štěstím. Snad to byl pouhý okamžik, pokud vůbec existoval, než se cizí dítě proměnilo ve vlastní, tvrdí Barbora s Michalem. Vypadalo to, jakoby on čekal na nás a my na něho...“ (Barbora, Katka 5. 4.–11. 4. 2004: 48)²⁴

Otevřený konec je třetím ze způsobů uzavření vyprávění. Přestože mnoho pokusů o oplodnění skončilo neúspěchem a manželé se mnohdy i domluvili na tom, že *nepodaří-li se to tentokrát, vzdají to*, je to právě žena, kdo se nedokáže s anticipovanou rolí biologické matky definitivně rozloučit a smířit se s alternativou bezdětnosti.

„Teď je mi čtyřicet. Ještě bychom to chtěli jednou zkusit (umělé oplodnění – pozn. autorky). Naposledy. Nevím však, zda mám dost sil, abych dokázala zvládnout zklamání, kdyby to zase nevyšlo. Zdá se to nesmyslné? Ale já si nedovedu život bez dítěte představit.“ (Marie, Katka 14. 9.–20. 9. 2004: 26)²⁵

Analyzované příběhy jsou úzce propojeny silnou touhou po vlastním dítěti. Z atmosféry relevantních vyprávění je možné předjímat, že řada otevřených příběhů skončí tak, že se žena toužebně očekávaného těhotenství nakonec dočká. Otázky osvojení se příběhy s otevřeným koncem (ani příběhy končící těhotenstvím, resp. narozením vlastního dítěte) nikterak nedotýkají, zdá se, že pro většinu žen toužících po dítěti neexistuje v těchto příbězích jiná alternativa než bezdětnost. Osvojení jako možné řešení frustrace se v plánech ani formulovaných myšlenkách neobjevuje, vzhledem k dy-

21 Název článku: „Touha je tak silná, že by člověk udělal všechno, aby měl děťátko.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

22 Uvolnění napětí v důsledku radikálního rozhodnutí pro ukončení snah o početí vlastního potomka a volba adopce jsou ve dvou z analyzovaných příběhů spojovány s následným otěhotněním ženy.

23 V jednom z příběhů žena po krátké – blíže nespecifikované době – přirozeně otěhotní. Tato skutečnost má formu krátkého, odlehčeného dovětku – vztahu biologického a adoptivního rodičovství se autorka dotýká pouze závěrečnou větou, že *nerozlišují a obě děti milují jako své vlastní*. Ostatní příběhy tohoto typu se uzavírají právě adopcí, popř. jedinou větou hodnotící „cestu za mateřstvím“ s odstupem času a poukazující na štěstí, spokojenost autorky – adoptivní matky.

24 Název článku: „Každou noc jsem snila o tom, že budu držet v náručí své dítě.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

25 Název článku: „Ze života...“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

namice příběhů končících adopcí (typické rychlým zvratem v uvažování a jednání partnerů) je však nelze zcela vyloučit.

Typ 2: Touha po mateřství silnější než partnerský vztah

Tato kategorie byla vytvořena pro dva příběhy reprezentující především zátěž, kterou představují neúspěšné snahy o početí pro partnerský vztah. Dějová linie první poloviny příběhu se shoduje se scénářem popsáním výše:²⁶ naplnění společné rodinné budoucnosti brání neúspěšná snaha partnerů o početí. V tomto případě však neustálé napětí, stres, vyčerpání a frustrace negativně ovlivňuje pevnost vztahu natolik, že partneři nakonec vzdávají úsilí o společné řešení problému a rozcházejí se.

Jedním z nejsilnějších faktorů negativně ovlivňujícím vztah mezi partnery je dle autorek skutečnost, že muži v těchto příbězích nejsou pro zplození vytoženého dítěte ochotni podstoupit tolik, co ony samy. Zdali se jedná o umělé oplodnění nebo již o lékařská vyšetření pro stanovení diagnózy, není na tomto místě nejdůležitější – podstatný je pohled ženy, která cítí, že zatímco ona je ochotna udělat pro těhotenství cokoli, její partner nikoli. Ve svém trápení se tak cítí osaměle, chybí jim adekvátní podpora a vzájemné ubezpečování, utvrzování se ve společném cíli. V takové situaci nabývají dojmu, že se jejich představy o základních hodnotách s představami partnera rozcházejí, a rozhodnou se pro vlastní cestu.

Schéma 3.2. Touha po mateřství silnější než partnerský vztah

„Měla jsem pocit, že mě muž nechal na holičkách, že mi nechce pomoci. Vyčetla jsem mu to, ale on mi řekl, že je mu to sice hrozně líto, ale že s dětmi zkrátka raději nebude již počítat. Upřímně řečeno, první, co mě v tu chvíli napadlo, byl rozchod.“ (Jarmila, Překvapení 8. 4.–15. 4. 1997)²⁷

Vzhledem k následnému vývoji událostí je zřejmé, že rozchod byl pro ženu v dané situaci nejlepším řešením. Jako „správný krok“ je reflektován také samotnými aktérkami, které po nespécifikovaném čase navazují novou známost a toužebně přání stát se matkou se brzy stává skutečností.

Typ 3: Potlačovaná touha po dítěti

Na tomto místě se setkáváme s jediným příběhem, který se svým scénářem zcela odlišuje od ostatních. Nekompromisní diagnóza neplodnosti zde předchází konkrétním plánům založit rodinu.²⁸

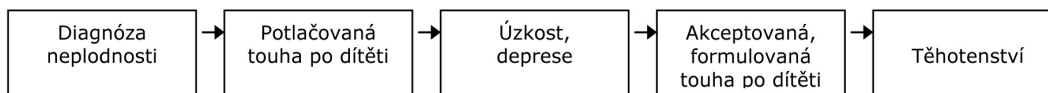
26 Porovnej schéma 3.1 a 3.2.

27 Název článku: „Pozdní mateřství.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

28 Viz schéma 3.3.

V jednom okamžiku se mladá žena od svého lékaře dozvídá, že v důsledku vleklých gynekologických potíží *nebude mít nikdy vlastní dítě*. Takto podaná informace zcela vylučuje jakoukoli alternativu bezdětnosti, přijetí reality života bez vlastních potomků je v takové situaci nevyhnutelné. Způsob, jakým se aktérka příběhu se svou situací vyrovnává, poukazuje na tenkou a mnohdy obtížně rozlišitelnou hranici mezi dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětností. Přání stát se jednou matkou je zde potlačeno a je přijata identita ženy bezdětné z vlastní vůle.

Schéma 3.3. Potlačovaná touha po dítěti

„Během studií na vysoké škole jsem si nelámala hlavu s budoucností. Plně jsem se ponořila do učení, chtěla jsem v životě něco dokázat. Občas mi chodila svatební oznámení a několik spolužaček z gymnázia jsem potkala s kočárkem. Říkala jsem si, jak jsou nemožné, protože se ve dvaadvaceti zahrabaly do kuchyně a už z ní do smrti nevylezou.“ (Milada, *Cosmopolitan*, listopad 1999: 118)²⁹

Po letech, kdy žena nachází jistotu v partnerském vztahu, objevují se u ní úzkosti a deprese, které psycholog, jehož pomoc vyhledala, vysvětluje jako důsledek potlačované a nepřiznané touhy po mateřství.

„Jako bych v sobě měla vřískající majáček, který nejde vypnout, a tak houká a svítí, dokud z toho všechny kolem nerozbolí hlava.“ (Milada, *Cosmopolitan*, listopad 1999: 118)

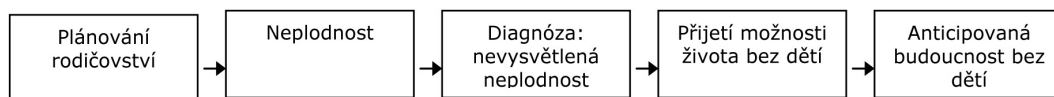
I tento příběh končí šťastně – navzdory neotřesitelné jistotě lékaře přichází přirozenou cestou do jiného stavu. Interpretaci, že je lépe nikdy neztrácet naději, potvrzují i slova odborné lékařky – gynekoložky, upozorňující na neprofesionalitu svých kolegů, kteří vyjadřují svou jistotu unáhleně a bez provedení všech nezbytných vyšetření; situace, kdy je realita mateřství zcela vyloučena, jsou dle jejího názoru *opravdu vzácné*.

Typ 4: Bezdětnost jako akceptovaná možnost

Význam tohoto vyprávění je zásadní, přestože je ve výběrovém vzorku skutečnou vzácností – otevírá nová témata, otázky, nabízí odlišný pohled na příběhy předešlé. Jeho výjimečné zastoupení v analyzovaném materiálu o způsobu prezentace problematiky bezdětnosti v ženských časopisech mnoho vypovídá – explicitně akceptovat možnost života bez dětí není ve světě ženských časopisů běžné.

²⁹ Název článku: „Vy nikdy nebudete mít dítě!“ Odpovědná redaktorka: E. Rýznerová.

Schéma 3.4. Bezdětnost jako akceptovaná možnost

Tato osobní výpověď je uvedena obdobně jako v prvních dvou případech.³⁰ Mladí manželé se nacházejí v situaci, která je z jejich hlediska ideální pro založení rodiny – vzali se, konečně si sehnali útulný podnájem. Vzhledem k opakovaným neúspěšným pokusům o početí se po čase svěřují se svým problémem odborníkům s cílem odhalit možné bariéry svého snažení. Podle lékařů jsou z reprodukčního hlediska oba partneři v pořádku. Jejich rodinná budoucnost zůstává otevřená, což však není v tomto případě chápáno jako handicap, stresující faktor. Vnímání minulosti, přítomnosti i budoucnosti se od výše uvedených příběhů zásadně odlišuje. Manželé zde nerezignují na cíl stát se rodiči, přesto však zcela neodmítají a přijímají možnost života bez dětí. Rodičovství pro ně znamená pouze jednu z vysoce ceněných hodnot, cílů, jeho absence však otevírá nové šance a dává prostor pro splnění jiných přání – oba se plně realizují ve své práci, svůj volný čas mohou věnovat jen sami sobě. Vnímání sebe sama, vytváření vlastní identity je možné mimo kategorie mateřství, otcovství, resp. bezdětnosti, neexistuje zde potřeba dichotomizace.

„Jan jako reportér hodně cestuje, a to ho baví. Výtvarnice Lenka se stala majitelkou půvabného obchůdku, kam zákazníci rádi zajdou nejen za nákupy, ale i na čaj a kus řeči. Vylepšování sortimentu a zkrášlování prodejničky věnuje každou chvíli ... ,V zimě jezdíme na hory lyžovat, léto prožíváme na kole nebo po krk ve vodě. Oba máme rádi divadlo a film a taky se musíme starat o chaloupku, aby nám nespadla‘, směje se Lenka.“ (Klára, *Překvapení* 20. 4.–26. 4. 2004: 32)³¹

Přijetí reality života bez dětí je výsledkem dlouhodobého procesu, přichází přirozeně a nevědomě, nejedná se o zapamatovatelný a zásadní okamžik, období. V mysli obou partnerů jen postupně začínají převažovat představy integrující budoucnost bez vlastních dětí, aniž by však byly takto explicitně formulovány.

„Příští rok nás čeká rekonstrukce vilky ... Po stísněném dvojpokojáku to bude jistě příjemná změna, těšíme se, že tam prožijeme klidné stáří ... Naši přátelé konečně budou mít kde přespat a určitě si pořídíme hlídacího hafana.“ (Klára, *Překvapení* 20. 4.–26. 4. 2004: 32)³²

Zastoupení identifikovaných typů životních příběhů³³ je ve sledovaném souboru velmi nerovnoměrné: většinu příspěvků lze zařadit do první vymezené skupiny – *Mateřství smyslem života*, scénáře *bezdětnost jako akceptovaná možnost* a *potlačovaná touha po dítěti* reprezentují vždy jeden, *touha po mateřství silnější než partnerský vztah* potom dva publikované životní příběhy (viz tabulku 3.1.).³⁴

30 Viz schéma 3.4 a srovnej s 3.1 a 3.2.

31 Název článku: „Manželství bez dětí nemusí bolet.“ Odpovědná redaktorka: D. Váchová.

32 Název článku: „Manželství bez dětí nemusí bolet.“ Odpovědná redaktorka: D. Váchová.

33 Kódovací jednotkou byl v tomto případě zvolen příběh, tedy výpověď jedné ženy o vlastním životě, resp. o jeho části, jelikož jednotlivé příspěvky obsahují mnohdy dvě i více výpovědí.

34 Některé články neobsahují celé životní příběhy, v tom smyslu, že neznáme jejich začátek, resp. konec a nedokážeme je tedy zařadit do vymezených typů. Jsou většinou ilustrativním doplněním článků odborných, popř. se jedná o problémy prezentované v tzv. poradnách. Odborný text o možných postupech léčby neplodnosti tak doprovází citace, resp. para-

Tabulka 3.1. Četnost příběhů zařazených do identifikovaných typů

	Mateřství smyslem života			Mateřská touha silnější než partnerský vztah	Potlačovaná touha...	Bezdětnost jako možnost
	Těhoten- ství a porod	Adopce	Otevřený konec			
Katka	6	3	3	1	–	–
Překvapení	4	1	–	1	–	1
Cosmopolitan	–	–	–	–	1	–
Zdraví	–	–	1	–	–	–
Celkem	10	4	4	2	1	1

Zdroj: autorka.

Použijeme-li jinou, jednodušší optiku – zaměříme-li pozornost na úvod a závěr osobních výpovědí, můžeme na prvním místě konstatovat, že touha po mateřství byla u naprosté většiny žen nakonec naplněna,³⁵ jen jedna jediná žena se vyrovnala s budoucností bez dětí a ostatní ženy neztrácejí naději a doufají, že se jednou jako matky svých dětí realizují. Zcela v souladu s duchem scénáře mateřství smyslem života představují redakce časopisů příběhy známých osobností čelících problémům s neplodností.³⁶ Fenomén populárních žen toužících po dítěti je zajímavý především z toho důvodu, že zdůrazňuje pocit nespokojenosti, nenaplnění při dosažení mnoha úspěchů a společností vysoce ceněných hodnot (pracovní realizace, popularita, bohatství, krása, velká láska). Životní cíle, úspěchy a role (sociální i herecké) ustupují do pozadí, ztrácí hodnotu, není-li naplněna role v jejich pojetí *pro ženu nejpřirozenější* – role matky.

Navzdory výše nastíněným odlišnostem a různým závěrům lze jednoznačně říci, že nejčastější strategií na cestě k mateřství je asistovaná reprodukce – naprostá většina párů potýkajících se s neplodností dříve či později využívá pomoci reprodukční medicíny. Reálné zvažování adopce přichází na řadu obvykle až v situaci, kdy asistované pokusy o zplodění vlastního potomka opakovaně selžou a naděje na zplodění vlastního potomka je již mizivá – cesta za biologickým mateřstvím vyžaduje sto procentně vynaloženou energii a životní strategie žen v těchto situacích nepřipouští alternativní cíle. S vyrovnáním přijetím možné budoucnosti bez dětí se setkáváme pouze v 1 z 22 případů.

fráze ženy, která konkrétní proceduru podstoupila, resp. šťastné matky, která naplnila svou mateřskou touhu. Prostřednictvím rubriky poradna se mladá žena obrací na psycholožku s problémem, že neúspěšné snahy o početí nepříznivě ovlivňují vztah s jejím partnerem, v dopise redakci líčí žena pocity štěstí a naplnění z adoptivního mateřství apod.

³⁵ 17 z 22 příběhů. 4 příběhy ze 17 končí mateřstvím adoptivním, 13 mateřstvím biologickým.

³⁶ Takto zaměřené články mají převážně formu krátkých zpráv.

3.1.2. Neplodnost pohledem vědy

Příspěvky tematizující problém neplodnosti z odborného hlediska se věnují především jejím příčinám a možnostem léčby. V takových případech články připravují nejčastěji redaktorky časopisů ve spolupráci s odbornými lékaři/lékařkami (formulace redaktorek tak mnohdy nelze od formulací odborníků jednoznačně odlišit), odborné komentáře doplňují i publikované příběhy.

Neplodnost je na stranách časopisů pro ženy konzistentně prezentována jako *civilizační nemoc*. Ve většině odborných článků najdeme zmínku o tom, že se procento neplodných párů během několika let významně zvýšilo, a příčiny neplodnosti jsou zmiňovány v kontextu životního stylu spojeného se stresem, nadměrným psychickým i fyzickým vypětím či ve spojitosti se znečištěným životním prostředím. Pro zdůraznění závažnosti tohoto problému (a jistě také zvýšení atraktivity příspěvku) jsou v řadě případů (především v úvodu článku či přímo v nadpisu) užívány zobecňující, silné a expresivní výrazy a spojení jako např. *jednoznačně jde o celospolečensky závažný problém, globální problém, v odborných kruzích se mluví o katastrofě, dramatický nárůst neplodnosti, krutý scénář, počet neplodných párů rok od roku výrazně stoupá, v životě civilizovaných národů není něco v pořádku, je třeba urychleně hledat cestu, vývoj v moderním světě se dostává do slepé uličky či hrozí, že se budeme rozmnožovat jen ve zkumavkách*. Běžné je též citování světových statistik neplodnosti v titulku konkrétního příspěvku.

Odborníci na tomto místě poukazují jednak na bezprostřední příčiny sterility,³⁷ popř. infertility,³⁸ tedy na konkrétní problémy diagnostikované při specializovaných vyšetřeních, jednak na tzv. rizikové faktory, u nichž byla souvislost s plodností statisticky prokázána, přestože přesný mechanismus jejich působení nemusí být dosud znám. U žen tak nejčastěji bývají zmiňovány *hormonální poruchy, poškození vejcovodů, imunologické reakce organismu, vrozené vývojové vady a další genetické problémy*, v případě mužů potom *nízká kvalita spermatu, poškození chámovodů či urogenitální infekce*. Nejčastěji diagnostikované poruchy jsou na několika místech podrobněji popsány a vysvětleny v souvislosti s konkrétními léčebnými postupy. Mezi rizikové faktory řadí lékaři a lékařky nejčastěji nadužívání alkoholu, nikotinu či jiných návykových látek a léků, zdůrazňován je negativní vliv stresu. Do této skupiny dále patří nevhodný způsob stravování, sedavý způsob života, ale také přílišná fyzická námaha či nevhodně zvolený sport. Dále je neplodnost spojována s nadváhou, resp. nízkou tělesnou hmotností, užíváním steroidů či s opakovaným nastuzením, resp. přehříváním organismu. Věku, jako přirozenému faktoru ovlivňujícímu plodnost, se podrobněji věnuji v kapitole 4.6.

Reprodukční medicína nabízí svým pacientkám a pacientům především možnost *hormonální léčby, chirurgické zákroky* za účelem nápravy vad nebo potíží na reprodukčních orgánech či *asistované reprodukční techniky*. Alternativní metody léčby neplodnosti jako např. homeopatie, akupunktura, akupresura, užívání bylinných preparátů či speciálně zaměřené rehabilitační postupy mají v časopisech pro ženy naprosto marginální postavení – jsou stručně zmíněny pouze v reakci na konkrétní dotaz ve *zdravotní poradně*, jejich principy a techniky nejsou objasněny, vysvětleny, nenajdeme zde ani odkazy na informační zdroje, kde se dozvědět více.

Značný prostor věnují redakce tzv. *doporučením* pro zvýšení plodnosti, tedy metodám a technikám, které mohou volně využívat partneři bez pomoci specialistů. Lékařky a lékaři apelují na páry

37 tj. neschopnosti oplodnění.

38 tj. neschopnosti dítě donosit a porodit.

toužící po dítěti, aby se vyhýbaly, resp. omezily výše zmíněné rizikové chování. Stres, úzkost, obavy z neplodnosti zde mají velmi důležité místo: před jejich negativními vlivy na plodnost páru jsou v textu čtenářky a čtenáři varováni na mnoha místech, tedy jak v souvislosti s prevencí, tak v souvislosti s léčbou.³⁹

Pokud se pár neúspěšně snaží o početí po dobu jednoho roku či déle (čímž je podle výše zmíněné definice WHO klasifikován jako neplodný), redakce jej jednoznačně motivují k návštěvě odborníka a absolvování relevantních vyšetření. Specializované způsoby hledání příčin neplodnosti přibližuje řada článků podrobněji.

Hormonální léčba bývá v časopisech pro ženy pojednána spíše stručněji, více prostoru jí redakce věnuje pouze v souvislosti s představením konkrétních, často zcela nových preparátů; tyto příspěvky se mnohdy vyznačují charakteristickými prvky reklamy, inzerce – viditelně vyzdvihují přednosti konkrétních výrobků, poukazují na jejich inovační charakter, výhody a revolučnost ve vztahu k dosavadně používaným lékům, citují dosažené úspěchy. Hormonální léčba je velmi často kombinována s metodami asistované reprodukce – do této skupiny se řadí všechny metody léčby neplodnosti, při kterých se bezprostředně manipuluje s pohlavními buňkami. Články představují konkrétní metody,⁴⁰ často velmi podrobně vysvětlují jejich základní principy, běžné postupy a jednotlivé kroky celé procedury. Zmíněna jsou i rizika a finanční náklady spojené s umělým oplodněním, časopisy však především poukazují na úspěšnost asistované reprodukce – na *dramatický rozvoj* reprodukční medicíny v posledních několika letech, *vysokou odbornost a spolehlivost specialistů v ČR*, resp. konkrétních center či *minimální rizikovitost jednotlivých postupů* – umělé oplodnění je tak mnohdy prezentováno jako *poslední naděje, poslední šance pro neplodný pár*. Zdaleka ne tak často relevantní články upozorňují na psychickou, fyzickou, časovou i finanční náročnost zmíněné léčby.

Na mnoha místech v textu (často v samotných názvech) nacházíme expresivní výrazy, hodnocení, imperativy, a mnohdy se tak setkáváme s takovou prezentací, která ve vztahu k nedobrovolné bezdětnosti může evokovat optimismus a naději. V textech nacházíme vyjádření podporující úspěchy reprodukční medicíny poukazující na její dynamický rozvoj, pokrok, *obrovský krok kupředu*, existenci celé řady *moderních a špičkových postupů*, *světovou úroveň českých center pro asistovanou reprodukci*, *bezpečnost používaných preparátů i technik*, *absenci, resp. minimalizaci rizik*, dostupnost léčby a *šanci pro každého*, vzhledem k diskutovaným etickým aspektům asistované reprodukce potom např. konstatování, že *umělé oplodnění nejde ani proti přírodě, ani proti Bohu*, poukazováno je na *vysokou úspěšnost léčby*, a to i ve zdánlivě beznadějných situacích, vysokou odbornost a odhodlání specialistů, čtenářky jsou přímo povzbuzovány, aby nikdy *neztrácely naději*.

„Kdo má šanci? V podstatě každý, komu by ještě před pár lety lékaři nedávali naději. Asistovaná reprodukce patří totiž mezi nejprogresivnější oblasti medicíny ... Otcem se tak má šanci stát i muž, jehož ejakulát neobsahuje žádnou spermii a třeba jen jednu lze získat operativní cestou!“ (J. Bednářová, *Překvapení* 10.–16. 5. 2002: 34)⁴¹

39 Na tomto místě jsou doporučovány relaxační techniky – cvičení, odpočinek, dovolená, dopřání si klidu, příjemných chvil s partnerem, při závažnějších problémech potom návštěva psychologa, resp. psychiatra.

40 Konkrétně se jedná o intrauterinní inseminaci, intracytatoplastickou injekci semene či nejčastější mimotělní oplodnění, tzv. fertilizaci in-vitro.

41 Název článku: „Miminko mít můžete!“

„Bylo by tedy chybou dívat se na děti ze zkumavky jako na jiné, nenormální. Jsou stejné jako ostatní a zdravé.“ (MUDr. M. Mrázek, *Zdraví* 11/2002: 35)⁴²

Vynechány nejsou ani aspekty psychické, fyzické, časové i finanční náročnosti léčby neplodnosti, zmíněna jsou některá rizika a objevují se konstatování typu *ani medicína není všemocná*, resp. uváděny jsou právě případy, kdy je *medicína bezmocná*. Negativní aspekty asistované reprodukce nejsou však obvykle zdůrazněny, rizika a náklady nejsou podrobněji popsány a objevují se převážně ve formě okrajové (ale nutné) zmínky.

„Ani nejkvalitnější laboratorní technika, špičkoví lékaři a embryologové nejsou zárukou úspěchu a metody asistované reprodukce jsou pro ženu nesmírně fyzicky a psychicky náročné.“ (MUDr. L. Pinter, *Zdraví* 4/2005: 27)⁴³

„Výskyt těhotenských ztrát je (u asistované reprodukce – pozn. autorky) vyšší než u normálního těhotenství a dále hrozí vícečetná těhotenství.“ (redakce bez upřesnění, *Katka* 26. 3.–1. 4. 2003: 20)⁴⁴

Tabulka 3.2. Frekvence výskytu negativních a pozitivních aspektů asistované reprodukce (počet výroků)

	Zdůraznění pozitivních aspektů	Zdůraznění negativních aspektů
Cosmopolitan	9	5
Katka	10	5
Překvapení	11	9
Zdraví	21	7
Celkem	51	26

Zdroj: autorka.

Přestože téměř každý článek věnující se léčbě neplodnosti integruje jak pozitiva a šance, tak také nedostatky a rizika reprodukční medicíny, je poměr těchto aspektů velmi nevyrovnaný ve prospěch prvně zmíněných (viz tabulku 3.2).⁴⁵

Psychologický pohled na problematiku infertility má v porovnání s optikou medicíny v analyzovaném materiálu skutečně okrajové postavení. V tomto kontextu věnují odborníci pozornost vlivu neplodnosti, resp. její léčby na partnerský vztah a situaci, kdy manželství nakonec opravdu zůstává nedobrovolně bezdětné. Pohled odborníka na dopad neplodnosti na partnerské soužití pouze doplňuje články věnované reprodukční medicíně a osobní výpovědi neplodných žen a z velké části se omezují

42 Název článku: „Splněné přání.“ Autorka: S. Merunková ve spolupráci s MUDr. M. Mrázkem.

43 Název článku: „Přece budu mámou.“ Autorka: T. Pokorná.

44 Název článku: „Zrození – zázrak života.“ Autor/ka není uveden/a.

45 Kódovací jednotkou bylo v tomto případě zvoleno konzistentní tvrzení – nejčastěji věta, souvětí či jejich skupina, které zdůrazňuje jednoznačně pozitivní nebo jednoznačně negativní aspekty léčby neplodnosti, tedy asistované reprodukce.

na konstatování negativního vlivu vzhledem k vážnosti a citlivosti problému a psychické i časové náročnosti jeho řešení. Opakovaně se objevuje doporučení rozptýlit svou pozornost a soustředit svůj zájem jinam než na toužebně očekávané těhotenství⁴⁶ – tato rada je však opět pevně zakotvena v kontextu snah o početí.

„...radí gynekoložka a pravdivost svých slov dokládá příběhy žen, které bez jakékoli speciální léčby otěhotněly těsně před zařazením do programu umělého oplodnění, nebo i po té, co si pořídily do rodiny kočku či štěně a svůj zájem soustředily na ně.“ (Marie Kurková, *Překvapení*, 18. 8.–24. 8. 2001: 30)⁴⁷

Reorientace zájmu, energie pro znovuzískání pocitu důležitosti, zodpovědnosti a uspokojení svých pečovatelských potřeb je odborníky doporučována i v případech, kdy se bezdětnost po pár stává nejenom přítomností, ale také budoucností. V takové situaci je nutné hledat alternativy, přikládat jiný význam hodnotám, chápat sebe i svůj život mimo kategorie bezdětnosti a rodičovství, přijmout skutečnost, že děti by neměly být hlavním a jediným smyslem soužití a že bezdětnost může být i určitou šancí pro realizaci v jiných oblastech života. Rozhodnutí pro adopci či pěstounskou péči je dle osloveného psychologa⁴⁸ potřeba důkladně zvážit, a to především s ohledem na charakter motivace:

„Jsme sami, chtěli bychom nějakému opuštěnému dítěti poskytnout zázemí fungující rodiny, máme pro to podmínky a chceme to oba’ – pokud uvažujete takto, pak se vydejte do kojeneckého ústavu nebo dětského domova. Pokud jen potřebujete mít někoho, s kým se rozdělíte o tíživé pocity osamělosti a kdo bude vděčně opětovat vaši lásku, zamiřte raději do zvířecího útulku. Adoptované dítě totiž bude zpočátku spíš brát než dávat. Navíc nikdo nezaručí, že se bude vyvíjet v souladu s přáními a očekáváními nových rodičů.“ (Dana Váchová, *Překvapení* 20.–26. 4. 2004: 32)⁴⁹

3.1.3. Shrnutí

Porovnáme-li prostor věnovaný jednotlivým aspektům neplodnosti popsaným výše, zjišťujeme, že redakce časopisů vycházejí z tradičního způsobu vnímání ženství, v němž je identita dospělé ženy neodmyslitelně spjata s mateřstvím. V publikovaných příbězích nenaplnující se mateřská touha zabráňuje ženám vnímat smysluplnost svého života v kategoriích mimo mateřství a realizovat se v jiných sociálních rolích. Skutečnost, že se jim nedaří otěhotnět, vyvolává pocity méněcennosti a zbytečnosti, role matky je vnímána jako *role pro ženu nejpřirozenější*. Alternativou biologického mateřství je zde bezdětnost, adopce má v úvahách o budoucnosti skutečně okrajové postavení. Celoživotní bezdětnost visí nad aktérkami příběhů jako hrozba, která se nesmí naplnit, kterou nedokáží jako možnost přijmout. Příběh ženy, která se dokázala vyrovnat s realitou bezdětnosti, se od počátku devadesátých let do současnosti objevil pouze jednou.

46 Alespoň částečně lze saturovat potřebu něhy a péče ve vztahu k domácímu mazlíčkovi, svou energii věnovat práci, zálibám, širší rodině a přátelům...

47 Název článku: „Toužím po dítěti a ničím lásku.“ Odpovědné redaktorky: M. Kurková, E. Vondrová.

48 Níže uvedená citace reprezentuje jediné odborné stanovisko, které tematizuje neplodnost v propojení s adopcí. Článek připravila redaktorka ve spolupráci s PhDr. P. Šmolkou – s výjimkou přímých citací není možné odlišit stanoviska, resp. formulace redaktorky a osloveného psychologa.

49 Název článku: „Manželství bez dětí nemusí bolet.“ Odpovědná redaktorka: D. Váchová.

Osvojení dítěte či celoživotní bezdětnost nemají jako alternativní scénáře biologického rodičovství významné postavení ani v odborných diskusích. Přestože se odborníci na několika místech vyjádřili, že by se snaha o otěhotnění nikdy neměla stát centrem života ženy, měli v tu chvíli na mysli především nižší pravděpodobnost otěhotnění v důsledku prožívaného stresu a „upnutých myšlenek“; odkazy na to, že šťastný a plnohodnotný život lze prožít i bez vlastních dětí, se objevují pouze okrajově a většinou pravděpodobně s cílem zmírnit potenciálně pesimistické vyznění konstatování, že ani úspěšnost umělého oplodnění není stoprocentní.

Asistovaná reprodukce je v kontextu neplodnosti jednoznačně nejdiskutovanější strategií. Jak jsem uvedla výše, aktérkám příběhů se v naprosté většině daří mateřskou touhu naplnit; také odborné články věnující se léčbě neplodnosti svým charakterem spíše motivují k optimistickému vnímání problému⁵⁰ a zároveň prostřednictvím zdůrazňování rostoucího počtu neplodných párů upozorňují potenciální čtenářky mající problémy s otěhotněním, že tento problém rozhodně neřeší samy.

Neplodnost je ve světě analyzovaných časopisů jednoznačně nejčastější, nikoli však jedinou bariérou na cestě k mateřství. S odlišnými překážkami se potýkají ženy, v jejichž životě chybí muž, který by chtěl být jejich dítěti otcem.

3.2. Chybějící otec

Naplnění touhy stát se matkou často brání jednoduše absence partnera se stejným postojem: v prvním případě partneři po dětech toužících žen jejich přání nesdílí, v druhém případě je žena v okamžiku či období, kdy je zcela připravena stát se matkou a intenzivně cítí, že jí vlastní dcera či syn chybí, sama – bez stálého partnera. Nastíněná problematika je tematizována šesti životními příběhy, které jsou doplněny o lékařský či psychologický úhel pohledu. Jednoznačně lze na tomto místě odlišit i stanovisko redaktorek časopisů.

Tabulka 3.3. Četnost příběhů „Chybějící otec“

	Počet příběhů
Cosmopolitan	2
Katka	3
Překvapení	1
Zdraví	–
Celkem	6

Zdroj: autorka.

⁵⁰ Tato tendence jistě odpovídá také záměru redakcí poskytnout ženám čtení pro chvíle odpočinku, informace, které budou zejména povzbuzovat, uklidňovat a motivovat.

3.2.1. Chybějící otec v životních příbězích

Typ 1: Můj partner dítě nechce...

V životních příbězích čtenářek se často setkáváme s genderovými odlišnostmi postojů k rodičovství. Obvykle sledujeme harmonický a bezkonfliktní vztah až do okamžiku, kdy se představy partnerů o budoucím rodinném životě poprvé střetávají. Zatímco žena vnímá potenciální narození potomka jako naplnění lásky, přirozené a samozřejmé pokračování partnerského vztahu, jako to *jediné, co k absolutnímu štěstí ještě chybí*, muž chápe rodičovství naopak jako překážku partnerské harmonie, „konec spokojeného života“. Jistota, kvalita partnerského svazku a materiálního zajištění představuje pro ženy dosaženou podmínku pro založení rodiny, zatímco muži nevidí důvod, proč tuto „ideální“ situaci nepojmout jako cíl. Konflikt v této situaci vychází z manifestované odlišnosti v uspořádání životních hodnot.⁵¹

„Chci konečně žít a dovolit si to, o čem jsem mohl dřív jenom snít – nemít starosti, cestovat, koupit si pěkné auto a pořídit si luxusní byt. Na tohle všechno ale budeme muset zapomenout, když si pořídíme dítě ... Děti v žádném případě!“ (Eva cituje svého manžela Stanislava, *Katka* 10.–16. 9. 1996: 33)⁵²

„Vysvětlovala jsem mu, že je to moje niterné přání, že dítě je vrchol naší lásky a že s dětmi život nekončí – naopak – teprve začíná.“ (Eva, *Katka* 10.–16. 9. 1996: 33)⁵³

Muži v této situaci argumentují pro bezdětnost finanční nezávislostí a z toho vyplývajícími možnostmi zábavného, pohodlného a zajímavého života versus potřebou uskromnění, svobodou, ničím *nenarušovanou harmonií partnerského vztahu* versus tíživou, spoutávající zodpovědností.⁵⁴ Ženy situaci tíživě vnímají jako ignoraci, přehlížení svých *niterných tužeb, přání, potřeb*. Zdá se, že mužské „já nechci“ je v této situaci vždy zcela nekompromisní a dynamika konfliktu je tak v jednotlivých příbězích odlišná vzhledem k charakteru reakce, následnému chování ženy. „Já chci“ a „já bych chtěla“ v situaci, kdy oba partneři v budoucnost vztahu věří, se v kontextu publikovaných příběhů jeví jako zásadně odlišné – míra nekompromisnosti ženy je zde faktorem ovlivňujícím následný vývoj vztahu.

V prvním případě žena přijala nekompromisnost muže jako součást své strategie a podmínila zachování vztahu změnou postoje partnera. Ultimátum v jejím příběhu představuje účinné řešení – interpretuje, že muž si (po bližší nespecifikované době) uvědomuje, co pro něj partnerský vztah znamená, a po určité době přehodnotí svůj postoj k rodičovství.

„...měl jsem strach, že bys kvůli dítěti na mne neměla čas ... ale raději budu to malé přebalovat a koupat, než abych tě navždy ztratil...“ (Karolína cituje svého přítele Filipa, *Katka* 12.–18. 6. 2002: 20)⁵⁵

51 Opačně polarizovaný konflikt nacházíme ve dvou článcích analyzovaných v kapitole Plánování rodičovství – zde se však jedná pouze o diskusi na téma zda dítě nyní (muž), či později (žena). Název jednoho z těchto příspěvků „Obrácené role aneb když první začne po dítěti toužit muž“ odkazuje navíc k výjimečnosti a neobvyklosti takové situace.

52 Název článku: „Chtěla bych mít dítě, ale pro partnera jsou důležitější jen materiální věci.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

53 tamtéž

54 Četnost zmíněných argumentů je v analyzovaných textech vyrovnaná.

55 Název článku: „Proč mi odpíral splnění mého nejtoužebnějšího přání?“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

V jiném příběhu zůstává žena v konfliktu pasivní. V dané situaci se podřizuje rozhodnutí partnera a léta jen tajně doufá, že její muž svůj postoj změní a k rozhodnutí zplodit potomka sám přirozeně dospěje. Dlouhodobě potlačovaná touha po dítěti však způsobuje ženě deprese, ovlivňuje její chování a tak i kvalitu partnerského vztahu – partneři se postupně vzájemně odcizují. V situaci, kdy dle svých slov intenzivně cítí tikot *biologických hodin*, přichází i ona s nekompromisně formulovaným přáním stát se matkou – narušený vztah již pro jejího manžela nemá takovou hodnotu, aby pro ni svůj postoj přehodnotil. Autorka zpětně reflektuje, že muž už v dlouhodobě narušené partnerské atmosféře *neměl zapotřebí nátlak snášet* – manželství se rozpadá a žena zůstává sama – bez muže, bez dítěte.

„Mluvila jsem o dítěti stále, myslela jsem, že ho zlomím. Ale on si místo toho našel jinou a se mnou se rozvedl. Byl to pro mě šok, nevěřila jsem, že to udělá...“ (Klára, *Katka* 3. 5.–9. 5. 2004: 15)⁵⁶

Typ 2: Chci mít dítě, ale jsem sama...

Životní příběhy zde narozdíl od většiny výše uvedených mají otevřený konec – poznáváme tak motivaci žen toužících po mateřství bez stálého partnera, který by mohl být jejich dítěti otcem, a zvolenou strategií řešení takové situace. Důsledky konkrétního jednání mohou čtenářky pouze samy předjímat. Příběhy s tímto scénářem jsou v našem souboru pouze tři, mají však mnoho společného: jejich aktérkou je žena, která vzhledem ke svému věku vnímá každý uplynulý rok především ve vztahu ke snižující se pravděpodobnosti mít vlastní dítě; budoucnost bez dětí i bez manžela, jež se stává stále realističtější, je pro ni neakceptovatelná – nemůže tedy déle čekat a aktivně jednat. Zvolená strategie je jediným podstatným aspektem odlišujícím jednotlivé příspěvky. Zatímco v prvních dvou příbězích volí žena nevázaný milenecký vztah se svým (o jejich plánech nic netušícím) ženatým kolegou, v dalším se obrací na centrum asistované reprodukce s žádostí o umělé oplodnění neznámým dárce. Ženy jsou ve všech případech dobře zajištěné, samostatné, odhodlané a přesvědčené o tom, že se o své dítě dokáží samy postarat, o tom, že jejich plán je jediným správným a zcela oprávněným řešením situace. Hodnota mateřství se na tomto místě poprvé objevuje mimo kontext partnerského vztahu.

3.2.2. Chybějící otec pohledem odborníků a redakcí

Publikované příběhy doplňuje pohled odborníků – lékařů a psychologů; jejich stanoviska a hodnocení situace jsou na tomto místě zcela jednoznačná. Právo ženy žijící z jakýchkoli důvodů bez partnera na umělé oplodnění lékaři ze všech čtyř oslovených center asistované reprodukce shodně odmítají: přivést dítě do neúplné rodiny považují v prvním případě za *neetické*, touha osamělé ženy po dítěti *není dle jejich názoru problém medicínský*, a proto jej odmítají také řešit.⁵⁷ Kliniky asistované reprodukce jednoznačně chápou a řeší neplodnost jako problém páru, nikoli jednotlivce. Méně radikální, přesto však argumentačně jednostranné je publikované zamyšlení psychologa P. Šmolky: jeho komentář autentické výpovědi zdůrazňuje problémy, se kterými se ženy bez stálého partnera odhodlané k tomu, stát se matkami, mohou setkat.⁵⁸ Tato rizika jsou spojena jednak se zvolenou strategií pro

56 Název článku: „Přála jsem si dítě, ale on řekl nikdy“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

57 Ačkoli až do nedávné doby platila právní úprava asistované reprodukce a dárcovství pohlavních buněk z roku 1982, která říkala, že umělé oplodnění lze provést jen na žádost obou manželů a pouze do 35 let ženina věku, v praxi nebyla příliš dodržována a podle expertů byla její právní závaznost sporná. Žádný zákon dnes výslovně nazakazuje, že umělé oplodnění nemůže podstoupit nesezdaný pár, žena bez partnera nebo vdova.

58 Viz článek „Chodím s ním jen kvůli dítěti“ (*Překvapení* 21. – 27. 1. 2004) Odpovědná redaktorka: D. Váchová.

dosažení cíle, jednak obecně s životem osamělé matky, vyznačujícím se především absencí sdílení radosti i starostí rodičovství a z toho vyplývající přílišná zátěž, stres, úzkost.

Na tomto místě je velmi zajímavé zmínit, jakým způsobem se k problému vyjadřují redakce, resp. redaktorky konkrétních článků. Jak již bylo uvedeno, slova lékařů klinik asistované reprodukce ženy bez partnera zvažující umělé oplodnění demotivují, přílehlé vyjádření redakce *Cosmopolitanu* (kde byl článek o dostupnosti asistované reprodukce publikován) působí naopak velmi povzbuzujícím dojmem: redaktorky zde připouští, že se tvrzení oslovených lékařů „přivést dítě do neúplné rodiny je neetické“ může zdát přinejmenším alibistické a proti jejich argumentaci omezující dostupnost umělého oplodnění ženám bez partnera otevřeně vystupují. Následuje řada motivačních doporučení právě pro ženy, které se rozhodly/rozhodnou stát se matkami, přestože právě nemají partnera, který by mohl být jejich dítěti otcem.

„Řady věcí lze ovšem dosáhnout takzvanou tichou cestou. Jestli máte pocit, že vaši osobní situaci vyřeší pouze umělé oplodnění, neztrácejte odvalu, pokud vás v jednom centru asistované reprodukce odmítnou ... můžete zatím argumentovat tím, že zákon nic takového nezakazuje a vy, přestože jste žena bez partnera, máte na umělé oplodnění právo ... Samozřejmě se můžete za všech okolností obrátit na soud a pokusit se prosadit své zájmy. A možná právě vy budete tou první vlaštkou...“ (H. Černá-Šípková, Z. Šťastná, R. Hopličková, *Cosmopolitan* 5/1998: 155)⁵⁹

Redakce časopisu *Překvapení*, které otisklo příběh ženy plánující otěhotnění se svým ženatým kolegou, varující hlas psychologa sice zjemňuje a uvádí také možné přínosy takového rozhodnutí (uspokojení potřeby být matkou, výhradní vliv na formování osobnosti dítěte, hluboký vztah k dítěti...), přesto však i v této argumentaci rizika a možné problémy převažují.⁶⁰

Výše popsaná forma prezentace tematiky v *Cosmopolitanu* přivádí moji pozornost k odlišnosti tohoto titulu vzhledem k ostatním: na tomto místě sleduje forma článku prezentovaný duch, zaměření a zacílení časopisu na ženy emancipované, odhodlané dosahovat svých cílů navzdory překážkám, se kterými se ve svém životě setkávají. Zda je uvedený článek v kontextu problematiky mateřství a neplodnosti typickým příkladem či výjimkou, napoví další tematické celky.⁶¹

3.2.3. Shrnutí

Příběhy žen, které zůstávají ve své touze po dítěti osamělé, nemají v analyzovaném souboru zdaleka tak silné zastoupení jako zkušenosti párů potýkajících se s neplodností. Stejně jako v případě, kdy se do cesty za mateřstvím staví poruchy plodnosti, také v situaci, kdy „chybí otec“, se žena se svou bezdětností nevyrovnává a snaží se bariéru překonat; liší se pouze zvolené strategie. Aktérky příběhů, jejichž partneři otcovství odmítají, se nekompromisnímu stanovisku nepodřizují a více či méně radikálně, resp. dříve či později se snaží své přání stát se matkou prosadit. Pro ženy z publikovaných příběhů není ani skutečnost, že v jejich životě dlouhodobě chybí muž, důvodem pro akceptaci života

59 Název článku: „Chcete mít dítě z banky?“ Autorky: H. Černá-Šípková, Z. Šťastná, R. Hopličková.

60 Na tomto místě však také nelze spolehlivě stanovisko psychologa od stanoviska redakce odlišit, jelikož článek byl zřejmě připravován v úzké spolupráci. Možné přínosy versus rizika osamělého mateřství – redakce bez upřesnění – 6 vs. 11 tvrzení.

61 4. Plánování rodičovství, 5. Neplánované těhotenství. 6. Být matkou, 7. Dobrovolná bezdětnost.

bez dítěte. Zatímco v kontextu neplodnosti oslovení odborníci ženy toužící po mateřství spíše povzbuzují k řešení problému prostřednictvím asistované reprodukce, zvolené strategie osamělých žen jsou odborníky naopak zcela odmítány. Touha po dítěti je zde prezentována jako problém jednotlivé ženy, nikoli páru. Z hlediska oslovených center je podpora narození dítěte do neúplné rodiny především neetická, pohledem osloveného psychologa je život osamělé matky spíše problematický. Redakce *Cosmopolitanu* na tomto místě proti argumentaci oslovených lékařů odmítajících provést umělé oplodnění ženě bez partnera otevřeně vystupuje.

4. Plánování rodičovství

Problematika plánovaného rodičovství se v ženských titulech objevuje v porovnání s ostatními tématy relativně často. Kromě velkého množství článků věnujících se antikoncepčním metodám je plánování rodiny tematizováno také v kontextu hodnotových orientací, jako proces hodnocení podmínek a zvažování možných následků (zisků a ztrát) jednání – právě takto vystavěným textům patří má pozornost, stávají se objektem analýzy.

Časopisy pro ženy různým způsobem a v různé míře reagují na celospolečenskou diskusi o klesající úrovni porodnosti v České republice i dalších evropských zemích. V souvislosti s tímto trendem je plánování rodičovství, resp. jeho odkládání do vyššího věku, akcentováno nesrovnatelně častěji než rostoucí podíl celoživotně bezdětných párů. V publikovaných příspěvcích pátrají redaktorky zejména po příčinách proměn reprodukčních strategií, podrobnější pojednání očekávaných důsledků⁶² se objevují pouze v jednom z vybraných článků. Aktuální témata populačních studií jsou mnohdy předkládána důrazným až dramatickým způsobem, demografická (prognostická) data jsou komentována s využitím expresivních výrazů. V této souvislosti se nejčastěji objevuje slovo *vymíráme*, resp. spojení *Češi vymírají*, dále se setkáváme např. s následujícími výroky: *počet narozených dětí nezadržitelně klesá; demografové (sociologové) bijí na poplach; nedozírné následky apod.*⁶³

Klesající úroveň porodnosti je zde zasazována do vysvětlujících rámců proměn hodnotových orientací, resp. socioekonomických problémů, resp. genderových nerovností ve společnosti. Jako nejčastější příčiny jsou označovány preference svobodného života s minimem zodpovědnosti, asi nejlépe vystižené spojením *ještě si užít*, důraz kladený na zvyšování vzdělání, kvalifikace, budování kariéry jako reakce na rozšiřující se možnosti a požadavky trhu práce a s výše uvedeným související obavy ze ztráty zaměstnání, obtížnost relevantního profesního uplatnění. Mezi nejnvlivnější faktory jsou řazeny také materiální, finanční důvody a s nimi spojená bytová otázka.

Uvedené příčiny odkládání mateřství/otcovství do vyššího věku jsou ve většině textů pojednány podrobněji a objevují se také mimo kontext klesající úrovně porodnosti, přesněji řečeno, tento celospolečenský proces není všude zmíněn a jednotlivé faktory jsou nahlédnuty spíše psychologizujícím způsobem, čemuž odpovídá i forma relevantních příspěvků. Pozornost věnovanou jednotlivým faktorům odkládání rodičovství, které strukturuje tuto kapitolu, kvantifikuje tabulka 4.1.

62 Konkrétně se jedná o stárnutí populace a ohroženou ekonomickou stabilitu ČR.

63 Viz články Piernerová, D. 2004. „Proč ženy nechtějí rodit?“ *Zdraví* 8/2004, „S mateřstvím matky nyní nespěchají.“ (bez uvedení autora/ky). *Katka* 28. 3.–3. 4. 2001, „Dítě? Děkuji, ale nemám zájem!“ (bez uvedení autora/ky). *Katka* 11.–17. 5. 2004. „Vždyť každý z nás má přece děti rád.“ (bez uvedení autora/ky). *Katka* 13. 3.–19. 3. 1999; Wallerová, R. 2001. „Kdo zmrznil českým ženám mateřské instinkty.“ *Cosmopolitan* 6/2001.

Tabulka 4.1. Zastoupení jednotlivých důvodů odkládání rodičovství (délka normovaného sloupce v cm)

	Ztráta svobody	Konflikt mateřské a pracovní role	Finanční situace	Nepřipravenost partnerského vztahu
Cosmopolitan	113	163	21	39
Katka	133	21	23	5
Překvapení	0	23	0	0
Zdraví	23	22	12	5
Celkem	269	229	56	49

Zdroj: autorka.

4.1. Ztráta svobody

Naprostá většina relevantních příspěvků spojuje příchod potomka se ztrátou osobní svobody. Doposud nepoznaná míra zodpovědnosti, nepřetržitě vyžadovaná pozornost znamená pro novopečené rodiče (a zejména matky) *konec života bez zásadních starostí, konec rozletu. Konec je v této souvislosti nejpoužívanějším a nejvýstižnějším pojmem, nejčastější asociací, neboť nic není jako dřív. Prodloužit si životní období bez rodičovských starostí znamená v tomto kontextu ještě spoustu věcí stihnout...*

„Kdybych věděl, že jedu stopem do Španělska naposledy v životě, vzal bych si místo deseti dnů volna rovnou měsíc.“ (výrok reprezentující postoj muže, jehož partnerka se mu právě svěřuje se svým přáním stát se matkou, *Cosmopolitan* 12/2003: 77)⁶⁴

Je zajímavé, že právě možnost cestování, možnost *podívat se do světa, poznat svět* je tou první, nejčastěji se vyskytující asociací, verbalizovaným obsahem osobní svobody. Rodičovství tak na tomto místě evokuje nejenom představu pouta k osobě, osobám, za něž jsem zodpovědná/ý, ale také představu pouta k jednomu místu. Stát se matkou znamená *dát svůj čas někomu jinému*. Kromě cestování konkretizují vybrané tituly v souvislosti se ztrátou *volnosti* ještě omezení kulturního a především pak společenského života: *konec je dlouhým večerům s přáteli*. Mnozí potenciální rodiče se své osobní svobody vzdát nejenom nechtějí, ale mají strach, že to ani nedokáží; zdůrazňují obavy ze své *nezralosti*, resp. tyto pocity jsou těm, kteří s rodičovstvím váhají, redakcemi a odborníky přisuzovány.

4.2. Neslučitelnost mateřství a pracovního života

Problematika profesního uplatnění žen-matek je zde tematizována především v kontextu existujících genderových nerovností. Stát se matkou na tomto místě znamená přerušit nebo přesněji řečeno ukončit svou kariéru a naplno se věnovat svému dítěti; vztah práce a rodiny v životě českých žen

⁶⁴ Tento výrok byl jako „reprezentativní“ a „reprezentující“ použit v článku akcentujícím různé důvody odkládání rodičovství. Název článku: „Vy chcete dítě, on ne. Co s tím?“ Autorka: M. Klevisová.

je chápán jako vztah konfliktní. Na trhu práce je žena a priori znevýhodněna oproti mužům, ale žena s dítětem je znevýhodněna také oproti jiným ženám.

„Těhotné nemají zaměstnavatelé příliš rádi. A i když zákony takovou ženu chrání, praxe je často úplně jiná. Dalším problémem je, že narozením dítěte žena často neztrácí jenom dobrou práci, ale také kvalifikaci. Vždyť k tomu, aby zůstala skvělým odborníkem, by měla neustále sledovat vývoj ve své profesi a věnovat se jí aktivně. A to bývá dost těžko uskutečnitelné, pokud se doma staráte o jedno nebo více malých dětí. Proto se mezi ženami stále více uplatňuje trend, kdy nejprve dělají kariéru a až po dosažení jistého profesního cíle uvažují o založení rodiny.“ (D. Piernerová, *Zdraví* 8/2004: 39)⁶⁵

Tento, stejně jako následující výrok vychází z předpokládané obtížnosti sladit profesní život se životem rodinným. Jeden z příspěvků přímo diferencuje mezi různými povoláními a hodnotí možnou míru harmonizace: např. povolání odborné lékařky v nemocnici se dle redakce s přáním stát se matkou prakticky vylučuje.

„Nemusí ale vždycky jít jen o mimořádně prestižní místo. Jako matka dost možná znáte strach o práci, i když třeba prodáváte v řeznictví. Naopak trochu paradoxně si někdy může mimino dovolit spíš dobře postavená zaměstnankyně zahraniční firmy, protože si jí šéf cení a počká na ni ... Také pro daňové účetní, překladatelky, novinářky či projektantky nemusí dítě nutně znamenat přerušeni kariéry, protože práci zvládnete alespoň částečně i doma.“ (R. Wallerová, *Cosmopolitan* 6/2001: 114)⁶⁶

V posledně uvedené citaci nacházíme dva další klíčové pojmy rozvíjející diskusi o podmínkách harmonizace práce a rodiny. Zmíněná *zahraniční* firma odkazuje k vágnímu srovnání postavení žen-matek na českém versus (blíže nespecifikovaném) zahraničním trhu, kde jsou dle redakce zaměstnavatelé zvyklí poskytovat pro sladění profese a rodiny podmínky, upravovat rozsah i způsob práce (konkrétně především nabízet práci na částečný úvazek a v případě potřeby umožnit svým zaměstnancům a zaměstnankyním pracovat z domova).⁶⁷ V této souvislosti nacházíme v magazínech na jedné straně postesknutí nad postavením žen na českém trhu práce, na straně druhé akcentují periodika posun ve smyslu zlepšujících se podmínek pro sladění práce a rodiny a prostřednictvím více či méně konkrétních doporučení, příkladů a informací ženy motivují, povzbuzují, aby se nastíněných těžkostí příliš nezalekly. Následující citace reprezentují oba přístupy.

„Šéfredaktorka amerického *Cosmopolitanu* nemířila v den svého uvedení do funkce do redakce, ale do porodnice. Důvod? Vždycky chtěla tři děti ... Vedení Hearstu – jednoho z největších vydavatelství na světě – vyšlo své nové šéfredaktorce vstříc, aby mohla zvládnout jak mateřství, tak svůj náročný post. Naproti tomu když se v České televizi dozvěděli, že jejich populární moderátorka Michaela Jílková je těhotná, okamžitě vypukla panika...“ (bez uvedení autorky, *Cosmopolitan* 10/1998: 122)⁶⁸

65 Název článku: „Proč ženy nechtějí rodit?“ Autorka: D. Piernerová.

66 Název článku: „Kdo zmrazil českým ženám mateřské instinkty?“ Autorka: R. Wallerová.

67 Zahraniční zaměstnavatelé zde nejsou specifikováni, z uvedených citací (smí si podobný přístup dovolit jen *Američanka?*, *Hearst vs. TV Nova*) nepřímo vyplývá matoucí a zjednodušující srovnání podmínek pro harmonizaci práce a rodiny v ČR a USA, ve prospěch USA.

68 Název článku: „Nevěřte demagogii, že můžete mít buď dítě, nebo kariéru. Chcete všechno? Mějte to!“ Autor/ka není uveden/a.

„Smí si podobný přístup dovolit jenom Američanka? ... Nevěřte demagogii, že můžete mít buď dítě, nebo kariéru.“ (bez uvedení autorky, *Cosmopolitan* 10/1998: 122)⁶⁹

Konflikt mateřské a profesní role ženy se snaží časopisy zmírňovat také tím, že předkládají obraz mateřství jako součásti identity populárních žen, aniž by v něm mateřství bylo oddělováno od jejich postavení na trhu práce. Šíří tak představu pracujících, velmi úspěšných a přesto o své děti láskyplně pečujících matek. Ať se jedná o interview nebo o informativní články obsahující citace populárních osobností, téměř vždy je zdůrazněno, že práce je pro ně důležitá, ale syn/dcera je za všech okolností na prvním místě.

4.3. Finanční situace

Zaměříme-li se na finanční důvody, objevujeme v analyzovaných textech většinou pouze zběžné, obecné zmínky o finanční náročnosti rodičovství, přesněji řečeno finanční problémy jsou obvykle součástí stručných výčtů faktorů ovlivňujících plánování mateřství/otcovství. Jen jeden z analyzovaných příspěvků se materiálním aspektům oddalování rodičovství věnuje velmi podrobně a průměrné náklady spojené s péčí o dítě, popř. s jeho výchovou zde dokonce konkretizuje – klesající úroveň porodnosti a rostoucí věk prvorodiček jsou zde spojovány výhradně právě s materiálními problémy mladých rodin. Pokud vybrané tituly věnují finanční motivaci oddalování rodičovství více prostoru, pak se spíše než s obavou partnerů, že své dítě neuživí, setkáváme s neochotou vzdát se finanční nezávislosti, pohodlí a nastaveného životního standardu. Častější je také naopak vyjádření spokojenosti s dosaženou úrovní materiálního zabezpečení, jež podmiňuje pocitovanou touhu po mateřství, otcovství, nebo přímo rozhodnutí založit rodinu, jak jsme mohli vidět v některých z životních příběhů představených v kapitole Nedobrovolná bezdětnost.

4.4. Nepřipravenost partnerského vztahu

Problematika plánování rodičovství s ohledem na kvalitu partnerského vztahu se do textů časopisů promítá v několika rovinách: pocitovaná nejistota, nedůvěra v pevnost, kvalitu vztahu mezi partnery samozřejmě představuje jednu z možných bariér založení rodiny. Žena, která předjímá, že se jako matka stane více či méně závislou na podpoře okolí, velmi důkladně zvažuje svou volbu, není-li si jista, zda se může na svůj protějšek stoprocentně spolehnout; partneři, kteří jsou si vědomi své omezené schopnosti společně zvládat zátěžové situace, řešit zásadní problémy a dělat kompromisy, se jen stěží mohou s lehkým srdcem rozhodnout, že je ten správný čas stát se rodiči. Bránit založení rodiny mohou i více či méně vědomé obavy, že on či ona není jednoduše *ten pravý/ta pravá*, *ten/ta*, se kterým/se kterou chci mít dítě.

„...většina mužů podvědomě touží po ženské péči a pozornosti. A z ničeho nic se musí starat nejen o svou ženu, která je nezvykle přecitlivělá a podrážděná, ale také o dítě. Mnoho žen nevěří, že by jejich partner se ctí obstál v této těžké zkoušce, a tak raději početí dítěte neriskuje.“ (D. Pirnerová, *Zdraví* 8/2004: 39)

69 Název článku: „Nevěřte demagogii, že můžete mít buď dítě, nebo kariéru. Chcete všechno? Mějte to!“ Autor/ka není uveden/a.

Na jiném místě, tam, kde se setkáváme s fungujícím, harmonickým vztahem, jsou otevírány otázky, zdali právě příchod dítěte partnerskou spokojenost, vztah mezi mužem a ženou zásadně nenaruší. Tuto tendenci neintencionálně podporují i výroky žen, které se programově rozhodly zůstat bezdětné, resp. citace mužů, kteří odmítají přání své partnerky, aby se stali otcem jejího dítěte.⁷⁰

„Přemýšlím, jestli se náš vztah nezmění ... Mám totiž špatnou zkušenost s jednou blízkou přítelkyní ... Sotva se vysněné miminko ocitlo na světě, už to začalo v jejich vztahu pořádně skřípat. Za čas se jim sice podařilo krizi překonat, ale obávám se, že děťátko nemusí přinést vždy jen štěstí.“ (Bára, Katka 9/2003: 48)⁷¹

Spíše okrajové zastoupení mají dále úvahy čtenářek o tom, zdali rodičovství naopak nesblíží vzájemně se odcizující pár, zdali příchod dítěte neposílí postupně slábnoucí pouto mezi partnery, manželi. V takovém případě tedy neuspokojivá kvalita vztahu k založení rodiny naopak motivuje. Tento aspekt rodičovství i způsob motivace však odborníci zásadně odmítají.

„...už delší dobu pocituji, že se do našeho vztahu vkrádá nuda a odcizujeme se ... už skoro nic společně nepodnikáme, každý má své zájmy a přátele, s nimiž se stýká. Žijeme ani ne tak spolu, jako vedle sebe. Je mi to moc líto. Přemýšlela jsem, jestli by náš vztah nedokázalo oživit dítě...“ (Jana, Katka 2.-8. 1. 1996: 12)⁷²

4.5. Odlišné úhly pohledu

Citace uvedené v předcházejících čtyřech kapitolách reprezentují nejenom témata, která jsou redakcemi akcentována, ale také odlišnou formu, odlišné způsoby, jakými je relevantní problematika tematizována. Plánování rodičovství je nejčastěji reflektováno v analytických, informativních článcích – ty se mohou omezit pouze na konstatování, uvedení základních informací, statistik, výčet možných důvodů apod., častěji jsou však ve všech formátech doplněny textem, který je více kontaktní, redakce zde většinou zjemňuje vážnost nastíněných problémů, zpochybňuje nepřekonatelnost představených bariér; často se obrací přímo ke svým čtenářkám, oslovuje je, povzbuzuje, motivuje (v tomto kontextu většinou k mateřství) prostřednictvím relevantních rad nebo oblíbených tipů. Míra naléhavosti, adresnosti, konkrétnosti takových povzbuzení variuje od „pouhého“ vyjádření optimismu, víry v lepší zítřky, přes doporučení, návrhy obecnějšího charakteru až k naprosto konkrétním radám a postupům, jejichž účinnost a nezbytnost je podtržena užitím vykřičníku a představením zárných příkladů reprezentujících jejich efekt, resp. odstrašujících případů, které manifestují naopak to, co by se mohlo stát v případě jejich nevyužití. Různé stupně „povzbuzení“ představují následující citace.

„Poslední léta ukazují, že se i u nás podobně jako ve skandinávských a západoevropských zemích se svou rolí v rodině dokáží porovnat také tatínkové. Otevírá se tak lákavá představa skutečné rovnoprávnosti ... Zároveň přibývá pracovních příležitostí, které lze provádět z domova, včetně podnikání ... A tak se snad vyjasní onen zásadní problém, zda děti mít, či nemít...“ (redakce bez upřesnění, Katka 13. 3.-19. 3. 1999: 3)⁷³

70 Viz kapitolu 6.1. Nedobrovolná bezdětnost, resp. 6.5. Dobrovolná bezdětnost.

71 Název článku: „S narozením dítěte se nemusí vše změnit.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

72 Název článku: „Může dítě zachránit náš vztah?“ Příspěvek je součástí poradny časopisu.

73 Název článku: „Vždyť každý z nás má přece děti rád.“ Autor/ka není uveden/a.

„Neodmítejte nabízenou pomoc jiných matek, vždyť v prvním období vám budou bohatě stačit i starší, použité věci. Vaše miminko potřebuje více než dokonalou vybavičku z prvotřídního butiku péči, pozornost a lásku ... Navíc nemůžete s otěhotněním čekat do nekonečna, třeba až se vaše finanční situace zlepšší natolik, že budete konečně spokojená ... Pamatujte si, že žádné bohatství vám nepřinese takové štěstí a radost jako první úsměv vašeho potomka.“ (D. Pirnerová, *Zdraví* 8/2004: 39)⁷⁴

„Opakujte si každé ráno stokrát: Mít všechno absolutně neznamená dělat všechno sama! ... Nevěřte, že až váš milovaný uvidí, jak se hroutíte, polituje vás a dobrovolně se vzdá servisu, který jste mu až doteď poskytovala ... Přítele, který je od maminky zvyklý na bezvýhradné poskytování všech provozních služeb, zacvičujte jako malé dítě ... Pokud ho k ničemu nepustíte a nedokopete, odsoudíte se do role doživotní otrokyně.“⁷⁵ (redakce bez upřesnění, *Cosmopolitan* 10/1998: 123)

Cosmopolitan se i na tomto místě od ostatních vybraných titulů způsobem prezentace problémů a formou oslovení čtenářek velmi odlišuje. Text je obvykle velmi adresný, konkrétní, více či méně sarkastický a odlehčený. Problémy jsou zde nastíněny tak, že snad každá čtenářka musí nabýt dojmu, že vyrovnat se s nimi prostřednictvím předkládaných strategií je zcela snadné. Ženy jsou motivovány k aktivitě, k tomu, aby vzaly věci do svých rukou, protože potom dokáží vše, co chtějí. Použitá dikce a tendence k extremizaci však často vyvolává rozpory – z následující citace totiž nepřímo vyplývá, že rozhodne-li se žena pro mateřství, ke kterému je na jiném místě s využitím výše uvedené strategie motivována, může na vše ostatní, co dosud pokládala za samozřejmou součást svého života, zapomenout. Následující citace tak reprezentuje nejenom výše naznačený způsob uchopení problémů, ale také krajní, mezi ostatními časopisy i mezi ostatními relevantními příspěvky výjimečný způsob interpretace mateřství. Z výše uvedených i následujících kapitol je totiž zřejmé, že stejně jako *Katka*, *Zdraví* a *Překvapení* je i *Cosmopolitan* výrazně „pro-mateřsky“ orientován. Podobné „výjimky“ bychom však v ostatních analyzovaných titulech jen těžko hledali.

„Při plánovaném těhotenství se z dřívějšího bezprostředního sexu stane práce na plný úvazek a hlavní četbou menstruační kalendář ... Suché martini a šampaňské nahradíte sklenicí mléka a po pár týdnech začnete snídat kyselou okurku se šlehačkou ... S vystouplým těhotenským pupkem budete vypadat jako přezrálý meloun ... A bude huň ... Po návratu z porodnice můžete své nezávislosti zabalit pár buchet a poslat ji na cestu kolem světa ... Po roce mateřské dovolené zjistíte, že nedokážete dát dohromady smysluplnou větu o více než šesti slovech...“ (M. Fenclová, *Cosmopolitan* 5/2003: 98)⁷⁶

Řada příspěvků je připravována redakcemi ve spolupráci s odborníky, kteří v rámci analytických a informativních článků dostávají prostor se k nastoleným otázkám vyjádřit, a kteří též konzultují problémy spadající do jejich odborné kompetence v *poradnách* časopisů. V publikovaných výpovědích čtenářek se zrcadlí zejména nastíněná neslučitelnost profesní a mateřské role: na jedné straně zde poznáváme životní příběhy žen, jež se musely (na čas) vzdát své dobře se vyvíjející kariéry kvůli touze mít děti (a které nelitují), na straně druhé motivaci úspěšných žen, které ještě svou kariéru nechtějí přerušit, a proto své mateřství oddalují.

74 Název článku: „Proč ženy nechtějí rodit?“

75 Název článku: „Chcete mít všechno? Mějte to!“ Autor/ka není uveden/a.

76 Název článku: „27 dobrých důvodů, proč ještě nemít děti.“

4.6. Věk

Věk jakožto biologická i sociální charakteristika může zřetelně vymezovat hranice mateřství. V analyzovaném souboru lze najít články, které se věnují téměř výhradně tomuto aspektu plánování mateřství, resp. rodičovství, podstatný význam se však s věkem pojí také v mnohých z příspěvků tematizujících problémy dobrovolné i nedobrovolné bezdětnosti, prostupuje tedy celý výběrový soubor. I já jsem proto zvolila tento úhel pohledu a v následujících řádcích se snažím poukázat na souvislosti a významy, které jsou spojeny s opakujícími se věkovými údaji.

V první řadě je opět potřeba rozlišit subjektivní reflexi vlastního věku v reálných příbězích od pohledu zvenčí, tedy od relevantních komentářů odborníků či redakcí. Z psychologického hlediska je faktor věku ženy vztahován k její pravděpodobné zralosti pro mateřství – na tomto místě se oslovení psychologové a psycholožky shodují, že biologické stáří není rozhodující charakteristikou a ideální období pro to, stát se matkou, tak nelze jednoduše ohraničit věkovými údaji. Duševní vyspělost, jež podmiňuje ochotu a schopnost přizpůsobit se novým skutečnostem, které do života ženy s příchodem dítěte vstupují, není na biologickém věku přímo závislá, utváří ji spíše jedinečné životní zkušenosti, výchova a vzdělání. V kontextu demografických změn a odkládání mateřství do vyššího věku je opakovaně poukazováno na to, že *pozdní mateřství* (tj. dle analyzovaných časopisů *mateřství po třicítce*) *ženu oživí a prodlouží její mládí*. Ženy ve středním věku si tak často těhotenství a mateřství *krásně užívají*.⁷⁷

Z lékařského hlediska je však biologický věk pro mateřství, přesněji řečeno pro těhotenství zásadní, a to především vzhledem ke s věkem se snižující plodnosti a rostoucí pravděpodobnosti výskytu vrozených vad a lékařských komplikací. S využitím opakovaně se objevujících věkových údajů tak můžeme pracovní vymezení období pro mateřství a) ideální, b) vhodné, c) rizikové a d) velmi rizikové. Oslovení lékaři a lékařky vlastními slovy či prostřednictvím redakcí zdůrazňují, že z jejich pohledu je nejvyšší pravděpodobnost otěhotnění a nejnižší pravděpodobnost komplikací mezi dvacátým a pětadvacátým rokem života ženy. Od třicátého roku je terminologií lékařů prvorodička stará – plodnost již od toho věku klesá, porodní cesty již nejsou tak pružné, očekává se, že žena, která se v tomto období snaží o otěhotnění, resp. je těhotná, bude potřebovat více lékařské intervence a péče. Po čtyřicátém roce věku přirozená plodnost začíná klesat ještě rychleji a významně vzrůstá riziko poškození plodu. Zdravotní pojišťovny se u žen starších čtyřiceti let již nepodílí na úhradě nákladů na umělé oplodnění, centra asistované reprodukce podmiňují poskytnutí léčby věkem ženy do 45 let – ve věku vyšším je již ženská plodnost minimální.⁷⁸ Na tomto místě musím konstatovat, že při čtení takto koncipovaných textů ubíhá čas velmi rychle, číselné údaje zde působí nekompromisně.

„Po třicátém pátém roce se zmenšuje možnost otěhotnět o padesát procent! Většina čtyřicátnic nemá šanci otěhotnět jinak než umělou cestou ... Při narození získáte hned několik milionů vajíček, se stoupajícím věkem se ale jejich kvalita i počet rychle snižují.“ (redakce bez upřesnění, *Cosmopolitan* 2/2005: 34)⁷⁹

77 ..., což však s věkem může souviset opět pouze nepřímo.

78 Horní věková hranice, stejně jako jiné podmínky dostupnosti léčby neplodnosti, není legislativně přesně stanovena – objevují se věkové údaje 45, 48 let, reálná dostupnost však závisí spíše na vnitřních pravidlech jednotlivých center, resp. na zdravotním stavu konkrétních žen.

79 Název článku: „Jak dlouho můžete čekat na dítě?“ Autor/ka není uvedena/a.

Potenciální znepokojení čtenářek, které děti chtějí, ale ještě nemají, může být lehce zmírněno zmíněnými odkazy na úspěšnost reprodukční medicíny a zohlednění skutečnosti, že *pozdní mateřství* – mateřství po třicátém roce věku – je dnes už *poměrně obvyklé*. Stejně jako v příspěvcích medicínsky zaměřených, má dosažení třiceti let zásadní postavení také v biografiích, v publikovaných příbězích se objevuje nejčastěji. Třicáté narozeniny jsou vnímány jako životní mezník jak ženami mladšími, které mateřství v budoucnosti plánují, ale v současnosti se o ně ještě nesnaží, tak ženami, které tohoto věku již dovršily. Aktérky životních příběhů (rozhovorů) tak např. *do třiceti let chtějí dítě určitě*, vnímají tento okamžik jako *nejvyšší čas* nebo i *čas, kdy už je pozdě*. Nejvíce tento číselný údaj stresuje ženy, které se již delší dobu o početí dítěte snaží, ale také ženy, které si uvědomují, že *ještě není ta vhodná doba*, později by však mohlo být už *pozdě*. Mnohé aktérky publikovaných příběhů právě do třicátého roku věku situují metaforické ozvy *biologických hodin* – nutkavě pocítovaný vnitřní tlak. Na tomto místě je samozřejmě obtížné říci, nakolik se jedná o skutečnou reflexi biologické motivace k mateřství a nakolik o sugestivně převzatý kulturní obraz. Hranice třiceti let se zde jeví jako sociální věková hranice pro mateřství.

Věk je v kontextu mateřství tematizován také v životních příbězích žen, které se prostřednictvím umělého oplodnění staly matkami dlouho po skončení přirozeně reprodukčního období.⁸⁰ Tyto osudy jsou zde prezentovány jako konflikt uspokojení mateřské touhy a zájmů dítěte.⁸¹

4.7. Shrnutí

Problematika plánování rodičovství je z hlediska míry pozornosti jednotlivých sdělovatelů pojednána relativně vyváženě – v porovnání s ostatními tematizovanými problémy se jí věnují ve srovnatelném rozsahu příběhy čtenářek, články zpracované výhradně členkami redakcí a nezanedbatelný prostor je věnován také vyjádření odborníků. Vybrané tituly pro ženy reagují na celospolečenskou diskusi o aktuálních demografických trendech a klesající úrovni porodnosti, resp. odkládání mateřství do vyššího věku je zasazováno do kontextu proměn hodnotových orientací, socioekonomických problémů a genderových nerovností ve společnosti – ve sféře soukromé i veřejné. Mezi příčinami tohoto trendu se nejčastěji vyskytuje obava ze ztráty svobody, nejvíce prostoru je však věnováno diskusi konfliktního vztahu mezi rodinnými a profesními požadavky, resp. příčinám vycházejícím přímo z charakteru partnerského vztahu mezi mužem a ženou. V kontextu plánování rodičovství hraje důležitou roli kategorie věku; v některých článcích je vztah věku a fyzické, resp. psychické připravenosti na mateřství přímo v centru pozornosti, důraz kladený na konkrétní věkové údaje však prostupuje všechny problémy tematizované v předcházejících kapitolách.

Především vzhledem k úzkému vztahu mezi věkem a fyziologickými dispozicemi k mateřství se uvedené věkové údaje týkají spíše žen–potenciálních matek než potenciálních otců. Věk mužů je v souvislosti s plánováním rodičovství tematizován minimálně, okrajově a neumožňuje hlubší ana-

⁸⁰ Konkrétně se jedná o příběhy dvou postmenopausálních matek – žen, které prostřednictvím umělého oplodnění otěhotněly v šedesáti letech. Stejného ladění je i krátký článek výjimečně temazující pozdní otcovství „Tatínkem v 50? Je to nezodpovědné?“, který sugestivně klade etické otázky v souvislosti s ubývajícími silami, průměrnou nadějí dožití 65 let a posměšky, jejichž terčem mohou být právě děti otců v dědečkovském věku.

⁸¹ ..., které může trpět srovnáváním s ostatními dětmi a jejich rodiči, nedostatečnou pozorností, resp. nedostatkem sil stárnoucích rodičů a zejména jejich smrtí, již mohou být svědky v raném věku.

lýzu. Nevyváženou pozornost nepřímou „vysvětluje“ citace krátkého článku „Tatínkem po čtyřicítce“ – oslovená lékařka se zde snaží vyvrátit mýtus o tom, že mužská schopnost plodit není ovlivněna věkem:

„S přibývajícím roky dochází skutečně u některých mužů k poklesu plodnosti – mají méně ejakulátu a také kvalita spermií a jejich množství bývají nižší ... Ovšem dnes díky vědě a metodám asistované reprodukce má téměř každý muž – i s velmi vážnou poruchou plodnosti – reálnou šanci na své vlastní biologické dítě. Limitující v těchto případech bývá spíše věk ženy.“ (MUDr. M. Jonášová, *Překvapení* 20.–26. 7. 2001: 30)⁸²

5. Neplánované těhotenství

Předchozí kapitola se zabývala problémy spojenými s plánováním rodinné budoucnosti, s rozhodováním o tom, kdy, v jakém období a za jakých okolností se nejlépe stát matkou. Tato myšlenka je podstatou i následujícího textu, s jedním zásadním rozdílem: principy rozhodování jsou zcela odlišné v situaci, kdy žena neplánovaně otěhotní.

5.1. Stát se matkou?

S problémy neplánovaného těhotenství se v ženských časopisech setkáváme především prostřednictvím autentických výpovědí čtenářek. Z hlediska struktury a dynamiky jsou si analyzované příběhy velmi podobné: na počátku v hrubých rysech poznáváme životní situaci ženy,⁸³ jež o chvíli později zjišťuje, že je těhotná. Všechny ženy, které se se svými zkušenostmi čtenářkám svěřují, vnímají tuto situaci jako nesmírně náročnou, stresující, i ve zpětném pohledu pro ně představuje jedno z nejtěžších životních období. V relativně krátkém čase se musí rozhodnout pro jednu z možných alternativ, musí zvolit, jakým směrem se jejich život bude ubírat dál, a to s plným vědomím toho, že se jedná o rozhodnutí nezvratné. Každé z vyprávění uzavírá bilance, reflexe realizované volby s delším, obvykle blíže nespecifikovaným časovým odstupem.

Aktérky publikovaných příběhů jsou (v situaci, kdy neplánovaně otěhotní) z nadpoloviční většiny nezletilé – ve věku šestnácti, resp. sedmnácti let,⁸⁴ poznáváme však také osudy žen starších dvaceti i třiceti let. Charakter vztahu mezi sexuálními partnery se pro následný vývoj událostí nejeví jako podstatný, obvykle mu není věnováno příliš prostoru a jeho význam mezi ostatními tématy příběhu téměř zaniká.

Publikované výpovědi ukazují zvažování dvou možných variant řešení: stát se matkou, nebo podstoupit umělé přerušování těhotenství. Alternativa ponechání narozeného dítěte adoptivním rodičům nebyla viditelně posuzována. Na počátku procesu rozhodování tak obě zmíněné varianty představují „rovnocenné“ způsoby řešení. Pouze v jednom případě⁸⁵ žena ví, jak se zachová, hned v okamžiku

82 Název článku: „Tatínkem po čtyřicítce“ Odpovědná redaktorka: Marie Kurková.

83 tj. její věk, rodinné, partnerské vazby,...

84 Sedm z deseti žen je ve věku 16–17 let.

85 V jednom případě z deseti.

zjištění, že je těhotná, podstoupení interrupce je pro ni zcela nepřipustné.⁸⁶ Nejenom nezletilé dívky, které žijí u svých rodičů, pěstounů a jsou na nich finančně závislé, ale také dospělé, samostatné ženy jsou v této situaci často vystaveny tlaku nejbližšího sociálního okolí: narozdíl od žen samotných mají především jejich rodiče, resp. partneři jasnou představu o tom, jaké řešení je v jejich situaci „správné“ a která z variant je naopak „zcela nepřipustná“. Míra a způsob nátlaku v jednotlivých přípězích samozřejmě variuje, nicméně lze jednoznačně říci, že nejčastěji se objevují právě krajní možnosti – ženě je přislíbena podpora, ať se rozhodne jakkoli, nebo dostává od svých blízkých ultimátum.

„...moje dominantní matka vzala všechno do rukou. Prohlásila, že neexistuje žádná varianta B. Hystericky ječela, že pokud ji neposlechnu, vydědí mě ... S mým přítelem se vůbec nehodlala bavit a rovnou mě objednala před interrupční komisí.“ (Věra, *Cosmopolitan* 11/1999: 268)⁸⁷

Samotné rozhodování je komplexním procesem zvažování racionálních i emocionálních pohnutek a jako takové je obtížné sdělitelné, formulovatelné, zřejmě nelze jednoduše zachytit a pojmenovat nejsilnější argument, pocit, motiv, a proto se v příběhu dozvídáme rozhodnutí obvykle bez konkretizovaného vysvětlení, a to zejména v případě, kdy žena volí mateřství. Ukončení těhotenství se jeví jako v dané situaci nejvhodnější převážně v kontextu aktuálních životních plánů s mateřstvím neslučitelných (nejčastěji plánů studijních). Komplexitu celého problému a individualitu jednotlivých rozhodnutí podtrhuje skutečnost, že v našem souboru nelze jednoduše poukázat na vztah způsobu řešení a „vstupních charakteristik“ životní situace žen: jejich věk, sociální, finanční situace ani charakter vztahu mezi partnery nelze identifikovat jako klíčový faktor či jako jeden z klíčových faktorů finálního rozhodnutí, zdali se stát matkou, nebo podstoupit interrupci.

„Chtěla jsem složit maturitu, pak jet do USA jako au-pair a po návratu studovat ... Proboha ne, je to (stát se matkou – pozn. autorky) vyloučené...“ (Milana, *Katka* 31. 7.–6. 7. 2002: 13)⁸⁸

„V práci jsem si vzala několik dnů dovolené a odjela na chatu. Domů jsme se napořád vraceli dva...“ (Eva, *Překvapení* 30. 6.–6. 7. 200: 12)⁸⁹

Zatímco posouzení vlivu známých faktorů na způsob řešení situace nechtěného těhotenství není na základě analýzy textů možné, lze říci, že pro zpětnou reflexi vlastního rozhodnutí je klíčová míra jeho samostatnosti, resp. schopnost ubránit se nátlaku okolí. Ať už se žena stala matkou, nebo zvolila podstoupení interrupce, svého rozhodnutí nelituje, pokud bylo skutečně jejím vlastním, resp. pokud je ona sama jako vlastní s odstupem času vnímá. Naopak řešení situace pod nátlakem a učinění rozhodnutí, aniž by bylo zřejmé, ztotožňuje-li se s ním žena sama, vyvolává pochybnosti, výčitky, negativní emoce pocíťované vůči ostatním a pocity viny.

„Nenáviděla jsem je za to, k čemu mě donutili ... Nenáviděla jsem sebe za to, jak jsem byla zbabělá ... Na srdci a duši jsem měla velký šrám...“ (Ilona, *Překvapení* 3.–8. 8. 2004: 21)⁹⁰

86 Vysvětlení tohoto postoje v příběhu chybí.

87 Název článku: „Vy nikdy nebudete mít dítě!“ Odpovědná redaktorka: E. Rýznerová.

88 Název článku: „Aspekty života – Jsou ještě skoro děti, když se náhle a nečekaně ocitnou před nejtěžším rozhodnutím v životě.“ Autor/ka není uveden/a.

89 Název článku: „Miminko ... Raději ne! Nebo ano?“ Odpovědná redaktorka: Marcela Škardová.

90 Název článku: „Jsem šťastná, že mohu být mámou!“ Autor/ka není uveden/a.

„Ne, nelituju. Navíc mi ohromně pomáhají naši – k mému údivu od chvíle, kdy jsem jim prostě oznámila, že dítě chci.“ (Eva, *Překvapení* 30. 6.–6. 7. 200: 12)

Odděleně jsem se rozhodla představit ojedinělý příběh, který se liší jednak okolnostmi, za nichž se jeho aktérka dostává do jiného stavu, jednak principy rozhodování a způsobem náhledu celé situace, který ovlivňuje především její katolické vyznání. Třiatvacetiletá žena se prostřednictvím publikované výpovědi svěruje, že byla znásilněna. Jelikož interrupce je pro katolickou církev nepřijatelná, přerušování těhotenství, jež by v této situaci představovalo pro řadu žen jediné přijatelné řešení, pro ni nebylo alternativou. Přivést na svět dítě bez otce si však také nedokázala představit, bála se odsouzení a nepochopení ze strany svých blízkých. Zdá se, že náboženská komunita prostřednictvím jednoznačně formulovaných, absolutně platných hodnot a norem staví tuto ženu do situace, kdy není ani možné najít „správné“ řešení. Není zde prostor pro svobodnou volbu. Nepřijatelnost umělého přerušování těhotenství a požadavek úplné rodiny se v této konkrétní situaci vylučují, vnitřní přesvědčení se střetává se strachem z odsouzení. Jak se v takové konfliktní situaci rozhodnout?

„V zoufalství jsem zavolala domů do Čech jednomu známému knězi, jemuž jsem důvěřovala a on mi pověděl: Nechoď na ten potrat a ničeho se neboj. Nedovedete si představit, jak moc mi tahle jediná věta pomohla.“ (Blanka, *Cosmopolitan* 10/1999: 169)⁹¹

Deklarovaný postoj člověka, který *myslí a cítí stejně*, resp. reprezentuje hodnoty vlastní instituce, se zde pro ženu stává impulsem pro rozhodnutí stát se matkou. Tento příběh tak ilustruje jednu z rolí kněze, církevní autority, jenž je prostředníkem mezi Bohem a věřícími, strážcem plnění norem chování. Zejména v krajních, obtížných, krizových životních situacích se stává oporou, která vysvětluje a v tomto případě především řídí uskutečňování evangelních rad a stanovuje způsoby jejich „žití“. Ukazuje správnou cestu a posiluje vnitřní přesvědčení, které se tímto stává nezpochybnitelným. Zpětné ohlédnutí potom nemůže hodnotit volbu jinak než jako jediné správnou, jako řešení, které nemělo alternativ. Tento životní příběh ukazuje na specifický a od výše uvedených odlišný mechanismus rozhodování, v němž dominuje hodnocení obecných principů a absentuje posuzování možných variant řešení ve vztahu k vlastní, konkrétní situaci. V centru stojí otázka, co je správné, a autoritou potvrzená jednoznačná odpověď, naopak chybí dotaz, co je správné a nejlepší právě pro mne a právě v tuto chvíli.

5.2. Shrnutí

Problematika neplánovaného těhotenství je v časopisech pro ženy tematizována především v publikovaných příbězích žen, které s ní mají vlastní zkušenost. Jednoznačně zde dominují příběhy nezletilých dívek; neplánované těhotenství je tak převážně zobrazeno jako výsledek jejich nezkušenosti a nedostatečné informovanosti. Tato životní zkušenost je ženami v časopisech vnímána jako jedna z nejobtížnějších a emocionálně nejbolestnějších, nutné rozhodnutí jako nezvratné. Možnosti stát se matkou a podstoupit interrupci jsou na počátku posuzovány jako rovnocenné alternativy, jen výjimečně si je žena od prvního okamžiku jista, jak se v takové situaci zachovat. Bez ohledu na to, pro jaké řešení se nakonec rozhodne,⁹² jedná-li pod nátlakem, aniž by si byla plně vědoma, co je pro ni

91 Název článku: „To dítě si nechám!“ Autor/ka není uveden/a.

92 5 z 11 publikovaných příběhů končí interrupcí, 6 narozením dítěte.

samotnou nejlepší, nebo dokonce proti svému přesvědčení, bude se se svým rozhodnutím pravděpodobně obtížně vyrovnávat. Konečná volba v situaci nechtěného těhotenství je tak nepřímo prezentována jako výhradní záležitost ženy, jako její právo, ať se rozhodne jakkoli.

Výše uvedenému odpovídá i způsob uchopení problému odborníky nebo redakcemi časopisů – rady jsou směřovány převážně mladým dívkám, apelováno je na jejich zodpovědnost, sexuální zdrženlivost, užívání antikoncepce a zdůrazněny jsou všechny cesty, které je při potenciálním rozhodování dobré důkladně zvážit. Také podle odborníků by ženy neměly tuto obtížnou situaci řešit samy, konečná volba je však právě na nich. Příspěvky tematizující neplánované těhotenství z odborného hlediska se neobjevují v časopisech samostatně, pouze stručně doplňují zveřejněné příběhy.⁹³ Jak je zřejmé z tab. 5.1., která shrnuje počet relevantních příběhů, v časopise *Zdraví se* s otázkou neplánovaného rodičovství v kontextu hodnotových orientací nesetkáváme.

Tabulka 5.1. Četnost příběhů „Neplánované těhotenství“

	Počet příběhů
Cosmopolitan	2
Katka	5
Překvapení	4
Zdraví	0
Celkem	11

Zdroj: autorka.

6. Být matkou...

Hodnota mateřství je motivem pojícím všechny tematické oddíly této práce, nejtěsněji je však spojena právě s následujícím textem: mateřství se na tomto místě stává z potenciality realitou, vztah matky a dítěte je zde žitou skutečností.

93 Kromě převažujících rad, jak v situaci neplánovaného těhotenství postupovat, kam se obrátit s žádostí o pomoc, se objevují stručné informace o statistikách zachycujících pokles úrovně potratovosti nebo přehled o současné potratové legislativě.

Tabulka 6.1. Četnost příběhů „Být matkou“

	Počet příběhů
Cosmopolitan	–
Katka	2
Překvapení	2
Zdraví	5
Celkem	9

Zdroj: autorka.

6.1. Stala jsem se matkou...

Tato podkapitola vychází především z autentických vyprávění, otištěných dopisů, příběhů, jejichž autorkami či spoluautorkami jsou ženy-matky, které pocítily potřebu podělit se se čtenářkami o své, převážně čerstvé, zkušenosti a pocity spojené s mateřstvím. Součástí analýzy byly na tomto místě také části publikovaných rozhovorů s populárními osobnostmi, herečkami a zpěvačkami, akcentující právě to, co pro tyto ženy znamená být matkou. Relevantní příspěvky odkazují ke dvěma zásadním aspektům této životní etapy – na jedné straně upozorňují na značnou fyzickou a psychickou zátěž, kterou přijetí role matky obnáší, na straně druhé zmiňují pocity, resp. city, které jsou spojeny výlučně s mateřstvím a nelze je ničím nahradit. „Červenou nití“ pojící analyzované výpovědi je průběžné zdůrazňování skutečnosti, že v životě ženy se s příchodem dítěte *vše radikálně mění*.

Silně emotivním obdobím bylo pro stávající matky již těhotenství, k vyjádření pocitů s ním spojených užívají ženy výrazy citově zabarvené, poetické; ve zpětném pohledu je pro ně toto období plné něhy, romantiky, pýchy, již nyní si obvykle vytváří ke svému dítěti pevné pouto.

„Už když sis hověla v mém bříšku, věděla jsem, že slyšíš můj hlas, tlukot mého srdce, které bilo tak blízko Tvého srdíčka.“ (Monika, *Překvapení* 2.–8.11. 2001: 15)⁹⁴

Pouze v jednom z příběhů se žena svěřuje se svými obavami, které prožívala právě v souvislosti s tím, že jí těhotenství žádné pozitivní emoce nepřináší. Charakter tohoto příběhu i jeho ojedinělý výskyt je důležitý především proto, že poukazuje na sociální normu, kterou je paradoxně právě pojetí „mateřské lásky jako přirozeného instinktu“. Měla strach, že svou mateřskou roli nezvládne, že *nebude mít miminko dost ráda*; absence „mateřské lásky“ k nenarozenému dítěti u ní vyvolávala pocity viny. Její pochybnosti se však rozplývají právě v okamžiku, kdy dítě přichází na svět.

„Dali mi syna do náruče a v ten moment to přišlo – zažila jsem nejkrásnější pocit v životě. Poprvé jsem plakala štěstím.“ (Petra, *Překvapení* 20.–26. 2. 2003: 27)⁹⁵

94 Název článku: „Spolu nejsme samy.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

95 Název článku: „Mateřská láska.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

„Porodila jsem krásného a zdravého chlapečka, a když mi ho poprvé dali do náruče, nikdy v životě jsem se necítila šťastnější. Lukášek je můj poklad, moje zlatíčko a to nejdražší, co v životě mám. Dala bych za něho svůj život.“ (Ilona, *Překvapení* 3.–8. 8. 2004: 21)⁹⁶

Okamžik, kdy matka poprvé spatří svou dceru/syna, je popisován jako klíčový, neopakovatelný a nezapomenutelný zážitek. *Nejkrásnější pocit v životě* je v této souvislosti nejčastěji se vyskytujícím spojením. Mateřství vyvolává něhu, láskyplná péče přináší nenahraditelné pocity uspokojení. Láska matky je zde nejintenzivnějším, nezpochybnitelným citem, který dodává životu na smysluplnosti, vztah matky a dítěte je nejpevnějším spojením. V mysli žen představuje mateřství též stvořitelkou zkušenost – neboť to byla právě ona, která dítě přivedla na svět, to ona jej nosila pod svým srdcem. K vyjádření adekvátních pocitů je třeba použití superlativ, adverbii a adjektiv vyjadřujících výjimečnost, neopakovatelnost.

„Musím Ti říct nejkrásnější slova, která existují, dceruško, miluji Tě. Zbožňuji každou chvíli, kterou s Tebou trávím, naše probouzení i usínání.“ (Monika, *Překvapení* 2.–8. 11. 2001: 15)

„Vůbec jsem ho nechtěla dát pryč z náruče a pořád jsem ho něžně líbala.“ (Petra, *Překvapení* 20.–26. 2. 2003: 27)

Mateřství jako nejvyšší hodnota, největší životní výhra je zdůrazňována také mediálně známými ženami – v kontextu poskytnutých rozhovorů je prioritou rodičovství podtržena tím, že převyšuje význam, který tyto ženy připisují své milované profesi. Výpovědi zde odkazují k „přirozenosti“ mateřské role, zdůrazňují instinktivní charakter mateřské lásky, schopnosti pečovat o malé dítě.

„Kdybych si dříve uvědomila, že mateřství je vlastně můj koníček, měla bych dnes více dětí. Divadlo je krásné, ale být maminkou je nejnádhernější věc na světě.“ (S. Stašová, *Zdraví* 3/2001: 36)⁹⁷

„Narození dítěte je pro každou ženu velká změna, a když jsou najednou dvě, je to o to náročnější. Současně si myslím, že není přirozenější role pro ženu, než je mateřství ... To je moje naprosto přirozená tvář, kterou prostě přinesl život.“ (B. Basiková, *Zdraví* 9/1997: 24)⁹⁸

Na stinné stránky mateřství – fyzickou a psychickou náročnost přijetí role matky – odkazují pocity bezradnosti, osamělosti, sociální izolace, vyčerpání v důsledku stoprocentně věnované, resp. vyžadované pozornosti, v důsledku prožívaného strachu o dítě. Většina příspěvků zmiňuje tyto aspekty jen obecně, okrajově, pouze v jednom příběhu je problematika dítěte jako zdroje napětí a stresu tematizována podrobněji a autorka zde čtenářky nenechává na pochybách, že mateřství přináší také řadu starostí.⁹⁹

96 Název článku: „Jsem šťastná, že mohu být mámou.“ Odpovědný/a redaktor/ka není uveden/a.

97 Název článku: „Kariéra a mateřství – jde to dohromady?“ Autorka: M. Forstová.

98 Název článku: Bára Basiková: „Mateřství je ta nejpřirozenější role.“ Autor/ka není uveden/a.

99 V tomto příběhu střídají komplikovaný porod pocity nepopsatelného štěstí, následují poporodní deprese, bezradnost v důsledku zjištěných zdravotních problémů novorozence syna střídá úleva vyvolaná úspěšnou léčbou. Vše je provázáno stresem, vyčerpáním a z toho vyplývající podrážděností mnohdy vyvolávající hádky s partnerem. Řada článků, které nebyly pro analýzu vybrány, implikovaly tyto aspekty mateřství – strach, stres, vyčerpání jako integrální součást mateřství vyplývaly z popisovaných problémů s dětmi – jejich zdravím, výchovou, náročností apod. Tyto problémy však nebyly tematizovány v širším kontextu, v kontextu hodnoty mateřství, byly zaměřeny příliš úzce a konkrétně (na specifický zdravotní problém, na specifický výchovný problém), proto s nimi analýza nepracuje, nejsou součástí výběrového souboru.

I v tomto případě však výpověď integruje především potřebu zdůraznit prioritní hodnotu mateřství, potřebu vyznání se z mateřské lásky, o čemž svědčí též její závěr:

„Přesto bych neměnila. Život bez dětí si s manželem nedokážeme představit, jsou nám prostě vším.“ (Marie, *Katka* 20.–26. 11. 1999: 51)¹⁰⁰

Tabulka 6.2. Frekvence výskytu výroků (žen-matek) akcentujících světlé a stinné stránky mateřství

	Světlé stránky ¹⁰¹	Stinné stránky
Cosmopolitan	–	–
Katka	9	10
Překvapení	8	4
Zdraví	9	0
Celkem	26	14

Zdroj: autorka.

Určité shrnutí výše uvedeného a zejména vnější pohled na hodnotu rodičovství na tomto místě reprezentuje jeden článek publikovaný v časopise *Katka*. Redakce zde stručně zmiňuje některé z negativních aspektů rodičovství (v duchu teorie racionální volby bychom mohli říci nákladů) – zmíněný strach, ztrátu svobody, nutnost uskromnění, dále cituje světové celebrity, které se shodují na tom, že stát se rodičem je to největší možné štěstí a prostřednictvím anketní otázky položené svým čtenářkám a čtenářům se snaží dále v textu zodpovědět nastolenou otázku, *jestli je tomu skutečně tak*.

„Většina dotázaných se shodla na jednoznačném ano. Více než 75 % lidí je toho názoru, že teprve dítě dává životu smysl ... Bezbrannému dětskému úsměvu prostě odolá málokdo. A to i za cenu ztráty navyklého soukromí a s vědomím, že strachu o své dítě se po celý život nezbavíte.“ (Redakce *Katky* bez upřesnění, *Katka* 26. 3.–1. 4. 2003: 14)¹⁰²

Poměrně jednoznačnému závěru, že „výnosy“ rodičovství převáží jejich „náklady“, předchází poznámka upozorňující na odlišný přístup mužů a žen k založení rodiny. Zatímco přání stát se matkou vychází dle redakce z vnitřní „instinktivní potřeby“ – *touha po dítěti se spouští samovolně, v případě mužů působí častěji sociální tlak a ti se nechávají spíše přesvědčit*. „Biologický princip“ mateřství je zde položen proti „sociálnímu principu“ otcovství.

100 Název článku: „Maminka – nejhezčí povolání na světě.“ Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

101 Kódovací jednotkou je v tomto případě výrok, jakožto konzistentní tvrzení akcentující jednoznačná pozitiva, resp. negativa mateřství – výrok odkazující k vždy jednomu aspektu mateřství (např. k pocitu štěstí, k pocitu strachu,...), který lze jednoznačně pozitivně versus negativně hodnotit.

102 Název článku: „Je dítě tím opravdovým naplněním štěstí?“ Autor/ka není uveden/a.

6.2. Shrnutí

Ženy v časopisech spojují své mateřství především s emocemi – představuje pro ně zdroj radosti, štěstí a něhy. Prostřednictvím superlativních vyjádření konzistentně přisuzují vztahu se svým dítětem nejvyšší hodnotu, mateřství je pro ně *nejkrásnější, nejnádhernější věcí na světě*. Jedna z žen dává navíc mateřství metafyzický rozměr, když je interpretuje jako udržení kontinuity vlastního života. Mateřství je v tomto kontextu chápáno jako „lidská přirozenost“, mateřská láska, touha jako automatická, „instinktivní“. Většina relevantních příspěvků akcentuje konkrétně vztah a pouto mezi matkou a dítětem – z převážné části tak zde hodnota rodičovství není vázána na rodinu či partnerský vztah, její význam je vztahován primárně k životu matky. Otec dítěte ve většině příběhů vůbec nefiguruje a pokud ano, jeho význam je spíše marginální. Centrem pozornosti je zde jednoznačně vztah matky s dítětem.

Z negativních emocí, které mateřství může vyvolávat, je nejčastěji zmiňován strach, texty dále poukazují na stavy psychické i fyzické vyčerpanosti. Přestože se negativní aspekty mateřství ve výpovědích objevují, představují spíše odvrácenou stranu této role – jejich význam není zdaleka zdůrazňován tak jako pozitiva, které děti do života přinášejí. Tato interpretace je podložena jednak nevyrovnanou frekvencí výskytu světlých versus stinných stránek rodičovství (viz tabulku 6.2), jednak jejich rozmístěním v textu, resp. vystavením jednotlivých příspěvků (negativní aspekty mateřství jsou situovány téměř výhradně uprostřed a ohraničeny líčením jeho krás) i jejich názvy¹⁰³ a posilují ji ilustrativní fotografie šťastných, klidných maminek s „miminkem“ v náručí. Nastíněná tendence je zřejmá u všech analyzovaných titulů s výjimkou *Cosmopolitanu*, kde se v kontextu hodnotových orientací s pojetím mateřství jako zkušenosti nesetkáváme (viz tabulku 6.2).

7. Dobrovolná bezdětnost

Poslední tematický oddíl zprávy z analýzy zakládají mediované texty akcentující volbu života bez mateřství. Tato kapitola integruje možné odpovědi na otázky, jakým způsobem je zvolená bezdětnost tematizována redakcemi vybraných časopisů, oslovenými odborníky a především jakým způsobem se promítá do otištěných životních příběhů.

7.1. Rozhodla jsem se pro život bez dětí...

Životní příběhy žen, které se programově rozhodly prožít svůj život bez dětí, jsou v našem souboru spíše vzácností. V takto zaměřených výpovědích je volba bezdětnosti přítomna již od počátku – nejsou zde zdůrazněny konkrétní momenty, události a prožitky, které přímo rozhodnutí pro život bez mateřství ovlivňují – tato životní strategie tak pravděpodobně není započata radikálním rozhodnutím, je spíše dlouhodobým procesem nacházení bariér pro založení rodiny, resp. životních preferencí s rodičovstvím si konkurujících. V kontextu každodenních životních situací jsou tematizovány především argumenty podporující vlastní volbu pro život bez mateřství a s tímto postojem související

103 Viz např. titulky „Spolu nejsme samy“, „Mateřská láska“, „Jsem šťastná, že mohu být mámou“, „Maminka – nejhezčí povolání na světě“, „Bára Basiková: Mateřství je ta nejpřirozenější role“, „Kateřina Brožová: Jsem šťastná máma“, „Petra Buzková a její jedinečné chvíle štěstí“,...

názory a reakce lidí z nejbližšího sociálního okolí. Aktérky příběhů jsou ve věku 30–35 let, jejich profesi, rodinný stav ani jiné sociodemografické charakteristiky převážně nelze na základě publikovaných textů identifikovat.

Tabulka 7.1. Četnost příběhů „Dobrovolná bezdětnost“

	Počet příběhů
Cosmopolitan	–
Katka	3
Překvapení	–
Zdraví	–
Celkem	–

Zdroj: autorka.

Společným motivem všech analyzovaných příběhů je preference životního stylu, jenž je z pohledu akterek s rodičovstvím neslučitelný. Ať již se jedná o „oddanost své práci“, snahu o kariérní postup či vášeň pro cestování, pojitkem artikulovaných motivů je potřeba svobody, potřeba nebýt zodpovědností připoután k někomu, kdo je na mě zcela závislý.

„Můžu si dělat, co chci, jet kam chci a s kým chci.“ (Alice, *Katka* 19. 8. – 25. 8. 2001: 39)¹⁰⁴

Rozhodnutí nebýt matkou v žádném případě neimplikuje rezignaci na partnerský vztah, preferenci zcela svobodného, nevázaného života prostého silného citu k muži, ba právě naopak: hodnota partnerského vztahu a jeho vlivu na pocítovanou spokojenost a štěstí je zde ženami zdůrazňována a možnost ohrožení jeho kvality a narušení harmonie je dokonce dalším ze (třeba nepřímo) zmiňovaných důvodů preference rodinného života bez dětí.

„Oba jsme se oddali své práci, rádi cestujeme a jsme takoví, že potřebujeme klid. Mám ráda, když je doma ticho a když spolu sedíme na gauči a čteme si knížku ... Ujasnili jsme si, že budeme věnovat svůj život jeden druhému a své práci.“ (Kateřina, *Katka* 19. 4.–25. 4. 2005: 26)¹⁰⁵

„Nechtěla jsem náš vztah dát v sázku ... Užívám si plně pocitu, že ho (svého partnera – pozn. autorky) mám jen a jen pro sebe ... Velká láska může nahradit všechno – i děti, bezpečí a rodinu. Vždyť rodina jsou už dva, ne?“ (Alice, *Katka* 19. 8.–25. 8. 2001: 39)¹⁰⁶

V kontextu zastávaných postojů a reakcí lidí z nejbližšího sociálního okolí je představa ženství neoddelitelně spojená s mateřstvím; role matky je pro ně „nejpřirozenější“, či dokonce jedinou „přírozenou rolí“. Především reakce kamarádek a matek dobrovolně bezdětných žen vychází z tohoto kon-

104 Název článku: „Myslíte si, že je třicetiletá žena bez dítěte vyřízená?“ Odpovědný/a redaktor/ka není uveden/a.

105 Název článku: „Nemáš někdy pocit, že ti bez dítěte něco chybí?“ Odpovědný/a redaktor/ka není uveden/a.

106 Název článku: „Myslíte si, že je třicetiletá žena bez dítěte vyřízená?“ Odpovědný/a redaktor/ka není uveden/a.

ceptu feminity. Být dospělou ženou bez dětí znamená v jejich očích být ženou, které v životě něco chybí,¹⁰⁷ která nemůže být šťastná ani spokojená. Skutečnost, že dospělá žena netouží po dítěti, je zde vnímána jako projev nevyrovnaného psychického stavu, popř. nevyzrálosti. Rozhodnutí prožít život bez dětí není pochopeno, akceptováno a na několika místech je dokonce odsuzováno. Výhradně na základě této životní strategie je dále usuzováno na *egoismus* a *sobectví* žen, které čtenářkám časopisů své zkušenosti svěřují. Porozumění, respekt projevovaný ženám, které dobrovolně zvolily budoucnost bez mateřství, se v příbězích neobjevuje.

„Neustále musím poslouchat narážky své matky, že asi musela v mé výchově na něco zapomenout. Jednou mi dokonce řekla, že bezdětná žena není úplná žena.“ (Kateřina, *Katka* 19. 4.–25. 4. 2005: 26)¹⁰⁸

„Nedokážou si mé chování vůbec vysvětlit. Asi jim připadám, jako kdybych pocházela z úplně jiné planety ... Nedávno jsem potkala kamarádku ze školy ... To, co mi řekla, mě dost překvapilo a mrzí mě to dodnes. Možná bys měla navštívit nějakého psychologa. To, že netoužíš po dítěti, může být projevem toho, že máš problém s rolí ženy.“ (Kateřina, *Katka* 19. 4.– 25. 4. 2005: 26)¹⁰⁹

Rodiče, zejména matky, které si přejí změnu postoje své dcery, mnohdy volí strategii založenou na odkazování ke svým potřebám, zájmům a opakovaně artikuluji své přání (často přání *jediné, poslední*) stát se babičkou.

„Nejkrásnější dáreček by pro mne byl, kdybych dostala od své jediné dcery také takového krásného vnoučka. Kdy mi splníš můj sen? ... No, kdy už se konečně dočkám?“ (Kateřina cituje svou matku, *Katka* 19.4. – 25.4. 2005: 26)¹¹⁰

Analýza výpovědí umožnila identifikovat jeden z faktorů, které ovlivňují schopnost se s všudy-přítomným nepochopením a sociálním tlakem vyrovnat. Výpovědi žen, které svobodně zvolily bezdětnost, naznačují silnou potřebu sdílet své přesvědčení s jinými, mít ve svém životě někoho, kdo dospěl ke stejnému postoji, učinil stejné rozhodnutí. Ve sledovaných příbězích plní tuto roli životní partneri. Žena, jejíž manžel ji kvůli preferenci života bez dětí po letech opustil, zůstává ve svém rozhodnutí sama, nemá možnost se o jeho oprávněnosti s nikým utvrzovat a plně jej sdílet, přestože právě to tolik potřebuje. V takové situaci vidí zejména negativní důsledky svého postoje, nedokáže si udržet psychickou integritu, nemá sílu své rozhodnutí obhájit ani sama před sebou, trpí pocity *viny, studu a méněcennosti*.

„Selhala jsem jako žena? Jsem k ničemu, protože je mé povolání pro mě důležitější než dítě?“ (Barbora, *Katka* 19. 8.–4. 9. 2001: 39)¹¹¹

Ženy, které preferenci života bez dětí sdílí se svým partnerem, si dokáží svou identitu před sociálním tlakem uchránit. Nepochopení, projevovaná intolerance blízkých příbuzných, přátel i známých

107 Tuto skutečnost implikuje v anglickém jazyce samotný pojem *childless*, a právě z tohoto důvodu se v odborné literatuře v souvislosti s dobrovolnou bezdětností rozšiřuje použití termínu *childfree*.

108 Název článku: „Nemáš někdy pocit, že ti bez dítěte něco chybí?“ Odpovědný/a redaktor/ka není uveden/a.

109 Název článku: „Nemáš někdy pocit, že ti bez dítěte něco chybí?“ Odpovědný/a redaktor/ka není uveden/a.

110 Název článku: „Nemáš někdy pocit, že ti bez dítěte něco chybí?“ Odpovědný/a redaktor/ka není uveden/a.

111 „Myslíte si, že je třicetiletá žena bez dítěte vyřízená?“ Odpovědný/a redaktor/ka není uveden/a.

je trápí, ve svém přesvědčení jsou však pevné a vědomy si toho, že svůj postoj by měli změnit právě lidé, které jejich rozhodnutí odsuzují, aniž na to mají právo.¹¹²

„Proč mé rozhodnutí lidé odmítají uznat za smysluplné? Co jim dává právo rozhodovat o mně, o mém osudu, o mém životě? ... Nejraději bych jim všem řekla: Mně se jako ženě daří báječně. Jenom prostě nechci děti!“ (Kateřina, *Katka* 19. 4.–25. 4. 2005: 26)

K tématu dobrovolné bezdětnosti se v analyzovaných médiích odborníci přímo a samostatně nevyjadřují. Publikované příběhy jsou pouze doplněny krátkým textem zmiňujícím některé ze stereotypních způsobů vnímání žen, které se rozhodly, že nebudou matkami,¹¹³ a dílčími výsledky (pravděpodobně vlastní) ankety nazvané *Dítě*.¹¹⁴ U obou publikovaných příspěvků je redakcemi jednou větou poukázáno na výsledky blíže nespecifikovaných výzkumů, které dokazují, že ti, kteří se pro život bez dětí sami rozhodnou, nejsou nakonec o nic méně spokojeni či šťastní než lidé, kteří jsou rodiči.

7.2. Shrnutí

Od roku 1992 do současnosti najdeme na stránkách vybraných časopisů pro ženy pouze dva redakční příspěvky (vykreslující životní příběhy tří žen) přímo věnované dobrovolné bezdětnosti; oba publikované v časopise *Katka*. *Cosmopolitan*, *Zdraví* ani *Překvapení* tuto problematiku samostatně netematizuje.¹¹⁵ Plánovaná bezdětnost je prezentována z pohledu žen, které si tuto životní strategii dobrovolně zvolily a o své zkušenosti se dělí prostřednictvím osobních výpovědí publikovaných v časopise. Odborníci nebyli v souvislosti s tímto tématem osloveni, redakce se vyjadřuje pouze prostřednictvím subtilních poznámek na konci zveřejněných příběhů. Ženy, které si naplánovaly život bez dětí, jsou zde vyobrazeny jako ženy, které se potýkají se silným nátlakem, jako ženy, které svou volbu musí neustále před okolím obhajovat a vysvětlovat; sociální tlak zde má převážně přímou, verbální formu. Tato tendence je zřetelná i ve vztahu ke čtenářkám, se kterými se ženy o své osudy dělí: velkou část textů zabírají argumenty, k objasnění své motivace se aktérky příběhů neustále vrací. Postoje a způsob argumentace okolí určují, že dobrovolná bezdětnost je zde prezentována jako problém ženy, nikoli jako problém páru. Lidé z nejbližšího sociálního okolí opakovaně poukazují na neoddělitelnost identity dospělé ženy a mateřství. Mateřství je v tomto kontextu předepsanou normou chování a bezdětnost je vnímána jako odchylka od ní.

112 Potvrzení nastíněného vztahu a identifikaci dalších faktorů nízký výskyt relevantních příspěvků neumožňuje. Tohoto omezení jsem si vědoma a zdůrazňuji, že celý můj text pracuje s kvalitativní analýzou mediálních textů jako s metodou, která „pouze“ otevírá nová témata, problémy, otázky a nastiňuje možné vztahy. Identifikovaný faktor je tak chápán jako jeden z možných faktorů ovlivňující schopnost vyrovnat se se sociálním tlakem, jemuž jsou dobrovolně bezdětné ženy vystavovány.

113 V souvislosti s informací, že dobrovolná bezdětnost bývá spojována se sobectvím, kariérismem, citovým chladem a pohodlností, redakce upozorňuje na komplexnost problematiky a neadekvátnost jejího černobílého vnímání. Stručná poznámka je umístěna v dolním rohu stránky a napsána velmi drobným písmem.

114 Jedinou informací, která tuto anketu charakterizuje, je poznámka odkazující na jedno z kritérií výběrového souboru – ženy starší šestnácti let. Jiné údaje nejsou k dispozici. Nevíme, jaká další výběrová kritéria byla stanovena, jaká technika sběru dat použita, jaké otázky byly položeny, kolik stupňů měla případná škála odpovědí apod. V dolním rohu stránky, na konci publikovaného příběhu, je uvedeno pět výroků vztahujících se k hodnotě dítěte a u nich procentuelní hodnoty – pravděpodobně se zde jedná o zastoupení respondentek, které s daným výrokiem souhlasí.

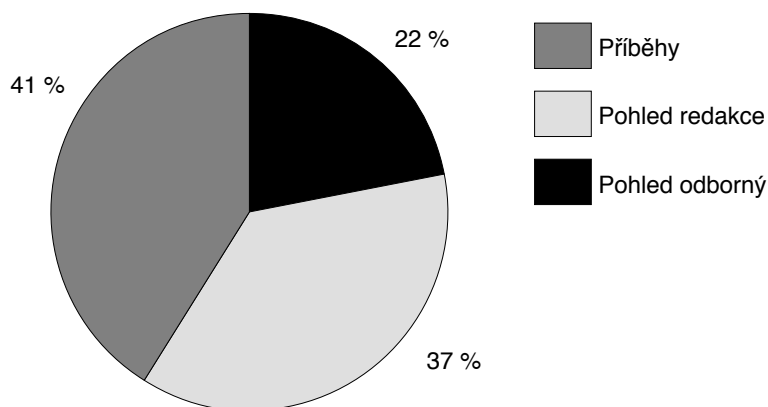
115 Tato formulace neimplikuje skutečnost, že se idea dobrovolné bezdětnosti v těchto titulech vůbec neobjevuje. Zejména v *Cosmopolitanu* se plánovaná bezdětnosti lehce dotýkají články (analyzované v oddíle *Plánované rodičovství*) primárně zaměřené na příčiny oddalování mateřství do vyššího věku, zejména v tom směru, že tematizované faktory mohou ovlivnit „vyřazení mateřství“ i z dlouhodobých plánů. Bezdětnost jako životní strategie stojí však na těchto místech na okraji zájmu.

8. Mateřství a bezdětnost v časopisech pro ženy – kvantitativní shrnutí

8.1. Různé úhly pohledu

Problematika mateřství a bezdětnosti je v analyzovaných časopisech tematizována nejčastěji z pozice žen, které se svěřují se svými osudy, resp. z pozice redaktorek časopisů, jež zpracovávají relevantní problémy formou analytických a informativních článků. Přímá, nezprostředkovaná vyjádření lékařek/lékařů a psychologů/psycholožek mají v převážné většině doplňkový charakter – jejich citace tak reprezentují odborná stanoviska k dílčím aspektům akcentovaných problémů, jsou reakcí na publikované příběhy nebo radou čtenářkám, které se na ně se svými problémy obrací v *poradnách*.¹¹⁶ Nebylo možné předpokládat, že rozlišení čtenářské, redakční a odborné optiky přinese konfrontující se obrazy mateřství – vždyť publikované příběhy vybírají redaktorky, které jsou také autorkami redakčních příspěvků a které oslovují odborníky, jejichž vyjádření posléze editují. Jiná optika tedy převážně neimplikuje jiné pojetí mateřství či feminity, ale otevírá, rozvíjí různé roviny, témata a podtémata. Přítomnost či absence různých úhlů pohledu navíc vypovídá o tom, jak velká pozornost byla dílčím tématům otevírajícím se v kontextu mateřství a bezdětnosti věnována, jak „důkladně“ byla zpracována.

Graf 8.1. Struktura analyzovaného materiálu z hlediska subjektu sdělení (100 % tvoří plocha všech analyzovaných příspěvků¹¹⁷)

Zdroj: autorka.

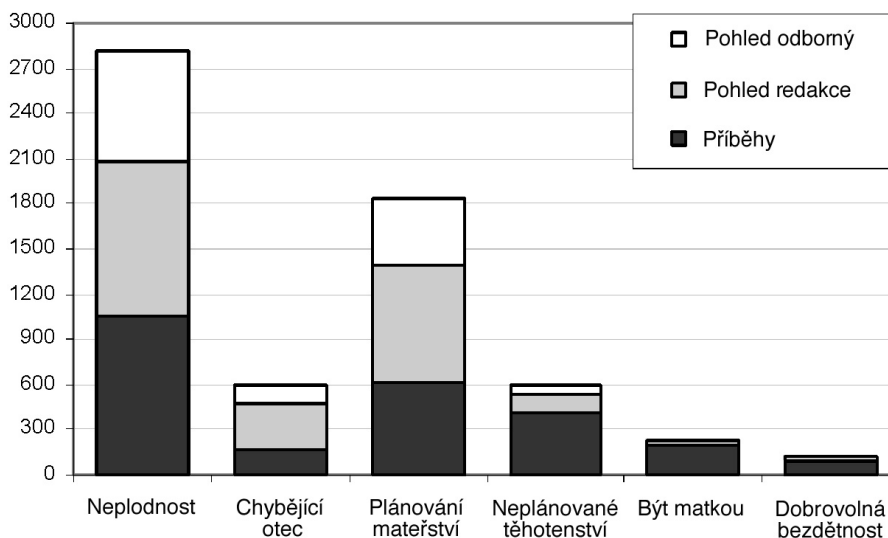
¹¹⁶ Kvantitativní analýza na tomto místě pracuje se dvěma kódovacími jednotkami – s délkou normosloupce v cm, resp. s článkem. Z kontrolních propočtů vyplývá, že pro postižení základních tendencí je použití obou jednotek zaměnitelné, grafy a tabulky tedy pracují vždy s tou, která lépe vystihuje jejich smysl, záměr. Pro vyjádření míry zájmu jednotlivých titulů, resp. časopisů pro ženy obecně, o problematiku mateřství a bezdětnosti, pro postižení frekvence výskytu vychází výpočty z počtu článků, délka sloupce v cm zase lépe vystihuje strukturu, jelikož jsou tak kontrolovány odlišné rozsahy jednotlivých příspěvků. Srovnání míry pozornosti věnované v ženských titulech mateřství a bezdětnosti s jinými tématy by vyžadovalo novou, obecněji zaměřenou analýzu – existující práce či výzkumné zprávy akcentující frekvenci výskytu jednotlivých témat relevantního stupně obecnosti se mi nepodařilo získat.

¹¹⁷ Tj. 6187 cm normosloupce, což odpovídá zhruba 64 plně popsáním stranám formátu A4.

Nahlédneme-li mateřství a bezdětnost optikou shrnujícího grafu 8.1., je zřejmé, že prostor věnovaný autentickým výpovědím a vnějšímu pohledu redakce je relativně vyrovnaný. Pokud se však samostatně věnujeme struktuře jednotlivých témat (viz graf 8.2.), je již situace poněkud odlišná. Zatímco nedobrovolná bezdětnost i plánování mateřství jsou pojednány z různých úhlů pohledu, články tematizující dobrovolnou bezdětnost, neplánované těhotenství či hodnotu mateřství vycházejí převážně z životních příběhů. V případě tematického celku „Být matkou“ je toto spojení zcela logické, vždyť červenou nití pojící jednotlivé příspěvky je právě životní zkušenost mateřství. Neplánované těhotenství či dobrovolná bezdětnost jsou však zjevně otázkami okrajovými, náhodně se vynořují v konkrétních životních osudech, nejsou zpracovávány jako velká, samostatná témata, jimž je potřeba věnovat se podrobněji a eventuálně je konzultovat s odborníky.

Nedobrovolná bezdětnost, resp. její nejčastější příčina, má v časopisech pro ženy dominantní postavení – je zpracovávána relativně nejčastěji a nejpodrobněji – ve všech analyzovaných titulech.

Graf 8.2. Struktura jednotlivých témat z hlediska subjektu sdělení (délka normosloupe v cm)

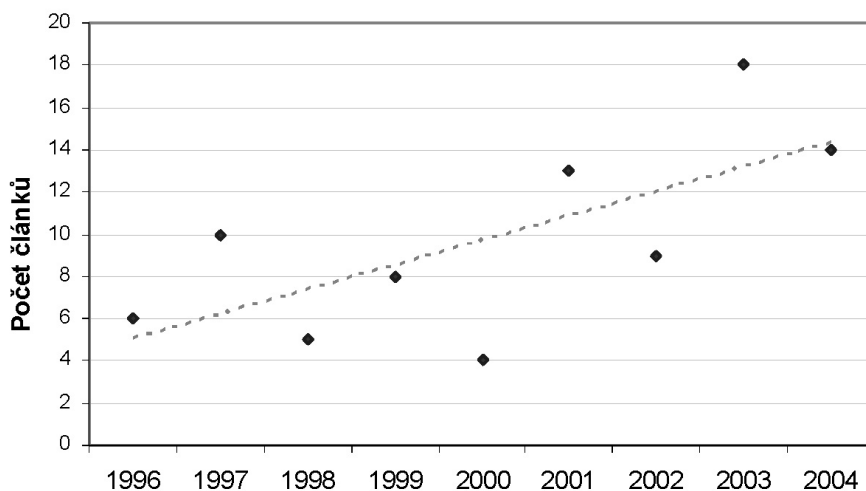

Zdroj: autorka.

Zaměříme-li se na vývoj počtu článků souvisejících se sledovanou problematikou a odhlédneme-li od meziročního kolísání hodnot, můžeme konstatovat rostoucí trend (viz graf 8.3).¹¹⁸ Zatímco v roce 1996 vyšlo na stránkách čtyř titulů pouze 6 relevantních příspěvků, na konci sledovaného období to bylo již 14. Časové řady umožňují zachytit tuto základní vývojovou tendenci u všech vybraných magazínů kromě *Cosmopolitanu* – zde není možné rostoucí trend jednoznačně prokázat.

118 Graf 8.3. zobrazuje vývoj počtu publikovaných článků v letech 1996–2004 – v tomto období vycházely již všechny analyzované tituly.

Graf 8.3. Vývoj počtu publikovaných článků v letech 1996–2004

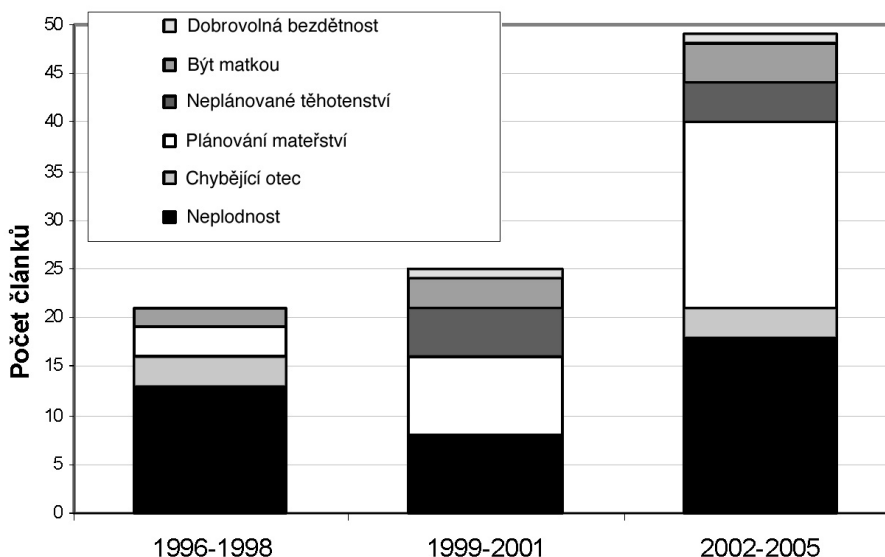
Zdroj: autorka.

Jak je zřejmé z grafu 8.4., v čase se mění také struktura relevantních textů z hlediska identifikovaných klíčových témat. Analyzovaný materiál se stává heterogennějším: spektrum typů problémů tematizovaných v kontextu mateřství a bezdětnosti se rozšiřuje a mění se jejich zastoupení. Na počátku sledovaného období tvoří příspěvky zaměřené na problematiku nedobrovolné bezdětnosti – způsobenou poruchami plodnosti či absencí potenciálního otce – tři čtvrtiny publikovaného materiálu, zatímco mezi články zpracovanými v průběhu let 2002–2005 nedosahuje jejich podíl ani poloviny. K ústupu zájmu o tuto problematiku však rozhodně nedochází, zmíněná tendence je ovlivněna především značným nárůstem prostoru, jež sledovaná média věnují otázkám odkládání založení rodiny. V posledních letech sledujeme též náznak zájmu o fenomén dobrovolné bezdětnosti: ačkoli jsem si vědoma toho, že vydání dvou takto zaměřených článků může být pouze výkyvem ovlivněným např. osobním zájmem konkrétní redaktorky/redaktorek, také na základě „letmých doteků“ této problematiky v příspěvcích o odkládání mateřství do vyššího věku¹¹⁹ bych se přikláněla spíše k hypotéze, že se jedná o reflexi sociodemografických změn, resp. sociologicko-demografických diskusí a pozvolný počátek změny v chápání vztahu mezi feminitou a mateřstvím, ve smyslu jeho postupného rozvolňování.¹²⁰

119 především v *Cosmopolitanu*

120 Tuto hypotézu podporují slova šéfredaktorky českého *Cosmopolitanu* S. Karasové, která v reakci na můj e-mailový dotaz (založený na získaných výsledcích o tematické struktuře analyzovaných článků) přiznává dobrovolné bezdětnosti jakožto životní strategii především do budoucna velký význam a zájem nezanedbatelné části čtenářek. P. Fundová, šéfredaktorka *Katky*, však stále považuje plánovanou bezdětnost za problém menšinový, a tudíž nezajímavý pro čtenářky časopisů s masovými náklady. Rozdílnost názorů, resp. předpokladů budoucího vývoje je do značné míry očekávatelná a logická vzhledem k odlišnosti cílových skupin obou titulů. Stanoviska redakcí *Zdraví* a *Překvapení* se mi nepodařilo získat. Pro odhad budoucího vývoje by tak jistě bylo potřeba dalších výzkumů a analýz a nejvíce by samozřejmě pomohl delší časový odstup.

Graf 8.4. Tematická struktura publikovaných článků v letech 1996–2005

Zdroj: autorka.

8.2. Odlišné pojetí problematiky jednotlivými tituly

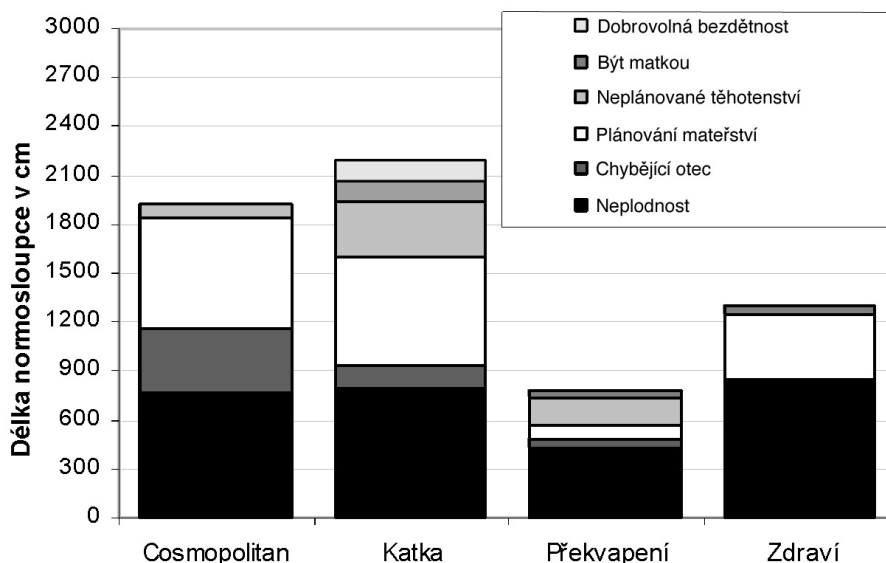
Tematika nedobrovolné bezdětnosti, reprezentovaná především problémy s neplodností, má významné postavení ve všech sledovaných magazínech (viz graf 8.5.); relativně nejvíce prostoru (vymezeného pro mateřství a bezdětnost) je jí věnováno v časopise *Zdraví*, což logicky vyplývá ze zaměření tohoto titulu. V *Cosmopolitanu* nacházíme největší množství článků akcentujících situaci žen, které touží a jsou odhodlány stát se matkami, přestože nemají stálého partnera, který by s nimi jejich plány sdílel. Druhým obecně nejsilnějším tématem je plánované rodičovství, v tomto případě však výjimku tvoří *Překvapení*, kde se častěji objevují příspěvky zaměřené na neplánované těhotenství. Všechny skupiny problémů, které byly identifikovány, najdeme v časopise *Katka* – zde je tedy problematika mateřství a bezdětnosti tematizována nejrozmanitějším způsobem, soubor příspěvků je z hlediska výskytu jednotlivých témat nejvíce heterogenní.

Graf 8.5. je zajímavý vzhledem ke struktuře souboru článků, z hlediska velikosti prostoru, který jednotlivé tituly věnují mateřství a bezdětnosti, může však být bez bližšího vysvětlení matoucí. Je zde v absolutních hodnotách kvantifikován prostor přidělený relevantním problémům od okamžiku vzniku jednotlivých magazínů do současnosti. Je třeba si uvědomit, že délka analyzovaného období se v jednotlivých případech lehce liší, stejně jako objem titulů či jejich periodicita.¹²¹ Pro postižení míry jejich skutečného zájmu o problematiku a možné srovnání je tedy vhodnější vycházet z relativních údajů.¹²² Z tabulky 8.1. je zřejmé, že časopisy *Katka*, *Překvapení* a *Zdraví* věnují problematice mateřství

121 Období vydávání *Katky* a *Zdraví* je dlouhé 11,5 let, v případě *Cosmopolitanu* se jedná o 10 let a *Překvapení* vychází již 9 let.

122 Na základě tří náhodně vybraných čísel časopisů byl vypočten průměrný počet článků publikovaných v jednom vydání časopisu: *Cosmopolitan* – vychází zde v průměru 110 článků za měsíc, *Katka* – v průměru 33 článků za týden, *Překva-*

Graf 8.5. Tematická struktura souboru příspěvků v jednotlivých titulech

Zdroj: autorka.

Tabulka 8.1. Zastoupení článků tematizujících mateřství a bezdětnost v jednotlivých titulech (100 % tvoří počet všech publikovaných článků)

Cosmopolitan	Katka	Překvapení	Zdraví
0,13 %	0,23 %	0,20 %	0,20 %

Zdroj: autorka.

a bezdětnosti přibližně shodný podíl celkového prostoru, v *Cosmopolitanu* mají související problémy mezi ostatními tématy postavení nejslabší.

Jak je zřejmé z této i předchozích kapitol, na základě kvantifikace vybraných aspektů lze na rozdíly mezi jednotlivými tituly podrobenými analýze poukázat. Řadu z nich však vzhledem k izolovanosti, tj. absenci propojení s rozdíly dalšími, nelze vysvětlit v kontextu odlišné prezentace mateřství a bezdětnosti, a zůstávají tak odlišnostmi dílčími. V této souvislosti je např. možné upozornit na sku-

pení – v průměru 24 článků za týden, *Zdraví*: v průměru 81 článků za měsíc. S využitím těchto údajů byl pro každý titul vypočten hypotetický počet článků, které byly publikovány v průběhu celého období, kdy magazín vycházel, a tento počet představuje pro tabulku 6.12. celek, k němuž je vztahován počet analyzovaných článků, tedy článků vztahujících se k problematice bezdětnosti.

tečnost, že pouze v časopise *Překvapení* přechází v životních příbězích nedobrovolná bezdětnost z pouhé možnosti ve skutečnost, jen v časopise *Katka* se setkáváme s dobrovolnou bezdětností, *Zdraví* vůbec netematizuje neplánované těhotenství, v *Cosmopolitanu* nenajdeme v kontextu hodnotových orientací pojetí mateřství jako zkušenosti apod. Tyto i jiné odlišnosti není možné bez dalších, hlubších a odlišně zacílených analýz vysvětlit a jakkoli ze zdají být výrazné, není jejich pochopení vzhledem k zadání mé práce nutné. Spíše než dílčí odlišnosti je tak pro mne podstatná podobnost sledovaných časopisů, resp. sdílený koncept, v němž je identita ženy pevně svázána s rolí matky, mateřství je přirozenou součástí života ženy.

V nastíněném kontextu hledání distinkcí je však potřeba zmínit, že nejvýrazněji se od ostatních titulů odlišuje *Cosmopolitan* – problematika mateřství a bezdětnosti se zde objevuje nejméně často a některé z textů jsou vystavěny na výrazně prosazované myšlence ženské emancipace, resp. genderové rovnosti. Tato tendence se však i zde projevuje selektivně, nejedná se o obecně sdílený koncept, z něhož by vycházely všechny relevantní články.¹²³ Koncept svobody reprodukce se v *Cosmopolitanu* promítá nejvýrazněji do propagovaného práva svobodně se rozhodnout pro mateřství bez ohledu na vnější okolnosti.¹²⁴

9. Závěr

Ve světě ženských časopisů je identita ženy pevně svázána s rolí matky; mateřství je zde obecně očekávanou součástí životního plynutí, je spojováno s obdobím dospělosti ve smyslu životního poslání, životní náplně. Ženy-matky zde vnímají mateřskou lásku jako zcela přirozenou, touze po dítěti přisuzují instinktivní charakter, vztah s dítětem je pro ně zdrojem pozitivních emocí, které nelze prožít jiným způsobem, nelze je ničím nahradit. Negativní aspekty péče o dítě jsou zde sice zmiňovány, v kontextu poetického líčení krásy mateřství však jejich význam téměř zaniká. Ženy-matky připisují mateřství nejvyšší hodnotu ve svém životě, pro bezdětné ženy, které po mateřství touží, mnohdy hodnoty a cíle mimo kategorie rodičovství zcela ztrácejí význam.

Zajímavá je síla fenoménu konkrétní matky prostupující všechny analyzované tituly – pocity, problémy a události jsou zde spojeny s reálnými životy; bez ohledu na to, jedná-li se o známé osobnosti či ženy, jejichž křestní jména a tváře poznáváme pouze prostřednictvím publikovaných příběhů nebo jejich komentářů, je zřejmé, že personifikovaná témata a události mají větší šanci na průnik z reálného světa do světa médií a pravděpodobně i zpět.

Bezdětnost je v časopisech pro ženy primárně vnímána jako nečekaná a nežádoucí životní zkušenost, zapříčiněná nejčastěji neplodností páru, kterou je třeba překonat. Vzhledem k charakteru životních příběhů i ostatních příspěvků převážně není spojena s definitivou, představuje pouze přechodný stav, resp. jeden z možných scénářů budoucnosti, jehož naplnění je třeba zabránit. Účinnými prostředky v konkrétních situacích jsou možnosti současné reprodukční medicíny, jež pro mnoho žen a mužů majících problémy s početím znamenají velkou naději. Neplodné aktérky příběhů žijí v dichotomii

123 Dle profilu časopisu lze předpokládat, že sféra rodiny zde nepatří mezi dominantní témata: myšlenky ženské emancipace se pravděpodobně výrazněji prosazují v textech zaměřených na oblast častěji se vyskytujících partnerských a pracovních vztahů. Také dílčí relevantní témata se mohou objevovat v jiných kontextech.

124 Viz kapitolu 6.1.2. Chybějící otec.

tomizovaném světě šťastných matek a zoufalých bezdětných žen, ve světě těhotenství/menstruace, plodných/neploďných dnů... Vše mimo tyto kategorie pro ně pozbývá na významu. Neúspěšné snahy o těhotenství jsou zdrojem pocitů méněcennosti, viny, prázdnoty a bezmoci, jejichž výsledkem jsou negativní změny sebepojetí. Neplodné ženy ztrácí kontrolu nad svými životními plány, mají problémy s identitou.

Ve vybraných časopisech mají životní příběhy v převážné většině šťastný konec – snahy párů a lékařů v centrech asistované reprodukce jsou korunovány úspěchem. Výpovědi s otevřeným koncem přibližují obvykle situace žen, které jsou na počátku své cesty potýkání se s neplodností a mají stále vůli a možnost účastnit se léčebných programů; způsob prezentace práce lékařů a lékařek reprodukční medicíny a úspěchy specializovaných center implicitně obsahují předpoklad, že se jejich touha nakonec naplní. Přijetí reality, budoucnosti života bez dětí a seberealizace v sociálních rolích mimo kategorie mateřství a bezdětnosti je v prostředí ženských časopisů skutečnou výjimkou. Ženy v časopisech se anticipované role matky nevzdávají, ať již jim v naplnění touhy po dítěti brání potíže s plodností či jiné bariéry (konkrétně postoj partnera či jeho absence), ať je možnost založení rodiny jakkoli pravděpodobná.¹²⁵ Reálný svět není ženskými časopisy idealizován v tom smyslu, že by byl v jejich pojetí světem štěstí, pohody a krásy bez zásadních problémů, jeho „zesvětlení“ však podle všeho spočívá v tom, že se většina nastíněných nesnází nakonec úspěšně vyřeší. Ať už je řešení problémů hladké a rychlé, nebo bolestné a vyžadující trpělivost, je pro ně charakteristické především to, že nevyžaduje zásadní přehodnocení plánů, představ a hodnot, resp. redefinici a rekonstrukci osobního světa v souladu s novou, neočekávanou zkušeností. Konec obtížné životní situace se tak v převážné většině váže k dosažení cílů, jež byly před jejím počátkem stanoveny. Takto vystavěný svět pravděpodobně působí mnohem povzbudivějším dojmem než „nereálný“ svět bez seriózních problémů, nicméně, jak uvidíme níže v textu, pouze na omezený okruh čtenářek.

Přestože mateřství zde znamená přirozené naplnění dospělého života ženy, vzhledem k relativně velkému množství otištěných životních příběhů a statistik akcentujících rostoucí počet neplodných párů, resp. existenci řady rizikových a omezujících faktorů, není prezentováno jako samozřejmost. V této souvislosti je odborníky zdůrazňován např. vliv věku vymezujícího přirozené hranice mateřství, jednoho z nejsilnějších faktorů ovlivňujících plodnost. Každé narozeninové oslavy blížící, resp. vzdalující se třicítky jsou tak symbolicky doprovázeny varovně vztyčeným prstem odborného lékaře/odborné lékařky a „stresem“ bezdětné oslavenkyně.

V kontextu silných emocí, které doprovází dílčí neúspěšné snahy o početí nebo naopak úspěšné otěhotnění a narození vymodlených dětí, se může zdát pochopitelné, že ve většině sledovaných časopisů plánovaná bezdětnost téměř neexistuje. Na základě provedené analýzy je možné říci, že redakce podle všeho vycházejí z předpokladu, že (téměř) všechny ženy, resp. čtenářky, přirozeně chtějí děti, a v tomto přání či životním cíli je dobré je podporovat, povzbuzovat a poskytovat příklady a rady pro překonávání překážek na cestě k mateřství. Ženské časopisy tak jednoznačně reprodukují konvenční vzorce chování ženy, její tradiční společenskou roli, a podporují tak představu médií jako síly, která upevňuje status quo, ve smyslu uspořádání souboru hodnot, o něž se opírá.¹²⁶ Alternativní osudy, v nichž současný, resp. budoucí život ženy neintegruje roli matky, se ve sledovaném kontextu vyskytují zcela okrajově; koncept samozřejmosti mateřské touhy ctí všechny analyzované tituly.

125 Jedinou přijatelnou alternativou biologického mateřství bývá adopce.

126 Tato teze vztahující se k charakteru masových médií vychází primárně z kritické teorie Frankfurtské školy.

Ve světě Katky, která se jako jediná fenoménu dobrovolné bezdětnosti přímo věnovala, je negativní stereotyp žen, které se svobodně rozhodly pro život bez mateřství, stále velmi silný: dobrovolně bezdětné ženy, které se prostřednictvím publikovaných výpovědí svěřují se svým příběhem, pocítují stigmatizující efekt, musí svou motivaci opakovaně vysvětlovat, obhajovat a čelit neustálému sociálnímu tlaku ze strany svého okolí.

Jako prostor, v němž mnohdy nelze jasně vytyčit hranice dobrovolné a nedobrovolné bezdětnosti, by mohlo být pojímáno odkládání rodičovství do vyššího věku. Tato problematika je v kontextu aktuálních demografických trendů časopisy pro ženy tematizována v posledních letech stále častěji a z různých úhlů pohledu. V tomto prostředí je však propojení oddalování rodičovství s celoživotní bezdětností vzácné (týká se téměř výhradně *Cosmopolitanu*), neboť příčiny rostoucího průměrného věku novopečených maminek jsou zde běžně chápány jako bariéry, jež je třeba překonávat. Tedy nikoli vůle, vnitřní přesvědčení a motivace, ale především vnější okolnosti mohou naplnění mateřské role v životě ženy ohrozit. V této souvislosti jsou strategie oddalování rodičovství zasazovány nejčastěji do explanačních rámců ekonomických problémů mladých rodin a existujících genderových nerovností. Většina uváděných a vysvětlovaných příčin tak spolu s výše zmíněnými poruchami plodnosti spoluvytváří prostředí, v němž mateřství již není zcela samozřejmé. Samozřejmá však zůstává touha po něm – v kontextu naznačených proměn hodnotových orientací mladých lidí neslábne význam mateřství, to jen sílí význam jiných hodnot, s mateřstvím často obtížně slučitelných (např. svobody, cestování, profesní seberealizace aj.). Tento trend však v prostředí ženských časopisů jen stěží dokáže ohrozit místo mateřství v životních plánech žen.

K ustanovení hranic svobody reprodukce významně přispívají vyjádření odborných lékařů/lékařek a psychologů/psycholožek – právě ti spoluurčují, do jaké míry je ve světě ženských časopisů přiznáno ženám právo svobodně se rozhodnout, zdali se stát matkou, kdy a jakým způsobem. V případě nechtěného těhotenství je názorové klima v ženských časopisech příznivé konceptu výhradního práva ženy svobodně si zvolit, jak se v takové situaci zachovat. Názor partnera, resp. potenciálního otce, není-li ženou sdílen, má zcela okrajové postavení a jakýkoli nátlak je hodnocen negativně. Právo nenarozeného dítěte na život, jakožto hlavní součást argumentace odpůrkyň a odpůrců umělého přerušování těhotenství, není na tomto místě tematizováno. Právě ochrana nenarozeného dítěte se však vynořuje v situaci, kdy je diskutována dostupnost umělého oplodnění pro ženy bez stálého partnera, popř. ženy v postreprodukčním věku. Neplodnost, se kterou centra asistované reprodukce bojují, je zde jednoznačně pojímána jako problém páru a odborní lékaři i lékařky zde odmítají přijmout odpovědnost za přivedení dítěte do neúplné rodiny. Konflikt individuálního štěstí matky a zájmů dítěte prostupuje též úvahy nad příběhy postmenopauzálních matek. Svoboda reprodukce tak není na tomto místě vnitřně konzistentním konceptem.

Na základě výsledků své práce mohou říci, že problematika mateřství a bezdětnosti je v časopisech pro ženy tematizována v rámci relativně úzce vymezených hranic. Analýza trendu snad určité změny v budoucím vývoji tematizace této problematiky naznačuje, v současnosti je však zřejmé, že bezdětnost představuje relativně nový a dosud málo prozkoumaný fenomén na to, aby prolomil ledy dominance tradičního pojetí ženství.

Tato práce odpovídá na otázku, jaké významy konstruují ženské tituly ve spojení s hodnotou mateřství, není však jejím cílem popsané způsoby prezentace hlouběji vysvětlit. Závěrem však nelze nezmínit, že právě výzkumy zaměřené na způsoby práce redakcí, názory, postoje a motivy redaktorek či analýzy inzertního materiálu, který je hlavním zdrojem příjmu vybraných magazínů a silným faktorem, ovlivňující jejich obsah i formu, by byl velmi užitečným doplněním.

Výzkumná sonda do světa rodičovství a bezdětnosti v časopisech životního stylu pro muže

Hana Hašková

1. Časopisy životního stylu pro muže na českém mediálním trhu

Časopisy životního stylu pro muže se objevily na českém i zahraničním mediálním trhu později než obdobné časopisy pro ženy. Gauntleet (2002) jejich vznik datuje až do 80. let 20. století. I dříve byla pochopitelně vydávána řada časopisů, které měly typicky mužské čtenáře. Kromě zpravodajských časopisů se však časopisy s převážně mužskými čtenáři vyznačovaly zpravidla úzkou specializací (např. na auta, sport) nebo to byly časopisy pornografické. Časopisy pro muže, které by pojednávaly o tom, „jak žít“, na sebe nechaly čekat až do nedávné doby. V České republice dokonce až do poloviny 90. let 20. století, zatímco ženské časopisy zde mají, podobně jako i jinde ve světě, již dlouholetou tradici.

Ačkoliv v odborných kruzích nepanuje jednoznačná shoda na tom, které všechny časopisy lze řadit k časopisům životního stylu pro muže, obsahuje tato kategorie časopisů pouze malé množství titulů a všechny z nich lze řadit mezi časopisy tzv. exkluzivní (viz Coufalovou 2001).

Zatímco v případě ženských časopisů máme na trhu jak ty, které jsou importovány ze zahraničí (např. *Cosmopolitan*), tak i časopisy čistě domácí (např. *Katka*, *Překvapení*), v případě časopisů životního stylu pro muže neexistuje v ČR jediný, který by neměl původ v zahraničí. Přesto je podle Coufalové (2001) importovat časopisy životního stylu pro muže daleko komplikovanější než replikovat v různých kulturních kontextech časopisy pro ženy. Podle ní totiž platí, že zatímco si o módě a vztazích přečte ráda obdobným způsobem jak Egyptanka, tak Američanka, tituly životního stylu pro muže se ve své žádanosti v jednotlivých zemích velmi liší. Proto také neexistuje takový časopis pro muže, který by měl ve srovnání s dámským titulem alespoň třetinovou síť edicí.

Analýza Gauntleet (2002) tezi Coufalové (2001) podporuje. Poukazuje totiž jednak na zcela odlišné umístění jednotlivých časopisů životního stylu pro muže v řebříčcích popularity v různých zemích, a jednak na odlišný důraz, který je kladen v rámci různých edicí jednoho časopisu na vybrané aspekty maskulinity (např. větší „macho-efekt“ nebo důraz na homofobii ve vybraných časopisech pro muže v USA než v Británii).

K menšímu zastoupení časopisů životního stylu pro muže na trhu ve srovnání s ženskými časopisy přispívá fakt, že ženy čtou časopisy všeobecně častěji než muži. A ženy čtou dokonce relativně často i časopisy životního stylu pro muže. Standardně se uvádí, že podíl žen na čtenářstvu časopisů

pisů životního stylu pro muže je dvakrát vyšší než podíl mužů na čtenářstvu časopisů pro ženy (Coufalová 2003; Benwell 2003).

2. Výzkumný postup a struktura textu

2.1. Výběr časopisů pro analýzu

V této studii předkládám výsledky kvalitativní výzkumné sondy ve světě life-stylových časopisů pro muže. Jejím cílem bylo identifikovat, jakým způsobem (a jestli vůbec) se v nich pojednává o rodičovství (zejména otcovství) a o bezdětnosti.¹²⁷ Ačkoliv počet studií, přinášejících různé typy analýz časopisů životního stylu pro muže, roste, výzkumy, které by se zaměřily na zpracování tématu rodičovství nebo bezdětnosti a vztahů mezi otcovstvím a maskulinitou/maskulinitami v těchto časopisech zatím chybí. Jestliže časopisy pro ženy předkládají rozmanitou mapu reprezentací rodičovství (zejména mateřství) a bezdětnosti, konstruují vztahy mezi mateřstvím a feminitou, a jestliže jsou média odrazem sociální reality, stejně jako i jejími tvůrci, je hledání významů a reprezentací vztahů mezi otcovstvím, bezdětností a maskulitou/maskulinitami v časopisech určených zejména mladým mužům dalším z relevantních příspěvků do diskuse nad (genderovanými) životními strategiemi mladých lidí. Analýza ženských časopisů ukázala, že mateřství je v časopisech pro ženy s ženskou identitou nerozlučně spjata, a to dokonce i v těch časopisech životního stylu, jako je *Cosmopolitan*, v němž lze najít články pojednávající o mateřství ve srovnání s ostatními analyzovanými časopisy pro ženy relativně méně často (viz kapitolu Jany Pomahačové). I v analýze časopisů životního stylu pro muže jsem se tedy soustředila na to, jakým způsobem (a zda-li vůbec) je v nich (re)konstruován a (stereo)typizován vztah mezi otcovstvím a maskulinitou.

Při výběru časopiseckých titulů pro výzkumnou sondu jsem se řídila tím, jak definují okruh časopisů životního stylu pro muže dostupné odborné práce, a to ať už z českého prostředí nebo ze zahraničí (zejména Benwell 2003; Breazeale 2003; Řeháčková 2006; Tabery 2007; Kohoutová 2002; Coufalová 2001; Coufal 2003; Bednář 2000). Z těch titulů, které jsou dostupné v ČR, se mezi citovanými časopisy životního stylu pro muže opakovaně objevovaly *Esquire* a *Maxim* (později *Quo*). Kromě nich pak byl zmiňován někdy také *Men's Health* a *Redhot*, zřídka se objevoval *Playboy* nebo *Penthouse*.

Pro svou analýzu jsem si vybrala měsíčníky *Maxim* (později *Quo*), *Esquire* a *Men's Health*, a to zejména s ohledem na to, nakolik jsou mezi časopisy životního stylu zařazovány, a také s ohledem na jejich tematickou orientaci, čtenost a dobu působení v České republice. Preferovala jsem tituly s co nejdelší působností v ČR a tituly s co největší čteností.

Srovnáme-li analyzované časopisy pro ženy (viz kapitolu Jany Pomahačové) a analyzované časopisy životního stylu pro muže z hlediska jejich čtenářské obce, čtenosti, typu jejich tematické orientace a délky jejich existence na českém trhu, pak lze shrnout následující: Mezi sledovanými časopisy pro ženy i pro muže byl vždy jeden, který se zaměřoval na zdravý životní styl (*Zdraví* a *Men's Health*). Co se čtenářské obce týče, ženské časopisy zasahovaly o něco širší věkové i vzdělanostní spektrum čtenářů/čtenářek. Co se délky existence časopisů na českém mediálním trhu týče, všechny analyzo-

127 Konkrétní výzkumné otázky pro analýzu časopisů pro ženy i pro kvalitativní výzkumnou sondu obsahu časopisů životního stylu pro muže jsou uvedeny v úvodu publikace.

vané ženské časopisy začaly být v ČR vydávány na začátku nebo okolo poloviny 90. let, zatímco analyzované časopisy pro muže začaly být v ČR vydávány v druhé polovině 90. let nebo na přelomu tisíciletí. A co se čtenosti týče, všechny analyzované ženské časopisy dosahovaly větší čtenosti než i ty nejčtenější časopisy životního stylu pro muže.¹²⁸

Proč byly sledovány ze všech časopisů s převážně mužskými čtenáři právě časopisy životního stylu? Právě proto, že se podobně jako ženské časopisy soustřeďují na reprezentaci a typizaci (případně stereotypizaci) genderových identit. Zrcadlí a konstruuji existující i žádoucí reprezentace maskulinity/feminity, jejichž součástí se stává ve větší nebo menší míře i rodičovství.¹²⁹

Whelehan (2000; citováno dle Řeháčkové 2006: 293) tvrdí, „že časopisy životního stylu pro muže můžeme chápat jako příznak krize maskulinity.“ Jackson, Stevenson a Brooks (2001; citováno dle Řeháčkové 2006: 293) zdůrazňují, že „ironický tón, v němž je psána většina textů ... pomáhá čtenářům strávit vážná témata a zároveň zakrývá čtenářovy ambivalentní pocity ohledně vlastní maskulinity.“ Gauntleet (2002) dokonce tvrdí, že sociální konstrukce maskulinity je hlavním námětem časopisů životního stylu pro muže.

Vybrané časopisy životního stylu pro muže jsou si vzájemně podobné v tom, že ve všech z nich nacházíme relativně silně akcentované téma sexu, vztahů mezi muži a ženami, módy, vzhledu a životního stylu obecně. Kromě toho se ve všech analyzovaných časopisech pro muže setkáváme s nepřeborným množstvím obrazů mladých svůdných a spoře oděných žen. A mnohé články jsou prosyceny ironií a nadsázkou.

2.2. Výběr textů a kódování

Sledována byla všechna dostupná čísla vybraných časopisů pro muže vydaná v období od vzniku časopisu do června 2005.¹³⁰ Pro analýzu bylo vybráno 46 článků, které explicitně integrovaly téma bezdětnosti nebo rodičovství. Nebylo podmínkou, aby se články zaměřovaly na bezdětnost/rodičovství jako na své ústřední téma, nebo aby se téma objevilo již v názvu článku. Výběrový soubor textů pro analýzu tak nakonec obsahuje řadu článků, jejichž ústředním tématem není v žádném případě rodičovství/bezdětnost, ale například partnerský vztah nebo vztahy mužů a žen obecně. V těchto článcích se pak téma rodičovství/bezdětnosti explicitně objevuje pouze jako jeden z mnohých dílčích aspektů ústřední tematiky článku.

V daném ohledu se výběrový soubor pro analýzu časopisů pro muže a pro ženy odlišoval. V časopisech pro ženy bylo daleko více článků, které se zaměřovaly na téma rodičovství (resp. mateřství) nebo bezdětnosti jako na své ústřední téma, zatímco v časopisech pro muže byly takové články zastoupeny zcela marginálně. Tato situace tedy nakonec ovlivnila výslednou podobu souborů analyzovaných textů. Rozdíl mezi analyzovanými články z časopisů pro ženy a pro muže je patrný již z názvů

128 Pro podrobnější informace o čtenářské obci, čtenosti a tematické orientaci analyzovaných časopisů pro muže i pro ženy viz přílohu.

129 K teoriím zrcadlení, konstrukce, (re)prezentace a (stereo)typizace viz např. McQuail (2002), Pickering (2001), Renzetti, Curan (2003) nebo Jiráček, Köpplová (2003).

130 U časopisu *Maxim* (Quo) nebyla k dispozici některá čísla z roku 1997 a 1999. U časopisu *Esquire* nebyla k dispozici některá čísla z roku 1996 a 1998. Za pomoc při shromažďování dat děkuji Haně Víznerové a Gabriele Šamanové.

článků citovaných v předložených Sociologických studiích (viz Literaturu). Zatímco z názvů citovaných článků z časopisů pro ženy je v naprosté většině případů zřejmé, že se věnují tématu mateřství, bezdětnosti nebo neplodnosti, názvy citovaných článků z časopisů pro muže se ke studované problematice váží mnohdy pouze zprostředkovaně. Sledované tematické se některé z citovaných článků věnovaly dokonce pouze v několika málo větvích, např. pokud byl ústředním tématem článku výběr partnerky, apod.

Obdobně jako v analýze ženských časopisů jsem v rámci časopisů pro muže analyzovala redakční příspěvky, životní příběhy i autonomní tvrzení – konzistentní (převážně hodnotící) výroky o určitém jevu.

V redakčních příspěvcích byly redaktory/redaktorkami shrnovány, interpretovány a hodnoceny informace a stanoviska, které k prezentaci konkrétních témat nashromáždili.

Životní příběhy byly buď reálnými životními příběhy nebo příběhy, které byly jako reálné prezentovány. Jednalo se buď o autobiografická vyprávění redaktorů nebo jiných příspěvateľů/příspěvatelek do časopisů; dále se jednalo o převyprávění příběhů jiných lidí (často s odkazy na jejich jména) nebo o rozhovory s populárními osobnostmi či známými a kamarády redaktorů/redaktorek. U takto specifikované kategorie životních příběhů není důležitý konkrétní publicistický žánr, ale vyjádření problému popisem subjektivních prožitků.

Kromě redakčních příspěvků a životních příběhů byla analyzována také stanoviska odborníků/odbornic na určitou problematiku, kteří byli ke komentování některých témat redakcemi vyzváni nebo byly citovány přímo některé z jejich studií či publikovaných výsledků výzkumů.

Obdobně jako v případě ženských časopisů nebyl do analýzy zahrnut ani inzertní, ani obrazový materiál, i když fotografie a kresby, doprovázející analyzované články v časopisech pro muže, interpretovány v několika relevantních případech byly.

Obdobně jako při analýze ženských časopisů nebyly v centru mé pozornosti ani očekávané rozdíly ve zpracování sledovaných témat různými časopisy pro muže, i když podstatné a zajímavé odlišnosti *Men's Health*, *Esquire* a *Maxim/Quo* z hlediska hlavních identifikovaných analytických kategorií zmíněny jsou.

Výzkumná sonda obsahu časopisů životního stylu pro muže byla provedena kvalitativní technikou otevřeného a axiálního kódování. Cílem bylo jednak porozumět a interpretovat analyzované mediální obsahy, a jednak v jejich rámci odhalit a interpretovat specifické argumentační strategie. Otevřené kódování umožnilo data kategorizovat a vzájemně porovnávat. Axiální kódování umožnilo uspořádat data po otevřeném kódování novým způsobem a identifikovat i rozvíjet jejich vlastnosti a vzájemné vztahy.

2.3. Struktura textu

Následující text je strukturován podle kategorií, které se postupně vynořovaly při analýze sledovaných časopisů. Na rozdíl od zprávy z analýzy časopisů pro ženy zde není text strukturován podle pozice, z níž je námět diskutován (jako životní příběh, pohledem odborníků/odbornic, pohledem redakce). Role od-

borníků/odbornic, argumentační síla osobních příběhů, ale i užití nejrůznějších stylistických prostředků (ironie, nadsázky, odborných termínů z oblasti biologie, apod.) je nicméně v následujícím textu komentována v těch případech, kdy se zdá být způsob jejich použití pro analyzované texty typický. Vzhledem k počtu a charakteru analyzovaných článků publikovaných ve sledovaných časopisech pro muže však nebylo možné vyhodnotit případné změny ve výskytu a zpracování sledované problematiky v čase.

3. Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech životního stylu pro muže

Jak bylo již předesláno výše, zatímco mateřství (případně odkládání mateřství, neplodnost, nebo méně často dobrovolná bezdětnost) je v ženských časopisech diskutováno v rámci samostatných článků, které se dané tematice plně věnují, časopisy pro muže se rodičovstvím (otcovstvím, případně mateřstvím, jejich odkládáním, neplodností nebo dobrovolnou bezdětností) zabývají spíše okrajově v rámci článků s jiným zaměřením. Tím bývají zejména vztahy mezi muži a ženami obecně, partnerské vztahy, a případně sňatek. Často se s nimi setkáme v rubrikách, jejichž názvy takové zaměření implikují, např. v rubrice „vztahy“ nebo „sex“.

Na stránkách ženských časopisů nalezneme články o tom, zda-li a kdy se stát matkou, jak být správnou matkou, jak se chovat v období těhotenství, jaké to je být matkou v úplné rodině, matkou po rozvodu nebo matkou svobodnou, jakým způsobem kombinovat mateřství a výkon placené práce, jaké to je, když je obtížné otěhotnět, jak začleňovat muže do výchovy a péče o děti, jaký má mateřství pro ženy význam, apod.

Časopisy životního stylu pro muže, pokud téma rodičovství otevírají, pak zejména ve smyslu okolností přechodu od bezdětnosti k rodičovství (otcovství), a jen velmi zřídka ve smyslu rodičovské (otcovské) praxe nebo hodnoty otcovství pro muže. Vybrané časopisy pro muže však nepracují s tematikou rodičovství (otcovství) stejným způsobem. Zatímco články o otcovské praxi (o tom, jak být „dobrým otcem“) lze nalézt zejména v časopise *Men's Health* (i když i zde jen zřídka), *Esquire* se zabývá (když už, tak spíše) obdobím přechodu bezdětného svobodného muže do stavu otce a manžela, a *Maxim/Quo* rodičovství netematizuje skoro vůbec.

3.1. Přechod od bezdětnosti k rodičovství (otcovství)

Okolnosti přechodu od bezdětnosti k rodičovství jsou v analyzovaných časopisech životního stylu pro muže rámovány předpokládanou přítomností ženy – budoucí matky, jejíž role je při přechodu muže z bezdětnosti do rodičovství dominantní. Tento přechod je ve sledovaných časopisech také úzce spojen s tematizováním mužské potence. Potence je pak uváděna v souvislosti se sexuální výkonností (heterosexuálního) muže. Obě, potence i sexuální výkonnost jsou zároveň čtenáři předkládány jako nezbytně nutné předpoklady úspěšného muže:

„Ano je to tak. Atraktivní muž je potentní a plodný. ... náš poster vám poskytne pár tipů, jak být ještě lepší a jak si sexuální vitalitu co nejdéle udržet.“ (*Men's Health*, červen 2003)¹³¹

131 Jedná se o dvoustránkový článek s názvem „Potence a plodnost“, obsahující reklamu na nejrůznější prostředky pro zvýšení potence i sexuálního libida. Odpovědný redaktor/redaktorka nebyl/a uveden/a. O vztahu mezi zpracováním nejrůzněj-

Heterosexualita úspěšného muže sice není ve studovaných časopisech zmiňována nikdy explicitně, ale její předpoklad je v příbězích úspěšných mužů – mužů, které ženy milují – zřejmý. Heterosexualita se předpokládá i u čtenářů časopisů. To potvrzují jednak mnohé články, které čtenářům radí, „jak ji dostat do postele“, a jednak velké množství sexuálně laděných fotografií žen. Ty pokrývají značnou část časopisu *Maxim/Quo*, často se s nimi setkáváme i v časopise *Esquire*, a vyskytují se i na stránkách časopisu *Men's Health*. Pouze u posledně zmíněného časopisu netvoří sexuálně laděné fotografie žen většinu jeho titulních stran.

3.1.1. Biologizující explanace: Muži jako samci a dárci genetické informace a ženy jako hnízdící samičky

Přechod od bezdětnosti k rodičovství je v časopisech pro muže rámován populárními explanacemi, které vysvětlují (přechod k) rodičovství v rovině biologické.

Redaktoři a redaktorky, kteří ve svých člancích používají biologizující diskurz, se v nich obvykle odkazují na často blíže nespecifikované odborníky, jejich studie a statistiky, převážně z oblasti oboru biologie. Z biologie si vypůjčují nejrůznější termíny a ve světě zvířat (nebo i na úrovni buněčné)¹³² pak hledají přirovnání k definování a vysvětlování vztahů mezi muži a ženami, včetně vyjednávání o založení rodiny. Tato stereotypní biologizující vysvětlení vztahů mezi muži a ženami ve vztahu k rodičovství lze shrnout následujícím způsobem:

- Muž je hnán svými pudy k co možná největšímu rozmnožování vlastních genů, k čemuž mu slouží neustálá produkce nových a nových milionů spermií – válečníků (*pěšáků, generálů i superspermanů*) – které mají za účelem reprodukce *prokazatelně mužné rysy a válečné sklony*. Tento biologický instinkt vede muže do sexuálně-reprodukčních aktivit s co možná největším počtem žen. Tyto aktivity však již zůstávají v současné době regulované plodnosti a plánovaného rodičovství zpravidla jen v rovině aktivit sexuálních – bez reprodukční koncovky.
- Žena je hnána svými mateřskými pudy k získání co možná nejlepší genetické výbavy pro své potomky, a také bezpečného a kvalitního hnízda k jejich výchově, jelikož nemá vajíček na rozdávání. (*Quo, duben 2000b*)¹³³

ších témat časopisů, inzertním materiálem a kupní silou čtenářů/čtenářek viz kapitolu Jany Pomahačové. I v případě analyzovaných obsahů časopisů životního stylu pro muže je zřejmé, že hlavním zdrojem příjmu redakcí jsou inzerenti.

132 Co se týče buněčné úrovně, vajíčka jsou ve světě časopisů pro muže charakterizována vlastnostmi, které jsou v naší společnosti považovány za femininní – pasivní, dobývaná, případně vybírává a trpělivě čekající, zatímco spermie jsou charakterizovány vlastnostmi, které jsou v naší společnosti považovány za maskulinní – aktivní a bojovné. Početí je pak definováno např. jako *životodárný boj spermie o přízeň vajíčka* nebo jako proces, v němž musí spermie *prokázat nejen své fyzické předpoklady, ale i inteligenci*, a musí vajíčko *ukecat*. O co se zde jedná? Jde vlastně o politický (hodnotící/definující/psychologizující) popis chemických procesů, které se odehrávají během početí. Tyto chemické procesy probíhají mezi spermii a vajíčkem v prostředí ovlivňovaném děložním hrdlem, pochvou, aj. Vajíčko sice není o nic méně aktivní nebo pasivní než spermie, když dochází k jejich spojení – jedná se o vzájemný chemický proces, který však lidé pojmenovávají, definují a hodnotí (ve světě časopisů pro muže např. jako *proniknutí vítězné, nejschopnější spermie do vajíčka*). Z jiného úhlu pohledu by však ten samý proces mohl být hodnocen např. jako „pohlčení spermie vajíčkem“, „vtažení vybrané spermie do vajíčka“, apod. (viz *Quo, duben 2000a,b*)

133 Citované výroky jsou vybrány z dvoustránkového článku v rubrice „Sextáze“ s názvem „Žena nedostatek v milování trestá – na spermii se zkrátka vykašle“. Odpovědná redaktorka: Marcela Pecháčková. Článek doprovází obrázky spermií v podobě automobilových závodníků, mezi nimiž jen jeden – ten mladý – je vítězem. Dále je zde obrázek vypracovaného mužského těla, kondomu a obnaženého ženského těla.

Žena je zde tou, která „instinktivně“ (tedy „přirozeně“) usiluje o založení rodiny (hnízda) k výchově potomků (nejen k jejich zplodění), zatímco u muže se „instinktivní“ touha po výchově potomků nepředpokládá. Ten vystupuje v roli dárce genetické výbavy dítěte (ženy) – jeho „instinkty“ (tedy „přirozenost“) se týkají sexuálně(reprodukčních) aktivit. Končí tedy zploděním.

Stereotypní vysvětlení přináší čtenáři zpravidla jistou míru uspokojení, jednak ze setkání se zdánlivě obecně aplikovatelným pravidlem, a jednak ze setkání s již známým – tím, co zapadá do vytvořených mentálních struktur čtenáře. Odkazy k převážně nespecifikovaným vědeckým výzkumům, na statistiky, tabulky, grafy a čísla, která „vhodným způsobem“ doplňují taková stereotypní vysvětlení, umocňují jejich přesvědčivost, vědeckou podloženost a představu všeobecné platnosti, s možností označit případné nesrovnalosti za pověstné výjimky potvrzující pravidlo. Stereotypizace má vždy svoji mocenskou dimenzi, definuje řád a pracuje s přirozeností a normalitou (Pickering 2001).

Ženy jsou ve sledovaných člancích představeny jako *samičky*, hnané *mateřskými pudy* a hledající *nejlepší genetickou výbavu* pro své potomky. Muži jsou zde představeni jako *samci*, usilující jednak o *páření*, a jednak o to, aby se stali dárce svých dozajista skvělých *genů*. Kvůli tomu musí *bojovat* s řadou *nepřátel* (jinými muži, jejich *spermii* a *geny*) a *prokazovat* svoje *fyzické schopnosti* i *inteligenci*. Děti jsou zde představeny jako „*potěr* – důsledek páření – kde biologická matka je jistá, ale biologický otec je nejistý.“ (Quo, leden 2002)¹³⁴

„Už vás nemiluje tak bezmezně a oddaně jako dřív? Je čas něco změnit ... Quo vám radí, jak znovu nakoopnout vztah ... Udělejte jí dítě. Biologové prokázali, že zamilovanost vydrží asi 18 měsíců – tedy dost dlouho na to zplodit potomka. ... Takže, jste-li chytří, máte dost času. Pokud však *potěr* po skončení hektického období *páření* chybí, vypadá to s vámi bledě. *Chcete-li si partnerku udržet*, nezanedbávejte její *mateřské pudy*. *Bezdětné páry* se velmi často rozcházejí, neboť jim chybí spojovací prvek. ... Jak zjistil už milovník zvířat *Charles Darwin*, volí *samičky* téměř všech živočišných druhů za partnera toho *nejsilnějšího* ... *samce*. Pokud připomínáte spíš hrocha než leoparda, partnerka začne časem pravděpodobně uvažovat o *lepším dárce genů*.“ (Quo, leden 2002, viz výše)

Nejistota mužů ohledně biologického otcovství je vedle tematiky muže jako dárce *spermií* a genetické informace dítěte (vždy jisté biologické matky) dalším aspektem biologického otcovství, které se objevuje na stránkách časopisů pro muže.

A opět je tato problematika konstruována s odkazy na blíže nespecifikované *britské vědce* nebo *statistiky*, kteří „vědí“, že *každé desáté dítě má v rodném listě zapsanu lež, jedno z deseti vychovává jiný muž než biologický otec*. Opět zde musí muži *válčit* s *cizáky* (cizími *spermii*), jinak budou celý život *živit* cizí děti (Quo, duben 2000b, viz výše).

Jak ukazuje ve své studii *Tabery* (2007 – v tisku), *nevěra*, která je s nejistotou mužů ohledně biologického otcovství silně spjata, se totiž v časopisech pro muže předpokládá jako samozřejmost, a to jak na straně muže, tak i ženy.

134 Citované výroky jsou vybrány z dvoustránkového článku v rubrice „Sextáze“ s názvem „Jak předejít rozchodu“. Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

V časopisech pro muže jsou tedy biologizující explanace a biologická stránka otcovství častým prvkem článků tematizujících (vstup do) rodičovství. Muži zde vystupují jako instinkty – „přirozenosti“ hnaní bojovníci v sexuálně-reprodukčních aktivitách, nikoliv však při výchově a péči o děti. Ta je totiž přisouzena „přirozenosti“ – „instinktům“ (pudům) žen, o čemž více pojednává další kapitola.

3.1.2. Proč se stát otcem: Dva přechody, aneb ženy chtějí děti a muži zase, „aby jim neutekla“

Přechod z bezdětnosti do rodičovství je v analyzovaných mužských časopisech často spojen ještě s jedním přechodem, a to sice sňatkem. Sňatek i početí jsou v analyzovaných časopisech pro muže vždy tím, co muž odkládá, a když činí, pak pro udržení své partnerky, nikoliv pro své vlastní uspokojení a naplnění:¹³⁵

„Muži jsou nyní zmateni. Jaký je vlastně význam uzavírání manželství kromě toho, že tím učiní ženy šťastné, což ve své podstatě není nic špatného. ... množství manželství je uzavíráno pouze proto, že mužům dojdou výmluvy, proč do něho nevstoupit.“ (Esquire, září 1998a)¹³⁶

„My muži si nenecháme sáhnout na svoji svobodu a do chomoutu se zrovna nehrneme.“ (Esquire, prosinec 1998)¹³⁷

Vstup muže do rodičovství i do manželství je ve sledovaných časopisech popisován vždy velmi podobným způsobem. Zatímco je však v těchto časopisech téma vstupu do manželství častěji zakomponováno do nadpisů článků (je ústředním tématem těchto článků), téma přechodu k rodičovství se sice nevyskytuje v těchto časopisech méně často, ale více než do nadpisů článků se „vkrádá“ až do titulů uvozujících menší tematické celky v jednotlivých článcích (není tedy tak často hlavním tématem článků). Kromě toho se téma vstupu do rodičovství vyskytuje v článcích také často pouze implicitně – založení rodiny se předpokládá po uzavření manželství. Na to ukazuje řada článků, jejichž hlavní téma je sice vstup do manželství, ale v textu se vyskytují poznámky o tom, že po sňatku následuje narození prvního dítěte. V obou případech jsou muži nejčastěji v roli „odkládajících“ a ženy v roli „uhánějících“:

„Ženy přes třicet let: Jejich nejsilnějším hnacím motorem jsou biologické hodiny. ... Nezapomeňte na to, že začít vztah se ženou přes třicet znamená zodpovědnost a rodičovstvím.“ (Esquire, prosinec 2002)¹³⁸

„Rozmnožovací nádor: Zhoubné bujení, které se automaticky spustí u každé ženy ... V začátcích se dá bujení utlumit rozumnou manipulací ... Každá kvalitní samice od plazů snese za svůj život velké množ-

135 O výhodách a nevýhodách manželství, nesezdaného soužití a života jako single tak, jak jsou diskutovány v časopisech pro muže, viz studii Tabery (2007 – v tisku).

136 Jedná se o dvoustránkový článek s názvem „Měli by se muži ženit?“, který napsal Ladislav Slavíček. Je doprovázen fotografiemi se svatebními symboly.

137 Jedná se o stránkový článek „Deset zastavení v životě muže“, v rubrice „Esquire v akci“, který je doprovázen obrázkem předškolního chlapce a předškolní dívky – chlapec si chce hrát s autíčky a dívka má zájem o chlapce. Odpovědný redaktor/redaktorka není uveden/a.

138 Jedná se o stránkový článek s názvem „16 věcí, které musíte vědět o schůzkách“, v rubrice „Esquire v akci“, který je doprovázen fotografií orientální tanečnice s hadem (záběr soustředěn na dekolt ženy).

ství vajíček a tím se postará o nové potomstvo. ... Žena také touží po potomcích, chtěla by jich porodit spoustu, a tak nutí svého partnera k rodičovství.“ (Esquire, srpen 2001)¹³⁹

Shodně s ženskými časopisy, které tematizují realitu odkládání porodů do pozdějšího věku, ale implicitně předpokládají, že se někdy v budoucnu mladé, doposud bezdětné a rodičovství odkládající ženy matkami stanou, se i v časopisech pro muže předpokládá, že se mladí, doposud bezdětní a rodičovství se bránící muži dříve nebo později ženatými otci stanou:

„Na každého jednou dojde. ... Ani to však není důvod, abyste si ještě pěkných pár let nemohl dosyta užívat života.“ (Esquire, srpen 2002)¹⁴⁰

Na straně jedné tedy redakce vyzývají čtenáře, aby si dříve, než uzavřou sňatek a stanou se rodiči, „pořádně užili“, na straně druhé však také platí, že jsou muži redakcemi vyzýváni, aby tyto životní kroky – vstup do manželství a rodičovství – učinili „dříve než bude pozdě“:

„Chcete-li si partnerku udržet, nezanedbávejte její mateřské pudy. Bezdětné páry se velmi často rozcházejí, neboť jim chybí spojovací prvek.“ (Esquire, leden 2002, viz výše)

„Jedno dítě stačí k tomu, aby se z dvojice stala rodina; manželství s dětmi mají vyšší úspěšnost než ta bezdětná.“ (Esquire, červen 1998)¹⁴¹

„Partneři, kteří jsou spolu déle než tři roky, ale nevzali se, by si měli ujasnit, co jim vlastně ve svatbě brání. Někteří lidé mohou odkládat sňatek, protože si ještě nevybudovali sociální zázemí. Ale většinou to ukazuje na jiné problémy ... Dlouhé zasnoubení bývá dalším ukazatelem na rozvod. Dvojice, které jsou spolu dlouho, aniž by se vzaly, to často dělají jen proto, že žádný z partnerů nemá odvalu vztah ukončit.“ (Men's Health, duben 2003)¹⁴²

„Když už stojíte před oltářem, čekáte na svou vyvolenou a nechcete utéct, nejste zbabělec. Vaše rozhodnutí je odvážné. ... Jistě, řada manželství ztroskotá. ... hanba není prohrát, hanba je nedat do toho všechno.“ (Esquire, prosinec 1998, viz výše)

„Většina mužů je biologicky naprogramována proti manželství. Muži jsou přesvědčeni, že manželství je konečným krokem z chlapecké bezstarostnosti do dospělosti a odpovědnosti. ... Ve skutečnosti to není tak zlé, jak to napohled vypadá (většina mužů to nakonec zkusí).“ (Esquire, duben 1996)¹⁴³

139 Jedná se o dvoustránkový článek s názvem „Jaký mají ženy mozek? Správná odpověď: žádný. Anatomie neexistujícího orgánu“, doprovázený obrázkem překvapené/udívané ženy v kostýmu a obrázkem mozku, který napsal Ladislav Slaviček.

140 Jedná se o stránkový článek s názvem „Na všechny jednou dojde“, v rubrice Esquire v akci, který je doprovázen fotkami vztahujícími se s nadsázkou k tématu svatby a rodičovství. Odpovědný redaktor/redaktorka není uveden/a.

141 Jedná se o článek (tři a půl strany) s názvem „Jak získat přízeň“, napsaný Ladislavem Slavičkem, a doprovázený fotografiemi milujících se těl muže a ženy.

142 Jedná se o třístránkový článek „Záchrané brzdy lásky“ v rubrice „Mezi muži“, který doprovází fotografie muže a ženy v domácím prostředí. Odpovědný redaktor/ka není uveden/a. Článek je protkán výroky rozvodových právníků a doplněn o statistiky o sňatcích, rozvodech, délce trvání manželství, věku mužů při vstupu do manželství (jako nejčastější je uvedena věková kategorie 25–29 let), apod. Podtitul článku zní: „Chcete, aby vám manželství vydrželo? Sesbírali jsme 12 rad, jak ho udržet pohromadě. Pocházejí od těch nejpovolanějších – rozvodových právníků“.

143 Jedná se o stránkový článek s názvem „Zaječí úmysl“ na téma sňatku. Doprovázen je fotografií utíkajícího muže. Článek napsal Antonín Herbeck.

Ačkoliv jsou články diskutující téma svatby doprovázeny zpravidla fotografiemi šťastných nevěst, zoufalých ženichů a výroky typu *Nakonec nás stejně všechny dostanou...* a *Poslední šance, kdy se povoluje blbnout*, obsahy textů článků již tak jednoznačně „proti-svatebně“ a „proti-rodinně“ ve všech případech nepůsobí.

Muže, kteří dlouhodobě žijí s partnerkou, ale nežení se, obviňuje například jeden z redaktorů *Esquire* z toho, že to jsou *srabi, slaboši a kňouralové*, kteří si „nebezpečně hrají na Petera Pana: Zkažení neustálým vybíráním zůstáváme jaksí „zamrzlí v bodě dospělosti“. ... Je jim něco kolem třicítky, a patří do generace, která se zdá být jaksí váhavá a s neujasněnými hodnotami. ... Klasický otazník pánské fantazie – s kým se vyspat – se jmenuje také syndrom trávy, která je vždycky zelenější. Muži, omezení jen nekonečnou nerozhodností, jsou odkázáni přemítat, zvažovat, podvádět a manévrovat, vždycky čekají na tu hlavní šanci. ... Co může být více mužného než někoho milovat? Co může být těžšího než tvrdě pracovat a vdechnout tak život rodině?“ (*Esquire*, září 1998a, viz výše)

Obdobně i sedmistránkový článek „Ke svatbě připraven? Tak jdeme na to!“ doprovází jednak obrázek zoufalého ženicha a hrdé nevěsty, kterou nese ženich v náručí, a jednak je vystaven na klišé o tom, že myšlenku o nezbytnosti svatby skrytě nebo zjevně usugeruje muži jeho *potenciální nevěsta*. Na druhou stranu je však článek uveden slovy:

„Svatba se nedá zakázat. Dokonce se proti ní nedá ani *nic namítat*. Je to prostě ve všech ohledech užitečná záležitost.“ (*Men's Health*, březen 2003)¹⁴⁴

A k tomu je článek doprovázen jednak praktickými radami, co všechno se musí před svatbou s jakým předstihem zajistit (dohodnout termín svatby, zaregistrovat termín na matrice, s otcem nevěsty prodiskutovat finanční rozpočet na svatbu, zajistit fotografa, vybrat svatební květinu, objednat svatební prsteny, objednat/rozmyslet dopravu na svatbu, rozeslat svatební oznámení, určit zasedací pořádek na svatební hostině, apod.), a také je doprovázen sloupkem s kontakty a webovými adresami nejrůznějších společností, které nabízejí služby v souvislosti se svatbou (svatební obchody; pánské obleky; snubní prsteny; fotografie – video; doprava; catering a garden party; květiny a výzdoba, apod.)

Klišé o tom, že pro ni je to *den D*, zatímco on jej musí *jen zvládnout bez úhony*; že pro něj je svatba *jen záznamem do občanky*, zatímco pro ni je to *povel pro stavbu společenské buňky*, který vyslala sama příroda, jsou sice v článku v nejrůznějších obměnách opakována, ale zároveň seriózními odkazy na existující obchodní společnosti i detailním časovým harmonogramem záležitostí, které je potřeba před svatbou vyřídit, je stereotyp „před sňatkem a rodičovstvím unikajícího muže“ a „muže ke sňatku a plození uhánějící ženy“ implicitně popírán.

Jak rozumět těmto kontradikcím? Obdobných trhlin a nesrovnalostí si všimla při své diskursivní a sémiotické analýze časopisů životního stylu pro muže, vydávaných v České republice, i Řeháčková (2006), nebo v širším kontextu např. Benwell (2003). Obě výzkumnice došly k závěru, že se konstrukce maskulinity v časopisech životního stylu pro muže pohybuje mezi dvěma reprezentacemi – tradiční a ironickou. Ironická reprezentace maskulinity je založena na nadsázce, přehánění a zveličování. Tedy, poukazuje na dominantní ideologii – hegemonní maskulinitu – ale zároveň představuje i její

144 Odpovědný redaktor/ka nebyl/a uveden/a.

kritiku. Právě zveličeni – nadsázka umožňuje, aby čtenář případně odhalil vedle dominantního diskurzu i subverzivní podtexty.

Fiske (1987) pojmenovává ty texty, které umožňují právě takové „vícesměrné“ čtení, texty aktivovanými. Aktivovanými třeba právě za pomoci nadsázky, ironie, metafory, anekdoty nebo kontradikce. A námi sledovaný *Esquire* i *Maxim/Quo* oplývají podle Řeháčkové (2006: 302) mnoha takovými texty, které lze považovat za aktivované: „Jsou plné rad, jak dostat ženu do postele, jak ji donutit, aby udělala to, co si muž přeje, nebo jak se s ní bezbolestně rozejít. Autoři v nich také hojně zesměšňují ženské rozmary a záliby a mentální schopnosti žen. Při detailnějším pohledu se nicméně ukáže, že zdaleka ne všechny texty jsou tak názorově kompaktní. O kontradikcích můžeme hovořit dokonce i v souvislosti s tímž textem, kdy nadpis článku slibuje čtenáři nějaký zisk či výhodu – „Užijte si více sexu“ (*Esquire* 7/2001); „Zbavte se své použité přítelkyně“ (*Esquire* 12/2001; „Jak ji poslat do...“ (*Esquire* 5/2001) a fotografie čtenáře přesvědčují, že čtení bude zábava (viz přítelkyně odložené do popelnice – *Esquire* 12/2001, s. 52), zatímco obsah článku v takto jednoznačně sexistickém modu interpretovat nemusíme“.

Benwell (2003) ve své analýze časopisů pro muže shrnuje, že v jejich textech nacházíme jednak stereotypní reprezentace maskulinity, které se „tváří“ jako „přirozené“ a ahistorické, ale jednak zde nacházíme i texty, v nichž tyto stereotypy podléhají dekonstrukci. O maskulinitě se v nich vyjednává jako o něčem, co není „přirozené“, ale co – slovy Butler (1999) – „děláme“, tedy jako o tom, co vyjednávat lze.

Řeháčková (2006: 299–300) si všímá, že na straně jedné *Maxim/Quo* a *Esquire* podtrhují maskulinitu založenou na síle, tvrdosti a odvaze, ale na straně druhé otevírají také prostor pro její zpochybnění a zesměšnění prostřednictvím ironických poznámek a komentářů na adresu silných, tvrdých a odvažných mužů (*Esquire*) a prostřednictvím zveličování, ironie a stylizace redaktorů do role „nezralých hošíků“, kteří nedostatek síly a tvrdosti suplují „školáckou zvědavostí“ a schopností ostatní napálit, podfouknout a vymýšlet „klukovské rošťárny“ (*Maxim/Quo*).

Jak již bylo řečeno výše, v časopisech pro muže se tedy se sňatkem a rodičovstvím mladých mužů v těch článcích, které tato témata otevírají, do budoucna počítá. Jako ostatně i v případě většiny ostatních článků, i tyto (a tyto možná více než ostatní) jsou prosyceny nadsázkou, ironií a kontrasty, které pomáhají čtenářstvu vážná témata vstřebat. Na straně jedné sice muži vystupují ve většině těchto článků jako ti, kteří „přirozeně“ manželství i rodičovství odkládají, na straně druhé je však redakce „informují“ o negativních důsledcích takového odkládání. Na rozdíl od časopisů pro ženy však nehledají možné negativní důsledky bezdětnosti jako takové. V analyzovaných časopisech pro muže se jedná o negativní důsledky dlouhodobého odkládání (nebo odmítání) zmiňovaných přechodů na partnerský vztah muže v případě, že o něj muž nechce přijít. Redakce tak implicitně konstruuje dva typy mužů, kterým dávají odlišné „rady“: Ti bez vážného vztahu jsou motivováni k nevázanému užívání si s co největším počtem krásných žen. Ti, kteří nechtějí o svou současnou partnerku přijít, jsou ale nabádáni k tomu, aby rodičovství ani sňatek příliš dlouho neodkládali (neodmítali) – *aby pak nebylo pozdě*.

A co příliš dlouho znamená? O tom více pojednává další kapitola.

3.1.3. Kdy se stát otcem, aneb i za tímhle ženu

Kdy by se měl muž stát otcem a kdy by měl uzavřít sňatek? Zatímco ženské časopisy píšou o tom, že mladé ženy dnes odkládají rození dětí do pozdějšího věku, ale musí si dát pozor na to, jak dlouho budou narození dětí odkládat, a to sice z biologických důvodů,¹⁴⁵ v analyzovaných life-stylových časopisech pro muže není horní věková hranice pro přechod od bezdětnosti k otcovství pro muže většinou diskutována vůbec, ale implicitně se v mnohých článcích na téma rodičovství váže tato hranice pro muže na období, kdy se chtějí stát matkou partnerky těchto mužů:

„V případě, že muž potkal někoho, kdo je mladší, má v noci více energie a nedotírá řečmi o budoucnosti, je na chvíli vyhráno. Ale jen do okamžiku, kdy zašumí vlny, ona se k němu přivine a řekne: „myslíš, že bychom...““ (Esquire, duben 1996)¹⁴⁶

„Rozhodně chci rodinu. Ale teprve až bude mít moje dívka potřebu do toho jít, tak do toho praštím.“ (Men's Health, listopad 2004)¹⁴⁷

Výše uvedený šestistránkový článek v časopise Men's Health (listopad 2004, viz výše) pojednává o problematice časování rodičovství (toho, kdy se rodičem stát) v nezvykle velké míře. Opět je zde víceméně diskutován zejména věk žen pro vstup do rodičovství (nikoliv věk mužů). Ženy jsou zde reprezentovány fotografiemi dvou krásných (a jak se dozvídáme z textu) v práci úspěšných, finančně nezávislých, svobodných a nezadaných třicátnic v minisukních a bikinách. Ty spolu s mnohými dalšími, jejichž výroky jsou do článku zahrnuty v podobě „citací z rozhovorů“, deklarují vůli stát se matkou před dosažením 35 let, i kdyby nenašli „toho pravého partnera“:

„když si ve scénáři odmyslím toho chlapa, pořád to všechno můžu mít sama. Bylo by to těžší, ale zvládla bych to. A taky to udělám, když budu muset.“ ... A stejně jako i Jitka potvrzuje, že kdyby nenašla toho pravého, kterého by si vzala, než jí bude pětatřicet, má v úmyslu pořádit si dítě sama.“

Článek je kromě úryvků z rozhovorů s muži a ženami ve věku 24–32 let různé délky vzdělání i různých profesí protkán četnými komentáři psychologů a sociologů, statistikami Českého statistického úřadu, Ústavu pro informace ve vzdělávání, výsledky výzkumů Sociologického ústavu AV ČR a sociologických sond. Ty mají za účel potvrzovat a zdůvěřhodňovat hlavní tezi článku o tom, že: „Úspěch žen na pracovním poli sejmul z mužských beder velkou část finanční zátěže – takže chlapi teď mají daleko víc možností než dřív ... nejdřív vyblbnout, užívat si života. Ženy na tyhle hlouposti nemají čas. Daleko dřív začnou seriózně přistupovat k práci, životu a vůbec ke všemu ... (Muži) na rozdíl od žen nad třicet se nemusejí bát tikajících biologických hodin. ... Z průzkumů vyplývá, že ženy začínají pracovat dřív než muži.“ Tato teze pokračuje tvrzením o tom, že „...většina vysokoškolsky vzdělaných mužů chce chodit a pak se oženit s finančně nezávislými ženami, pro které práce znamená hodně. Ale ženy, dokonce i úspěšné ženy, pořád touží po muži, který jim poskytne zázemí – i když jsou finančně nezávislé.“ A zároveň touží po více méně stejně starých mužích, protože s nimi sdílejí stejnou subkulturu – poslouchají stejnou muziku, líbí se jim stejné filmy, apod. Hranice 35 let pro vstup žen do

145 O tom svědčí zejména články o plánování mateřství a neplodnosti, které tvoří zároveň většinu článků na sledované téma v analyzovaných časopisech pro ženy.

146 Jedná se o stránkový článek s názvem „Zaječí úmysly“ na téma uzavření sňatku. Doprovázen je fotografií utikajícího muže. Článek napsal Antonín Herbeck.

147 Jedná se o článek „Holky v klučích světe“. Odpovědný redaktor/ka není uveden/a.

mateřství je v článku mnohokrát opakována spolu s apelem na mladé muže ve smyslu ztráty těchto atraktivních partnerek v případě, že nebudou na jejich věkovou hranici pro zahájení mateřství připraveni.

Horní věková hranice pro přechod z bezdětnosti do otcovství tedy není ve světě analyzovaných life-stylových časopisů pro muže vyčíslena tak, jako horní hranice pro přechod z bezdětnosti do mateřství, i když i o ní se v článcích občas uvažuje, ale spíše „pod čarou“ a v závislosti na věkové hranici přechodu do mateřství jejich (i jen hypotetických) partnerek. Horní věková hranice pro zahájení rodičovství je tak pro ženy v časopisech pro muže i ženy „determinována“ biologicky, zatímco pro muže je s menší závazností určována sociálně.

Obdobně jako v ženských časopisech se i v analyzovaných časopisech pro muže nediskutuje pouze horní hranice vstupu do rodičovství, ale (i když opět zřídka) i hranice dolní. Časopisy pro muže i ženy se shodují v tom, že děti by neměly mít děti (*Esquire*, září 2001) a implicitně se předpokládá plánování rodičovství, i když některé články odkazují také k realitě narození dětí neplánovaných:

„Po letech plných popraskaných kondomů, nechutných antikoncepčních žele a nefungujících pilulek přišel opravdový, nespoutaný, intenzivní sex. Potom přišlo do pokoje jedno z mých dvou dětí, které se náhodou narodily...“ (*Esquire*, leden 1999)¹⁴⁸

Neplánované početí však není na rozdíl od časopisů pro ženy v analyzovaných časopisech pro muže pojímáno jako problém hodný samostatné tematizace. „Absence“ tohoto tématu v časopisech pro muže a zároveň zpracování tohoto tématu v časopisech pro ženy, které zdůrazňuje svobodnou volbu ženy v případě neplánovaného početí a zároveň neřeší roli muže v procesu rozhodování ženy (viz kapitolu Jany Pomahačové) je vlastně vzájemně konzistentní a reflektuje neplánované početí jako „její problém“.

3.2. Otcovství a otcovská praxe

3.2.1. Příklady ze života celebrit, aneb zamlčená nebo odložená praxe rodičovství

Zatímco ženské časopisy přinášejí relativně velké množství portrétů slavných žen nebo vyprávění čtenářek, v nichž se tyto ženy vyjadřují k tomu, jak se jim podařilo skloubit jejich zaměstnání s mateřstvím, o tom, kdo jim (ne)pomáhá při výchově dětí a s péčí o domácnost, o jejich reprodukčních plánech s ohledem na jejich kariéru, apod., ve studovaných mužských časopisech takové články v takovém rozsahu nenalezneme. Portréty slavných mužů a slavných žen se ve sledovaných časopisech pro muže věnují většinou tematice jejich profese, kariéry, peněz, věhlasu, volného času a partnerských nebo sexuálních vztahů, ale z mnohých z nich se nedozvíme ani to, zda-li děti mají nebo ne, natož pak to, jak se jim daří kariéru a rodičovství harmonizovat. Dětem se v portrétech slavných mužů věnují sledované časopisy životního stylu pro muže (i když opět jen okrajově) v případě, že je otcovství slavného muže určitou kuriozitou:

148 Jedná se o stránkový článek s názvem „Zabil jsem svoje spermie“, obsahující obrázek s lékařským náčiním, který napsal Jan Soukup.

„Stejně jako většině workholiků zbývá Piechovi jen málo času na odpočinek. Po léta je ovšem jeho stálou kratochvílí plození dětí. Se svou současnou manželkou Ursulou má tři děti. Vychovala také tři děti, které měl se svou přítelkyní v sedmdesátých letech. Má rovněž pět dětí z prvního manželství. Podle německého tisku má celkem třináct potomků, což Piech nikdy nezpochybňoval. V současnosti se mezi manažery šušká, že očekává čtrnáctého potomka – a to nikoli se svou manželkou. Jednou prý prohlásil, že čím víc dětí zplodí, tím bude větší šance, že se jeho génius zachová pro příští generace.“ (Esquire, listopad 1998)¹⁴⁹

Otcovství zde navíc opět vystupuje pouze v rovině biologického plození dětí (v souvislosti s manželskou i nemanželskou plodností bohatého muže zralého věku) a v rovině předání genetické informace, nikoliv v rovině výchovy a péče o děti.

Jindy je otcovství slavných mužů implicitně přítomno v článcích o jejich slavných dětech (dcerách). Zde však slavní muži opět nevystupují v roli těch, kteří tyto děti (dcery) vychovávali, ale pouze zplodili. Vzhledem k situaci, kdy spočívá péče o děti a jejich výchova v rodině skutečně zejména na bedrech žen, nikoliv mužů, by bylo možné výše uvedenou situaci nezájmu článků o rodičovskou praxi slavných mužů očekávat. Sledované časopisy pro muže se však nevěnují rodičovské praxi ani v portrétech slavných žen. Těmi jsou většinou herečky, zpěvačky, modelky či pornohvězdy. Většina z nich děti vzhledem ke svému věku a realitě odkládání rodičovství do pozdějšího věku (ještě) nemá, mnohé však říkají, že děti do budoucna mít plánují.¹⁵⁰ Redaktory a redaktorky sledovaných časopisů pro muže ale v rozhovorech s těmito ženami dále nezajímá, jakým způsobem případně sladí rodičovství se svou kariérou, kdo jim pomůže, do jaké míry omezí nebo neomezí svou kariéru, apod. Centrem pozornosti jsou v portrétech slavných žen v časopisech pro muže vedle profese, kariéry, peněz, věhlasu a volnočasových aktivit především partnerské a sexuální vztahy. Jaké jsou partnerky nebo milenky (a jací jsou jejich partneři a milenci), redakce v portrétech zajímá. Informace o tom, že se v budoucnu chtějí tyto ženy stát matkami, se v článcích někdy vyskytne. O tom, jak vypadá jejich praxe rodičovství (nebo jak ji do budoucna plánují), se však články nezmiňují.

Na rozdíl od ženských časopisů zde tedy nejsou příběhy o tom, jak mateřství změnilo slavné ženě život, o tom, jak je pro její úspěch v profesi důležitá podpora její nejbližší rodiny, apod. Pokud je mateřství zmíněno, pak většinou ve stylu „mateřského pudu“, který se u těchto žen ozve někdy mezi třicátým a čtyřicátým rokem. „Mateřským pudem“, případně otěhotněním však zmínky o rodičovství těchto žen končí:

„V létě by se v kinech měl objevit její další film The Avengers (Mstitelé) – tou dobou bude mít Uma již úplně jiné starosti. Rok 1998 je totiž rokem, kdy se ze slavných hvězd stanou matky – po Sharon Stoneové a po Jodie Fosterové potvrdila totiž své těhotenství také Uma Thurmanová.“ (Esquire, květen 1998)¹⁵¹

149 Jedná se o článek s názvem „Velký šéf“, na dvou stranách doprovázený fotografiemi Piecha (s kolegy a s manželkou) na konferenci a slavného modelu automobilu.

150 O tom, s jakými ženami se setkáváme na stránkách časopisů životního stylu pro muže a jak jsou zobrazovány, píše například Coufal (2003). Ten zaznamenává fakt, že ženy v časopisech pro muže reprezentují jen malou část ženské populace.

151 Jedná se o jednostránkový článek s názvem „Uma Thurmanová“, který napsal Tomáš Seidl.

I ve čtyřstránkovém příběhu Madony a jejího slavného ex-přítele Rodmana, v němž byla její touha po mateřství ústředním tématem článku, se téma rodičovství projevilo pouze v rovině „mateřského pudu“ a otcovství v rovině genetického dárcovství:

„Chtěla mít dítě a neustále o tom mluvila. Označila mě jako ‚ideálního zástupce lidské rasy‘. Nedovolila mi nikdy používat kondom jen pro to, aby otěhotněla.“ (Esquire, květen 1998)¹⁵²

Jak je tedy plánované nebo již realizované mateřství a otcovství reprezentováno na životech slavných mužů a žen? Pokud je, pak opět zejména v rovině biologizující: V případě mužů v rovině zploditelů a dárců genetické informace, v případě žen v rovině „mateřského pudu“. Rodičovská praxe a formy sladování práce a rodiny zde však zůstávají bez povšimnutí.

3.2.2. Těhotenství a porod jako záležitost páru nebo ženy?

Těhotenství a porod nejsou v žádném případě témata, s nimiž bychom se setkávaly na stránkách časopisů pro muže ve velké míře. Přesto se v nich několik článků, které se těchto témat dotýkají, ve sledovaném období vyskytlo:

Poněkud ojedinělým textem byl v časopise *Maxim/Quo* článek, který představoval čtenářům technické zařízení pro stimulaci prenatálního vývoje dítěte. A nutno dodat, že byl i tím, který se dotýkal otcovství v jiné než biologické podobě (v podobě zploditele a dárce genetické informace). Článek obsahuje vlastně skrytou reklamu na malý počítač, jehož funkcí je stimulovat prenatální vývoj dítěte. Naplněn je množstvím termínů z oblasti medicíny a biologie, obsahuje tabulky, čísla a vyjádření nej-různějších psychologů, psychiatrů, porodníků, pediatrů a dalších lékařů. Nechybí samozřejmě ani vyjádření profesorky neuroanatomie studující chování krysích mláďat.

I když nás ani tento text „neseznamuje“ s každodenní praxí otcovství ani s hodnotou otcovství pro muže, otcovská role zde získává výchovný rozměr. Apeluje se přitom na ty atributy maskulinity, které bychom mohli chápat jako „tradiční“. Tím správným otcem je zde ten, který se zajímá o vědeckotechnologický rozvoj, je informován v oblasti techniky, je aktivním hráčem v „evolučním vývoji“ a je hrdý na úspěchy dosahované jeho dětmi.

Je tím, kdo si uvědomuje, že „se věda soustřeďuje, jak otevřít potenciál, který dosud nebyl využit. ... civilizace rozvíjí stále více specificky lidské schopnosti, není proti přírodě, naopak rozvíjí její potenciál. Péče o vlastní evoluci je nevyšším stupněm, jakého jsme zatím mohli dosáhnout“ (Quo, květen 2000).¹⁵³ Proto se postará o pořízení stimulatoru, který pak bude jeho těhotná partnerka nosit na těle, což usnadní „adaptaci dítěte na nové prostředí i adaptaci matky na novou situaci. Dobré je to i pro otce. ... ‚Pokročilé‘ miminko naplňuje muže pýchou.“ (Quo, květen 2000, viz výše)

152 Jedná se o článek s názvem „Rodman and Madona“, který byl doprovázen fotografiemi obou slavných postav. Článek je útržkem z autobiografického vyprávění Denise Rodmana.

153 Název článku je „Učení před narozením“. Odpovědný/á redaktor/ka: Jiří Tyl. Článek je doprovázen obrázky meditujících a relaxujících těhotných žen ve sportovním oblečení a fotografií stimulatoru.

Otec je zde poprvé z doposud komentovaných článků definován jako ten, kdo má starost a zodpovědnost za vývoj jeho dítěte. Zároveň zde hypotetický otec představuje spojení mezi rychle se vyvíjejícím veřejným světem vědy a techniky a soukromým mikrosvětlem matky a plodu.

Několik dalších článků zmiňovalo období, kdy dítě přichází na svět (dobu porodu). Ve čtyřstránkovém článku „Dva v tom“ z časopisu *Men's Health* (červenec/srpen 2002)¹⁵⁴ pojednával o úloze muže při porodu redaktor dokonce ve formě vylíčení svého vlastního příběhu. Příběh muže, který se angažuje v záležitostech „rodičovství“, které byly mužům ještě před několika lety v ČR uzavřeny, je vystavěn jako časově specifikovaný popis toho, co redaktor dělal v průběhu všech dob porodních. Jeho příběh, ani komentáře sexuoložky, přítomnost manžela u porodu ani nepodporují, ani od ní neodrazují.

V souvislosti s porodem se ve sledovaných časopisech objevily také letmé zmínky o tom, že se jedná o jedno z nejtěžších období partnerského soužití:

„Mnoho manželství mívá problémy ve stejných a snadno předvídatelných obdobích: po narození dítěte, při změně zaměstnání jednoho z partnerů nebo když dítě odejde na univerzitu.“ (*Men's Health*, duben 2003)

„Příchod prvního potomka je stále jedna z hlavních příčin rozchodů.“ (*Esquire*, červenec 2004)

Těhotenství, porod a období těsně po narození dítěte tedy nejsou ve světě časopisů pro muže podle očekávání nijak výrazně komentovány. Články, které tato období zmiňují, poukazují buď na hypotetickou možnost zvýšení konfliktů v partnerském vztahu ve spojitosti s těmito fázemi rodinného cyklu, nebo jsou v nich muži v pozici těch, kteří mohou jejich partnerce a dítěti pomoci, a to ať už třeba svou přítomností u porodu nebo zakoupením přístroje pro stimulaci prenatálního rozvoje dítěte.

3.2.3. Otcovská praxe¹⁵⁵

Přestože se rodičovské praxi časopisy pro muže v naprosté většině článků nevěnují, je možné nalézt několik takových, kde je otcovská praxe zmíněna nebo se stává dokonce ústředním tématem článku. Jak již bylo zmíněno výše, hlavním námětem článků se stává rodičovská praxe zejména v časopise *Men's Health*, zatímco v časopise *Esquire* a *Maxim/Quo* lze nalézt takové články pouze ojedinele.

Jakým způsobem je rodičovská praxe v těchto časopisech zpracována? Buď lze články charakterizovat jako ty, v nichž se snaží redaktori/redaktorky s nadsázkou seznámit čtenáře s „výhodami“, které otcovství a otcovská praxe přináší (zejména *Esquire*), nebo se snaží s nadsázkou poradit čtenáři jak na otcovství, aniž by přitom musel příliš „trpět“ a aby se to vůbec „dalo zvládnout“ (zejména

154 Autorem článku byl Karel Hostka. Umístěn byl do rubriky „Mezi muži“. K článku byly připojeny fotografie muže s novorozencem.

155 V analyzovaných časopisech, v článcích týkajících se praxe otcovství, byly vztahy mezi otci a dětmi většinou nespécifikovány v tom ohledu, zda-li se jednalo o jejich biologické otce nebo například otce v rámci rekonstituovaných rodin. Někde se sice vyskytly zmínky o porozvodové péči o děti a závazku k dětem (alimenty; otec „radostně dovádějící“ se synem byl redaktorem označen za zcela jistě rozvedeného; apod.), tyto letmé zmínky však nedokázaly naplnit samostatnou analytickou kategorii. O tematicke rozvodu v časopisech pro muže píše nicméně například Tabery (2007 – v tisku), která se zaměřila ve své analýze časopisů *Playboy*, *Esquire*, *Maxim/Quo* a *Redhot* na obraz vztahů mezi soukromým a profesním životem.

Men's Health). V každém případě je zde otcovství představeno na rozdíl od mateřství v ženských časopisech jako něco, co muži nepřináší samo o sobě žádné psychické uspokojení či naplnění. Rodičovská praxe je zde něčím, čemu se chtějí muži vyhnout. V souladu s výsledky analýzy Tabery (2007 – v tisku) lze tyto články často charakterizovat jako „lehkou ironii na výzvy otcům, aby pečovali o děti“.

Rodičovství obecně je v analyzovaných časopisech pro muže spojeno s příkazováním, zakazováním, řízením a tlakem k poslušnosti. Rané rodičovství zase s takovými dětskými projevy, jako je *nesnesitelný řev, blinkance a rýma, nebezpečné „prdíky“*. (Esquire, srpen 2002)

Kromě výše uvedených „nepříjemných“ projevů dětí i rodičů jsou však uváděny na stránkách Esquire relativně častěji tzv. „výhody otcovství“, které lze charakterizovat jako rady redakce, jak chytře využít v „současné době povinného předvádění aktivní otcovské praxe“ pro své vlastní zájmy, např.:

- a) nutnost procházek s kočárkem lze využít pro seznámení se s krásnými ženami (konstatováno je, že kočárky a děti ženy přitahují),
- b) nutnost hraní si a sportování s dětmi lze využít pro volnočasové aktivity a záliby otce (konstatováno je, že děti vlastní například zajímavou Playstation, mohou být podavači tenisových míčků na hřišti, apod.),
- c) nutnost trávení volného času s dětmi lze využít pro zábavu/pobavení otce (konstatováno je, že děti umí uvádět svými výroky dospělé lidi do trapných a pro pozorovatele zábavných situací).

Výše uvedené „výhody otcovství“ podle analyzovaných článků nepřicházejí samy od sebe, ale jen tehdy, pakliže je muž chytrý a možností „výhod otcovství“ umí využít.

„Děti jsou poklad. Nesnášíte je? Chápeme, ale řevem nic nevyřešíte. Když budete trochu vynalézávat, mohou se vám skvěle hodit.“ (Esquire, září 2004)¹⁵⁶

„Vy jste jeho otec, a pokud se vám bude chtít, můžete s ním jít i na procházku a vybavovat se v parku s mladými maminkami.“ (Esquire, srpen 2002, viz výše)

„Občas беру své děti do parku a předstírám, že jsem svobodný rodič. To se pak člověk daleko lépe seznamuje s děvčaty, než kdyby měl psa...“ (Esquire, červen 1998)¹⁵⁷

„Žijeme v době, kdy se sluší, aby se otcové svým dětem věnovali. Když jsem vyrůstal, nebylo to ještě v módě. ... Tento letitý a osvědčený model nás teď týmy psychologů nutí nahradit ‚aktivní výchovou‘... V práci takový muž úspěšně postupuje po kariérním žebříčku. Pln energie pak, poté co mu opět zvýšili plat, přichází nejpozději ve čtyři hodiny domů, kde připravuje děti na plnohodnotný život v 21. století. ... Volám raději kámošovi Honzovi. ‚Jasně že ne!‘ odpoví, když se ptám, jestli ho baví pořád si hrát s jejich pětiletou Zuzkou. ... Hra v dětech probouzí představivost, rozvíjí společenské dovednosti, pomáhá jim získat koordinaci a přispívá k fyzickému rozvoji, učí je vyjadřovat emoce, jak vědí

156 Jedná se o půlstránkový článek s názvem „Děti jsou poklad“, který je doprovázen fotografií mladého vyděšeného muže s dítětem v náručí, ptajícího se „A kde se to vypíná?“. Odpovědný redaktor/redaktorka není uveden/a.

157 Jedná se o dvoustránkový článek „Proč spí hodní hoši sami?“, který napsal Jan Mihelko, a který je doprovázen fotografiemi mužů v posteli.

odborníci. A co dělají neochotní otcové? ‚Mají své triky,‘ říká Honza. ‚Aby čas ubíhal.‘ (Men’s Health, únor 2003)¹⁵⁸

O jaké triky se jedná? Např. ‚Hra na mámu a na tátu. Pro děti mezi 4 a 6 roky. Vy jste táta a dcera je máma. ... Jejím posláním je doma uklidit a uvařit vám na sporáku pro panenky večeři. ... Nařídíte budíka na 30 minut a dáte jej dceři s výzvou, aby vás vzbudila, až zazvoní. Očekávání, že se stane něco mechanického, ji zaujme.‘ Za každým trikem je vyčísleno, kolik minut ušetří otec sám pro sebe.

Časová (resp. minutová dimenze) otcovské praxe je jedním z aspektů, které spojují většinu článků, dotýkajících se rodičovské praxe v časopisech pro muže (tedy zejména v Men’s Health). Články o rodičovské praxi jsou si vzájemně velmi podobné i v jiných ohledech: Předpokládá se v nich úplná rodina, v níž hlavní péči o dítě/děti nese na svých bedrech matka. Někde je matka také tou, jejíž činnost je nutnou podmínkou „kvalitního“ výkonu otcovské praxe. Dále se předpokládá, že otec chodí do práce, má náročné zaměstnání, a proto je unavený a nemá na dítě/děti mnoho času. Navíc se předpokládá, že se muži shodují v tom, že hrát si s dětmi je dost často „otrava“.

Právě takovým otcům redakce radí, jak se stát tím správným otcem, např. v článku s názvem „Tatínek na 5 minut“ a podtitulem „Máte na děti jen minimum času? Ať to alespoň stojí za to“:

‚Máte děti, ale nezbývá vám na ně čas? V dnešní době je to bohužel normální. Ze všech výzkumů vyplývá, že jakmile se mužům narodí děti, pracují v průměru o dva týdny ročně navíc. ... Ale poslání otce se nedá jen tak odbýt s odkazem na přeplněný diář. Pozorně si prostudujte následující taktiky a uvidíte, že se dětem dokážete věnovat i v tomhle příšerném životním shonu.‘ Následuje stránkový výčet aktivit, u nichž je popsáno, k rozvoji čeho u dítěte slouží, a kolik minut taková aktivita otci zabere: ‚Nepromarněte těch dvacet minut v autě, když vezete syna na hokej, poslechem Radiožurnálu. Poslouchejte raději jeho. Psychologové tvrdí ... Zapojte se do školních aktivit. Různé výzkumy dokazují, že děti, jejichž otcové se aktivně účastní školních událostí (vánoční večírky, pravidelné třídní schůzky atd.), mají ve škole lepší výsledky. Sympatické je, že „aktivně se účastnit“ znamená ukázat se ve škole třikrát až čtyřikrát ročně. ... Pomáhejte jim zdolávat překážky. ... Nebuďte jednotvárný. ... Dělejte si z dětí legraci. ... Nebručte kvůli práci...‘ (Men’s Health leden/únor 2002)

Obdobná hesla tvoří „kostru“ i dalších článků o rodičovské praxi: ‚Odpovídejte jim. ... Dejte jim lekci. ... Vtipkujte.‘ (Men’s Health, únor 2005)¹⁵⁹

Články věnující se praxi rodičovství tedy nalézáme z analyzovaných časopisů převážně jen v časopise Men’s Health. Většina z nich extenzivně pracuje s ironií a nadsázkou. Důležité však je, že ačkoliv se v článcích implicitně předpokládá, že hlavní zodpovědnost za péči o děti nesou ženy-matky, zangažovanost mužů do péče o děti je definována také jako norma, s níž se musí jednotliví muži vyrovnat.

158 Jedná se o třístránkový článek „Být otcem není hračka“ v rubrice „Mezi muži“, který napsal Jan Němec. Článek je doprovázen fotografií „trpícího“ otce, sedícího v dětském pokoji. Jeho hlavu přitom zdobí dvě rozesmáté dcery papírovými proužky.

159 Jedná se o sloupek „Kdopak to mluví?“ v rubrice „Supertáta“. Odpovědný redaktor/ka není uveden/a.

3.3. Bezdětnost: Neplodnost muže, vasektomie a volba celoživotní bezdětnosti

3.3.1. Neplodnost muže? Záležitost historie!

V ženských časopisech jsou prezentovány nejrůznější druhy pomůcek k plánování i praxi rodičovství – antikoncepční pilulky, vitamíny vhodné pro těhotné ženy, správné brýle pro děti, materiální vybavení do pokoje školáka, knížky pro dospívající slečny, apod. Ty mají ženám s přípravou na mateřství a s mateřskou praxí péče, výchovy a zodpovědnosti za dítě pomoci formou poskytnutí rady a emocionální podpory. Působí ale také normativně. Definují správné chování matek, těhotných žen i žen, které (ještě) matkami nejsou, ale u nichž se mateřství do budoucna předpokládá. Ženy-potenciální matky i ženská těla-potenciálně mateřská těla disciplinují. V médiích jsou již minimálně několik let před plánováním početím ženy nabádány, aby se chovaly „předtěhotně“, např. zvolnily životní tempo, pily bylinné čaje, zdravě jedly, používaly ty správné vitamíny, apod. (Hašková, Zamykalová 2006). Příprava ženských těl a mysli na mateřství je dalekosáhlá. Zahrnuje například nabádání holčiček, aby neseděly na studené zemi, aby jim „nenastydly vaječníky“, nebo kupování brečících plastových mininek, miniaturních plenek, dudlíků, lahví s bílou tekutinou, miniaturních pokojíků i kuchyní včetně nádobí, hučící myčky a svítící trouby (Renzetti, Curran 2003).

Mužská těla ve vztahu k otcovství v takovém rozsahu disciplinována nejsou. A nejsou pro ně (na rozdíl od žen) v České republice stanoveny ani žádné věkové hranice vstupu do programů asistované reprodukce v případě, že počít dítě bez pomoci moderní medicíny nemohou.

V analyzovaných časopisech pro muže pak nejsou považovány za hrozbu jejich reprodukce ani ty faktory, které mužskou plodnost snižují. Jejich působnost je totiž označena v životě muže za dočasnou a v době úspěchů asistované reprodukce nikoliv limitující.

Téma neplodnosti se diskutuje v českých médiích v období odkládání rodičovství do pozdějšího věku mužů a žen a v období medicínských i komerčních úspěchů center asistované reprodukce stále častěji (Zamykalová 2006). Časopisy pro ženy přinášejí množství příběhů nešťastných žen pokoušejících se o těhotenství a pohybujících se v neustále se opakujících cyklech definovaných biologickými procesy jejich těl stimulovaných medicínskými intervencemi (viz kapitolu Jany Pomahačové). Články o neplodnosti v časopisech pro muže však působí zcela jiným dojmem. Ve sledovaném období jsem v analyzovaných časopisech pro muže nenašla žádný obdobně emotivní příběh konkrétní ženy/muže/páru. Naopak, krátký sloupek, který sice začíná názvem *Počet spermií klesá*, pokračuje dále tvrzením, že fakt, že:

„...mužům – zejména v euroamerické civilizaci – klesá plodnost, nemusí být až tak zneklidňující. Odborníci totiž ústy doktora Hermana Siedla už před čtyřmi lety ve Vídni zvolali: „*Neplodný muž? Neexistuje!*“ A popsali metodu, jak učinit z muže – do té doby diagnostikovaného jako neplodný – otcem. ... V jeho ejakulátu se nikdy neobjevila spermie. Chirurgickou metodou však lze i v zárodečných kanálkách najít jednu jedinou spermii ... Na snižování počtu spermií ... má kromě mnoha jiných ... faktorů, vliv konzumace alkoholu. Jak ovšem dokázaly testy s alkoholiky, kteří se rozhodli se svou závislostí skoncovat – po půl roce se jim jejich bývalá plodnost vrátila.“ (Quo, duben 2000a)¹⁶⁰

160 Název článku v rubrice Sextáze: „Počet spermií klesá“. Odpovědný/á redaktor/ka není uveden/a.

Obdobně i v článku Pecháčkové není případné snižování počtu nebo kvality spermií se vzrůstajícím věkem nebo nevhodným životním stylem pro muže žádnou velkou hrozbou:

Zatímco vajíčka „s ženou celý život kouří, pijí, stresují se ... muži jsou na tom lépe. Spermie mají každý čtvrtek čerstvé.“ (Quo, duben 2000b, viz výše).

Celkové vyznění článků, které tematizují neplodnost ve sledovaných časopisech pro muže, je tedy zcela jiné než těch na stránkách ženských časopisů. Dlouhá a strastiplná cesta k dítěti za pomoci asistované reprodukce zde není ústředním tématem. Tím je stále narůstající počet neplodných mužů, kteří se však – díky pokročilým metodám asistované reprodukce – nakonec biologickými rodiči mohou stát vlastně všichni. Fyzické, psychické i ekonomické náklady účasti v programech asistované reprodukce zde však diskutovány nejsou.

Adopce jako cesta k otcovství není v časopisech pro muže diskutována už vůbec. Akcent je totiž položen jednak na úspěchy asistované reprodukce, a jednak na biologickou roli muže – dárce genetické informace.

3.3.2. Vasektomie, aneb ohleduplný partner nebo blázen pokoušející svůj osud?

Obdobně jako v časopisech pro ženy se předpokládá i v analyzovaných časopisech pro muže, že odkládání rodičovství do pozdějšího věku probíhá v současné době za pomoci účinných prostředků moderní antikoncepce. Co se týče antikoncepčních prostředků, časopisy pro muže se jimi většinou nezaobírají ve smyslu informativních článků a reklam tak, jak tomu bývá v časopisech pro ženy. Jedinou metodou antikoncepce, o níž analyzované časopisy pro muže informace v samostatných článcích na dané téma někdy přinášejí, je vasektomie, tedy metoda trvalé antikoncepce na straně muže. Faktem zůstává, že se vasektomie provádí méně často než podvázání vejcovodů, a to téměř dvojnásobně méně, i když u žen trvá zákrok déle, riziko komplikací je dvacetkrát vyšší a navíc zde existuje sice malé, ale přeci jen riziko úmrtí, zatímco v důsledku vasektomie ještě nikdo nezemřel. Články informující o vasektomii lze tedy (alespoň na první pohled) považovat za velmi osvětové.

I když se články na toto téma vyskytly v různých z analyzovaných časopisů pro muže, byly si vzájemně velmi podobné:

- a) Soustředily se na zpochybnění běžných mýtů o vasektomii (např. o neschopnosti ejakulace, o menším libidu, o zjizvení nebo o rakovině prostaty po operaci).
- b) Používaly válečnou terminologii:

„Za týden bude váš voják znovu připraven vyrazit do akce. Pro jistotu ho opásejte nějakou zbrojí. Proč? V zásobníku pořád ještě zbyla munice.“ (Men's Health, září 2003)¹⁶¹

161 Jedná se o čtyřstránkový článek s názvem „Na vasektomii připraven?“, který je doprovázen obrázkou nůžek a kovových koulí, který napsal Radek Kubáček.

„Řekl jsem, že chci jednostranně odzbrojit své válečné hlavice ... První soulož po „odhození střeliva“ byla, jako když vám po operaci šedého zákalu odstraní obvazy.“ (Esquire, leden 1999, viz výše)

- c) Za účelem přesvědčivosti využívaly osobních příběhů – vyprávění mužů, kteří vasektomii podstoupili, což byli s ohledem na podmínky, za nichž je vasektomie v ČR prováděna, vždy již otcové alespoň dvou dětí, starší 35 let.
- d) Články přinášely o vasektomii jak pozitivní, tak i negativní informace: např. *naprostá většina operací probíhá bez operačních a pooperačních komplikací; trvá jen 10–20 minut; lze ji provádět se skalpelem nebo jen 2–3milimetrovým vpichem; ale před operací musíte přednést svou žádost před komisí, která rozhodne o tom, zda-li operaci můžete podstoupit; pokud si operaci necháte udělat na soukromé klinice, zaplatíte stovky až tisíce korun; zvratný zákrok není vždy úspěšný a navíc stojí kolem 35 000 Kč.*

Celkové vyznění článků však bylo nakonec negativní. „Negativní tvář“ vasektomie vytvářely v člancích zejména uváděné příběhy mužů, kteří vasektomii podstoupili. Ty totiž zdůrazňovaly právě ta rizika, která jsou v řeči lékařů a čísel marginální.

Již vyslovení – pojmenování rizika však vytváří nejistotu. Rizika nejsou nikdy čistými fakty. Mají svou teoretickou i normativní složku. Definována jsou sice vědeckou rétorikou – kauzálně a statistickou pravděpodobností, ale jako taková mohou být i lehce dramatinována nebo naopak zesměšňována. Dramatizace rizik bývá obvykle živena exemplárními příklady, které mají podobu líčení tragických příběhů (Beck 1992; Kabele 1998):

„Přes oficiální průzkumy, které říkají, že pouze pět procent operací se zcela nezdaří, jsou chodící ranění všude. ... Jednoho z mých přátel nechali s varlaty připomínajícími „dva melouny v síťovce“. ... Po dvou dnech plných utrpení jsem to už nemohl vydržet. Moje varlata byla červenější než zástava ROH.“ (Esquire, leden 1999, viz výše)

„Zásobárna spermií je nejcennějším majetkem každého muže. Když ji odstřihnete, může to být navždy. Takže si to dobře rozmyslete. ... Většina mužů se po rozvodu znovu ožení. Často se ženami o deset dvacet let mladšími, které nemají vlastní děti. ... Existuje sice zvratný mikrochirurgický zákrok, ale jeho šance na úspěch je pouze 40–73 procent. ... Touží-li Čech po sterilizaci, musí před komisí. ... Mluvili jsme o vasektomii a já jsem provedl rychlou osobní inventuru: Mám tři děti, neumím si představit, že bych měl další, chci sex se svou ženou a nepřeju si žádné hádky. Rozhodl jsem se. Bylo to rychlé a bezbolestné. Ne tak moje manželství. Časem se čím dál víc komplikovalo. ... Odkopla mě jako manžela, ale mé finanční a rodičovské závazky zůstaly. ... Nepředpokládal jsem, že bych se ještě někdy oženil. ... Jenže ta žena byla pěkná, chytrá a milá... hrozně toužila po dětech... zvratný zákrok jsem podstoupil o dva roky později. Stál mě majlant, ale nefungoval. ... Takže tady jsem, je mi 45 a mé ženě 40. Naší jedinou šancí, jak mít vlastní děti, je oplodnění in vitro s mými konzervovanými spermii. ... život má někdy ironický smysl pro humor. Raději ho nepokoušejte.“ (Men's Health, září 2003, viz výše)

Představené příběhy jsou vždy zvoleny tak, že dokládají hlavní argument proti vasektomii, který uvádí ten který článek. Jestliže je hlavním argumentem možnost pooperačních komplikací, pak je ukázáno na příběhy mužů, kteří skončili s infekcí prostaty, kteří hráli za pět dní po operaci neprozřetelně a s úhonom fotbal, jejichž chirurg neovládal sešivací háček, apod. Jestliže článek uvádí nízký

podíl operačních a pooperačních komplikací v řeči čísel a uvádí možnost vasektomie vpichem, pak je argumentační důraz článku položen na fakt, že se jedná o zákrok ne vždy vratný, a na tezi, že se mnozí muži po rozvodu znovu ožení s velmi mladými ženami, které děti ještě nemají, ale děti budou chtít. Zároveň je takový článek doprovázen životním příběhem muže, který význam tohoto rizika emocionálně podtrhuje, aby mohl být celý příběh nakonec uzavřen radou tohoto muže ostatním mužům, že raději nemají vasektomii podstupovat, a tak pokoušet právě toto možné riziko.

Na základě výše uvedeného tak lze tvrdit, že ačkoliv je vasektomie jedinou antikoncepční metodou, o níž články v analyzovaných časopisech pro muže informují, mezi doporučené antikoncepční metody ji vlastně nezařazují. Plánování rodičovství a používání antikoncepce se sice předpokládá, touto antikoncepcí jsou však především kondomy na straně muže a hormonální antikoncepce na straně ženy.

3.3.3. Volba pro celoživotní bezdětnost

Na rozdíl od ženských časopisů, kde se sice mateřství v průběhu života ženy očekává, ale najdou se zde i články, které pojednávají o volbě pro celoživotní bezdětnost (viz časopis *Katka* v kapitole Jany Pomahačové), volba pro celoživotní bezdětnost není v analyzovaných časopisech pro muže nikde samostatně tematizována, a to ani v podobě životních příběhů, ani úvah redaktorů a redaktorek, případně přizvaných odborníků a odbornic. Buď se články problematiky rodičovství ve smyslu „jestli mít děti nebo ne“ netýkají vůbec, nebo se k této tematice vyjadřují zpravidla ve výše uvedeném rámci „mateřskými pudry ovládanými třicátnicemi“ a muži, kteří sice rodičovství odkládají, ale přitom se předpokládá, že „i na ně jednou dojde“ a otci se stanou. Téma „jestli mít děti nebo ne“ tak existuje v analyzovaných časopisech pro muže spíše v podobě „jestli už mít děti nebo ne“, nikoliv v podobě „jestli vůbec mít děti nebo ne“.

I přesto se několik zmínek o „volbě“ celoživotní bezdětnosti ve sledovaných časopisech vyskytlo, např. v článku s názvem „10 signálů, že je to mrcha“, kde jedním z těchto signálů bylo, že taková žena:

„...děti upřímně nesnáší, protože ty jsou jen na obtíž a nic pro ni nemohou udělat.“ (*Esquire*, leden 2004)¹⁶²

Paradoxně tak ženy ve studovaných časopisech pro muže vystupují zejména v roli těch, které „příliš tlačí na rodičovství“, ale pokud děti nechťejí, pak jsou to

- a) „mrchy“,
- b) případně jsou popisovány jako nějakým způsobem deviantní – v časopise *Esquire* (září 2001) byl publikován třístránkový článek s názvem „Když děti zlobí“ o ženě, které se děti narodily neplánovaně a ona je zabila,
- c) a v každém případě je mužům dána rada, že takovým ženám se mají vyhnout. V téměř čtyřstránkovém článku „Ošemetný dotazník“ bylo mužům navrženo, jaké otázky mají svým partnerkám před nabídkou sňatku položit, a v případě jakých odpovědí si mají vstup do manželství

162 Jedná se o 1,5ti stránkový článek, který byl podepsán jménem Bořivoj Udatný, a který byl doplněn fotografií rozkazující ženy.

raději rozmyslet. Jedna z otázek byla mířena i na kariéru ženy: *Varovné světélko by ale mělo zablikat, pokud by byla vaše partnerka ochotna zřici se rození dětí kvůli kariéře.* (Men's Health, červen 2004)¹⁶³

Volba pro celoživotní bezdětnost tedy v časopisech po muže zpravidla diskutována není. To, s čím se počítá, je odkládání rodičovství, nikoliv však rozhodování pro celoživotní bezdětnost. Námět volby celoživotní bezdětnosti je (paradoxně) v analyzovaných časopisech pro muže potlačen více než v analyzovaných časopisech pro ženy. Tam je sice taktéž marginalizován, ale přesto tematizován, a to ať už v podobě rané volby pro bezdětnost nebo v souvislosti se zvažováním okolností pro vstup do mateřství. Muži jsou „varováni“ jak před třicátnicemi, které na mateřství tlačí, tak i před ženami, které mateřství zcela odmítají. „Problém tlaku třicátnic“ je však oslaben tvrzením, že „na všechny jednou dojde“ a že to „není tak zlé, jak to na první pohled vypadá“, zatímco „varování“ před ženami, které děti nechtějí, nijak oslabováno není.

4. Závěr

Jakým způsobem tedy pojednávají analyzované časopisy životního stylu pro muže v České republice o rodičovství, otcovství, neplodnosti nebo rozhodování o tom, zda-li, kdy a proč se stát otcem? V první řadě je nutno zopakovat, že tato témata rozhodně nepatří mezi dominantní náměty časopisů pro muže, ale naopak mezi ty, které se v nich vyskytují zcela okrajově. Když už tato témata zpracována ve sledovaných časopisech pro muže jsou, akcentují častěji než rodičovskou (otcovskou) praxi a hodnotu rodičovství (otcovství) pro muže otázky přechodu z bezdětnosti k rodičovství (otcovství). Celkově však není ani téma zakládání rodiny v těchto časopisech podle očekávání samostatně tematizováno zdaleka tak často jako v časopisech pro ženy. Zatímco ve světě ženských časopisů je identita ženy pevně svázána s rolí matky, v časopisech pro muže k takovému sepětí otcovství s identitou muže nedochází.

Vstup do rodičovství je v časopisech pro muže často svázán s uzavřením sňatku. Vstup do manželství i rodičovství je zobrazován jako něco, čemu se muži vyhýbají, jelikož implikuje ve sledovaných časopisech pro muže ztrátu svobody a limituje sexuální aktivity. Těmi, kdo muže do rodičovství vede („tlačí“), jsou ve sledovaných časopisech pro muže ženy, často definované jako třicátnice. Ideální věk mužů pro vstup do rodičovství zpravidla diskutován nebývá, respektive je kladen do souvislosti s biologickým věkem jejich partnerek.

Přístup mužů a žen k rodičovství je v článkách vysvětlován zpravidla biologizujícími explanacemi, v nichž jsou ženy přirovnávány k samičkám s „mateřskými instinkty/pudy“, hledajícím bezpečné hnízdo pro péči o své potomky a jejich výchovu, zatímco u mužů se „otcovské instinkty/pudy“ k vybudování bezpečného hnízda pro péči o své potomky a jejich výchovu nepředpokládají, ale soudí se, že jsou biologicky naprogramováni k co nejširšímu rozesetí své genetické informace, a tak i proti vstupu do monogamního manželství.

Vstup do manželství a rodičovství se nicméně u mužů v článkách pojednávajících na toto téma do budoucna očekává a obrazy mužů jako dominantních a sexuálně hyperaktivních bojovníků-nad-

163 Článek napsal Jan Němec do rubriky „Mezi muži“.

samců, kteří se angažují v sexuálních aktivitách s mnohými krásnými ženami a partnerky opouštějí, jakmile vysloví slovo děti nebo svatba, jsou často doprovázeni ironickými poznámkami a stylisticky zpracovány s nadsázkou.

Obdobně jako v časopisech pro ženy se i v časopisech pro muže předpokládá praxe odkládání rodičovství do pozdějšího věku a plánování rodičovství s pomocí dlouhodobého užívání antikoncepčních prostředků. O antikoncepci však časopisy pro muže s výjimkou vasektomie neinformují. Zároveň lze však dodat, že i když se o vasektomii v časopisech pro muže píše, předkládané životní příběhy mužů, kteří tento zákrok podstoupili, konstruují rizikovost této operace spíše, než by působily ve smyslu jeho doporučení.

A jak „radí“ redakce svým čtenářům v oblasti (vstupu do) manželství a rodičovství? Aby se nevázali a užili si sexuálních aktivit s mnoha ženami na straně jedné, ale aby sňatek a rodičovství neodkládali tak dlouho, že by přišli o tu ženu, o níž stojí, jelikož touha po sňatku, ale zejména po mateřství se u žen v časopisech pro muže předpokládá.

Těhotenství, porod a období těsně po narození dítěte nejsou ve světě časopisů pro muže podle očekávání náměty, které by tyto časopisy zpracovávaly často. Články, věnující se praxi rodičovství, lze nalézt převážně jen v časopise *Men's Health* (zřídka v *Esquire* a marginálně v *Maxim/Quo*). Implicitně se v nich předpokládá, že hlavní zodpovědnost za péči o děti nesou ženy-matky, ale zangažovanost mužů do péče o děti je definována také jako norma, kterou redakce, do časopisu přispívající autoři nebo jejich hypotetičtí či skuteční kamarádi-otcové (jejichž životní příběhy jsou v článcích převyprávěny) konfrontují (nebo se s ní vyrovnávají) za pomoci ironie a nadsázky.

V případě portrétů známých mužů a žen není minulá/aktuální či do budoucna očekávaná rodičovská praxe ani formy sladování práce a rodiny v centru zájmu redakcí časopisů pro muže v takové míře, jako je tomu v časopisech pro ženy. Pokud je (očekávání) rodičovství v případě celebrit zmiňováno, pak u mužů zpravidla v rovině zploditelů a dárců genetické informace, a v případě žen v rovině „mateřského pudu“.

I když (nebo právě proto, že) není téma rodičovství v časopisech pro muže akcentováno tak silně jako v časopisech pro ženy, je zde více než v časopisech pro ženy potlačen i námět volby celoživotní bezdětnosti a také námět neplodnosti. V časopisech pro muže téma volby bezdětnosti mužem neznívá vlastně vůbec. Muži jsou však „varováni“ jak před třicátnicemi, které na mateřství tlačí, tak paradoxně také před ženami, které mateřství zcela odmítají.

Zatímco neplodnost ženy/muže/páru je v časopisech pro ženy námětem mnoha emotivně laděných článků, přinášejících příběhy o tom, jaké to je, když se nedaří otěhotnět, v časopisech pro muže je toto téma jednak akcentováno o poznání méně často, jednak se zde pojednává pouze o neplodnosti muže, a jednak zde není neplodnost mužů chápána jako velký problém. Naopak – obraz, který je zde vytvářen, ukazuje neplodnost muže jako záležitost historie, kterou jednou pro vždy vyřešily pokročilé metody asistované reprodukce. Fyzické, psychické i ekonomické náklady účasti v programech asistované reprodukce zde však diskutovány nejsou.

Literatura

- Badinter, E. 1998. *Materská láska od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt.
- Bartas, B., M. Štefková. 2005. „Typy a příčiny neplodnosti.“ [online]. c2005. Praha: Organon. Poslední aktualizace 17. 5. 2005 [cit. 12. 10. 2005]. Dostupné z: <www.neplodnost.cz/web/verejnost/informace/typy/>.
- Beck, U. 1992. *Risk Society: Towards a New Modernity (Theory, Culture, and Society Series)*. London: Sage Publication.
- Bednář, P. 2000. „Trh exkluzivních titulů.“ *Strategie* 18: 32.
- Benwell, B. 2003. *Masculinity and Men's Lifestyle Magazines*. Oxford, Malden: Blackwell Publishing.
- Berger, A. A. 1998. *Media Analysis Techniques*. London: Sage Publications.
- Breazeale, K. 2003. „In Spite of Women.“ Pp. 230–247 in G. Dines, J. M. Humez (eds.). *Gender, Race and Class in Media*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Burton, G., J. Jiráček. 2001. *Úvod do studia médií*. Praha: Barrister & Principal.
- Butler, E. 1999. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London, NY: Routledge.
- Coufal, R. 2003. *Obraz ženy v časopisech pro muže Esquire a Quo*. Diplomová práce obhájená na FSV UK. Praha: FSV UK.
- Coufalová, M. 2001. „Podivuhodný svět mužských časopisů ... a jejich čtenářek.“ *Strategie* 4. 6. 2001: 14–15.
- Coufalová, M. 2003. „Něžná polovina lidstva čte jako o život.“ *Strategie* 29. 9. 2003.
- Čermáková, M. 1997. *Rodina a mění se gender role: sociální analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Dawkins, R. 1998. *Sobecký gen*. Praha: Mladá fronta.
- Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Dudová, R., M. Vohlídalová. 2005. „Rodina a rodičovství v individualizované společnosti.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 6 (1): 1–3.
- Fialová, L. 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Fialová, L. 2005. „K některým rysům demografického vývoje v České republice v závěru 20. století.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 6 (1): 10–14.
- Fiske, J. 1987. *Television Culture*. London, NY: Routledge.
- Gauntlett, D. 2002. *Media, Gender and Identity*. London, NY: Routledge.
- Hamplová, D., S. Pikálová. 2002. „Manželství, nesezdaná soužití a partnerský vztah.“ Pp. 127–147 in Z. Mansfeldová, M. Tuček (eds.). *Současná česká společnost. Sociologické studie*. Praha: SOÚ AV ČR.
- Hamplová, D., J. Rychtaříková, S. Pikálová. 2003. *České ženy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hamplová, D. (ed.), K. Zeman, B. Řeháková, E. Soukupová. 2006. *Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:5. Praha: SOÚ AV ČR.
- Hašková, H. 2003. „Hranice mateřství.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 4 (1–2): 4–6.
- Hašková, H. 2004a. „Rodičovství a bezdětnost očima českých mužů a žen.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 5 (2–3): 13–16.
- Hašková, H. 2004b. „Fenomén bezdětnosti v kontextu sociálních změn v ČR.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 5 (2–3): 11–12.

- Hašková, H. 2007. *Reprodukční preference a bezdětnost v české společnosti ve světle kvantitativních dat.* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR. [cit. 12. 10. 2005]. Dostupné z: <<http://www.soc.cas.cz/promeny/info/cz/25017/Kvantitativni-vyzkum.html>>.
- Hašková, H., L. Zamykalová. 2006. „Mít děti – co je to za normu? Čí je to norma?“ *Biograf* 2006 (40–41).
- Hnízdilová, L. 2000. *Ženský tisk na konci 19. a na konci 20. století.* Bakalářská práce obhájená na FHS UK. Praha: FHS UK.
- Ireland, M. S. 1993. *Reconceiving Women.* London: The Guilford Press.
- Jedličková, P. 2006. „Nevidět, neslyšet, nedotýkat se! Feminismus jako součást demokratizačního procesu v ČR v letech 1989–2004 – reflexe médií.“ Pp. 103–118 in H. Hašková, A. Křížková, M. Linková (eds.). *Mnohohlasem.* Praha: SOÚ AV ČR.
- Jiráček, J., B. Köpplová. 2003. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace.* Praha: Portál.
- Kabele, J. 1998. *Přerody a principy sociálního konstruování.* Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy.
- Kohoutová, J. 2002. *Rodové aspekty studia obsahu a publika populárních mediálních textů: procesy konstrukce maskulinity a feminity v časopisech pro muže a ženy.* Disertační práce obhájená na FSV UK. Praha: FSV UK.
- Köpplová, B. 2005. „Kam směřují časopisy a lifestyleové magazíny.“ In: *10 let v českých médiích.* Praha: Portál.
- „Láska, sex a intriky (bez uvedení autora/ky).“ *Marketing a média* 22. 5. 2000.
- Leontiyeva, Y. 2003. „Evropský a světový výzkum hodnot.“ [online]. c2005. Socioweb. Poslední aktualizace 23. 12. 2005 [cit. 12. 10. 2005]. Dostupné z: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=275&lst=114>>.
- Lipovetsky, G. 1999. *Soumrak povinnosti.* Praha: Prostor.
- Mareš, P., T. Potočný. 2003. *Modernizace a česká rodina.* Brno: Barrister & Principal.
- Mareš, P. 2002. „Hodnota dítěte.“ Pp. 159–175 in I. Plaňava, M. Pilát (eds.). 2002. *Děti, mládež a rodina v období transformace.* Brno: Barrister & Principal.
- Maříková, H., E. Věšínová-Kalivodová (ed.). 1999. *Společnost mužů a žen z aspektu genderu – sborník studií.* Praha: Open Society Found.
- Maříková, H. 2000. *Proměny současné české rodiny.* Praha: Sociologické nakladatelství.
- Matějček, Z. 1978. „Hodnota dítěte pro rodinu.“ *Demografie* 20 (2).
- McQuail, D. 2002. *Úvod do teorie masové komunikace.* Praha: Portál.
- Možný, I. 1999. *Sociologie rodiny.* Praha: Sociologické nakladatelství.
- Možný, I. 1990. *Moderní rodina, mýty a skutečnost.* Brno: nakladatelství Blok.
- Nakonečný, M. 1997. *Motivace lidského chování.* Praha: Academia.
- Osvaldová, B. et al. (ed.) 1998. *Analýza obsahu mediálních sdělení.* Praha: Karolinum.
- Osvaldová, B. 2000. „Současný ženský tisk pro ženy.“ *Otázky žurnalistiky* 43 (2): 122–128.
- Osvaldová, B. 2004. *Česká média a feminismus.* Praha: Sociologické nakladatelství/Libri.
- Paličková, L. 2002. *Přístupy k fenoménu mateřství v časopisech ELLE, Tina, Vlasta.* Disertační práce obhájená na FSV UK. Praha: FSV UK.
- Pickering, M. 2001. *Stereotyping: The Politics of Representation.* London: Palgrave.
- Prudký, L. 2002. *Vývoj hodnotových orientací u nás – dispozice k soudržnosti?* [online]. c2005. Praha: FSV UK. [cit. 12. 10. 2005]. Dostupné z: <<http://www.veda.fsv.cuni.cz/doc/prudky.doc>>.
- Rabušic, L. 1996. „O současném vývoji manželského a rodinného chování v České republice.“ *Demografie* 3/1996.
- Rabušic, L. 2001. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě.* Praha: Sociologické nakladatelství.
- Rabušic, L. 2001a. *České hodnoty 1991–1999.* Brno: Masarykova univerzita.
- Renzetti, C. M., D. J. Curran. 2003. *Ženy, muži a společnost.* Praha: Karolinum.
- Ridley, M. 1999. *Červená královna. Sexualita a vývoj lidské přirozenosti.* Praha: Mladá fronta.
- Rychtaříková, J. 1996. „Současné změny charakteru reprodukce v České republice a mezinárodní situaci.“ *Demografie* 2/96.
- Rychtaříková, J. 2002. „Minulá a současná diferenciací reprodukce v Evropě.“ Pp. 107–126 in Z. Mansfeldová, M. Tuček (eds.). *Současná česká společnost. Sociologické studie.* Praha: SOÚ AV ČR.

- Řeháčková, D. 2006. „Konstruování maskulinity v časopisech životního stylu pro muže.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 42 (2): 291–305.
- Říhová, H. 1996. *Publicistika v nových časopisech pro ženy*. Diplomová práce obhájená na FSV UK. Praha: FSV UK.
- Singly, F. 1999. *Sociologie moderní rodiny*. Praha: Portál.
- Sobotka, T. 2004. *Postponement of Childbearing and Low Fertility in Europe*. Amsterdam: Dutch University Press.
- Sobotková, I. 2002. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
- Strauss, A., J. Corbinová. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
- Šalamounová, P., O. Nývlt. 2004. „Podíly bezdětných žen podle dosaženého vzdělání.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 5 (2–3): 16–18.
- Šlechtová, H. 2005. „Je rodič víc nebo míň?“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 6 (1): 8–9.
- Tabery, P. 2007. *Reprezentace různých forem rodinného a pracovního života v ženských a mužských časopisech*. Sociologické studie/Sociological Studies 07:5. Praha: Sociologický ústav AV ČR – v tisku.
- Urbánek, E. 1994. „Interakce člověka a společnosti (role, pozice, normy, hodnoty).“ *Sociologické texty I*. Praha: Katedra sociologie FFUK.
- Velký sociologický slovník 1996. Praha: Karolinum.
- Zamykalová, L. 2006. „Mediální reflexe bezdětnosti v české společnosti mezi lety 1994–2004.“ Pp. 95–144 in H. Hašková (ed.). *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:04. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Zdroje dat

- Media Projekt 2005. Dostupné z: <www.marketingovenoviny.cz/index.php3?Action=View&ARTICLE_ID=3425>. Podrobnější výsledky – o základních charakteristikách čtenářské obce – zakoupeny SOÚ AV ČR. Jednalo se o výsledky dotazníkového šetření 14 585 náhodně vybraných respondentů/respondentek z celé ČR, které realizovala společnost GfK Praha a Median v období od 1. 1. 2005 do 30. 6. 2005.
- Media Projekt 2006. Dostupné z: <<http://www.uvdt.cz/Upload/413.doc>>.

Seznam analyzovaných článků ženských časopisů (dle data publikování)

- Bez uvedení autorky. 2005. „Máte si spolu pořídit dítě?“ *Cosmopolitan* 6/2005.
- Jolana. 2005. „Nemáš někdy pocit, že ti bez dítěte něco chybí? (dopis čtenářky)“ *Katka* 19. 4. 2005.
- Pokorná, T. 2005. „Přece budu mámou.“ *Zdraví* 4/2005.
- Chlapíková, K. 2005. „Maminkou na stará kolena.“ *Zdraví* 3/2005.
- Skalická, A. 2005. „Měla jsem být kluk!“ *Zdraví* 3/2005.
- Irena. 2005. „Ten risk za to stál.“ (dopis čtenářky) *Překvapení* 26. 3. 2005.
- Bez uvedení autorky. 2005. „Jak dlouho můžete čekat na dítě?“ *Cosmopolitan* 2/2005.
- Stocklová, J. 2004. „Proč ženy nechtějí rodit (dopis čtenářky).“ *Zdraví* 10/2004.
- Lešková, K. 2004. „I muži chtějí děti.“ *Zdraví* 10/2004.
- Bez uvedení autorky. 2004. „Jaké jsou alternativní možnosti léčby neplodnosti.“ *Překvapení* 21. 9. 2004.
- Marie. 2004. „Ze života... (dopis čtenářky).“ *Katka* 14. 9. 2004.
- Andrea. 2004. „Dala bych cokoli, jen být těhotná (příběh čtenářky).“ *Katka* 14. 9. 2004.
- Piernerová, D. 2004. „Proč ženy nechtějí rodit?“ *Zdraví* 8/2004.
- Bez uvedení autorky. 2004. „Tatínkem v 50?“ *Katka* 3. 8. 2004.
- Melenová, A. 2004. „Jsem šťastná, že mohu být mámou.“ *Katka* 3. 8. 2004.

- Váchová, D. 2004. „Byla jsem s ním jen kvůli dítěti.“ *Katka* 21. 7. 2004.
- Bez uvedení autorky. 2004. „Matky, které jsou ještě dětmi.“ *Katka* 24. 5. 2004.
- Bez uvedení autorky. 2004. „Dítě? Děkuji, ale nemám zájem!“ *Katka* 11. 5. 2004.
- Bez uvedení autorky. 2004. „Přála jsem si dítě. Ale on řekl nikdy!“ *Katka* 3. 5. 2004.
- Váchová, D. 2004. „Manželství bez dětí nemusí bolet!“ *Překvapení* 20. 4. 2004.
- Bez uvedení autorky. 2004. „Každou noc jsem snila o tom, že budu držet v náručí své dítě.“ *Katka* 5. 4. 2004.
- Pavesková, G. 2004. „Vinila jsem ji ze zrady, protože čekala mimino?“ *Katka* 9. 3. 2004.
- Skalická, A. 2004. „Nejsem protekční.“ *Zdraví* 2/2004.
- Kurková, M. 2004. „Kariéru mi překazily děti, ale nevadí.“ *Překvapení* 3. 2. 2004.
- Kurková, M. 2004. „Tatínkem po čtyřicítce.“ *Překvapení* 29. 1. 2004.
- Klevisová, M. 2003. „Vy chcete dítě, on ne ... Co s tím?“ *Cosmopolitan* 12/2003.
- Bez uvedení autora/autorky. 2003. „Nemůžu otěhotnět.“ *Zdraví* 12/2003.
- Bez uvedení autorky. 2003. „Konečně budeme mít děťátko.“ *Katka* 30. 12. 2003.
- Kudrnová, A. 2003. „Teror mateřství.“ *Cosmopolitan* 10/2003.
- Škodáková, S. 2003. „Nové důvody, proč nemůžete otěhotnět.“ *Cosmopolitan* 10/2003.
- Drahorádová, M. 2003. „Maminkou po třicítce.“ *Zdraví* 9/2003.
- Bez uvedení autorky. 2003. „Mám mít dítě jenom proto, že si to přeje můj manžel?“ *Katka* 15. 9. 2003.
- Bez uvedení autorky. 2003. „S narozením dítěte se nemusí vše změnit.“ *Katka* 9/2003.
- Lukešová, A. 2003. „Je dítě opravdovým důkazem lásky?“ *Katka* 30. 7. 2003.
- Andrea. 2003. „Chtěli bychom založit rodinu, ale každý nám to rozmlouvá (dopis čtenářky).“ *Katka* 9. 7. 2003.
- Bára. 2003. „Sama si určím, kdy je pravý čas na dítě (dopis čtenářky).“ *Cosmopolitan* 6/2003.
- Nosková, E. 2003. „Jak mít kariéru i dítě?“ *Cosmopolitan* 6/2003.
- Jana. 2003. „Není náš, ale milujeme ho (dopis čtenářky).“ *Katka* 12. 6. 2003.
- Fenclová, M. 2003. „27 dobrých důvodů, proč ještě nemít děti.“ *Cosmopolitan* 5/2003.
- Jana. 2003. „Díky antikoncepci máme dítě (dopis čtenářky).“ *Katka* 30. 4. 2003.
- Bez uvedení autorky. 2003. „Je dítě tím opravdovým naplněním štěstí?“ *Katka* 26. 3. 2003.
- Martečková, J. 2003. „Konečně máme dceru (dopis čtenářky).“ *Překvapení* 11. 3. 2003.
- Pečenková, D. 2003. „Mateřská láska.“ *Překvapení* 20. 2. 2003.
- Merunková, S. 2002. „Splněné přání.“ *Zdraví* 11/2002.
- Bez uvedení autorky. 2002. „Své dítě jsem přivedla na svět v pravém okamžiku.“ *Katka* 2. 10. 2002.
- Hajíčková, J. 2002. „Jsem šťastná máma.“ *Zdraví* 9/2002.
- Kulijevičová, M. 2002. „Spletité cesty života ženy.“ *Zdraví* 9/2002.
- Bez uvedení autorky. 2002. „Často přemýšlím o tom, co by bylo, kdybych opravdu měla své dítě.“ *Katka* 31. 7. 2002.
- Karolína. 2002. „Proč mi odpíral splnění nejtoužebnějšího přání?... (dopis čtenářky).“ *Katka* 12. 6. 2002.
- Zemek, R. 2002. „Proč nemůžeme mít dítě.“ *Zdraví* 5/2002.
- Racková, S. 2002. „Otěhotněte ještě tento rok, nebo nikdy!“ *Cosmopolitan* 3/2002.
- Bednářová, J. 2002. „Miminko mít můžete!“ *Překvapení* 19. 2. 2002.
- Monika. 2001. „Spolu nejsme samy (dopis čtenářky).“ *Překvapení* 2. 11. 2001.
- Bez uvedení autorky. 2001. „Stala se prvorodičkou ve svých 62 letech.“ *Katka* 12. 9. 2001.
- Kurková, M., I. Vondrová. 2001. „Toužím po dítěti, a ničím lásku.“ (dopis čtenářky) *Překvapení* 10. 9. 2001.
- Bez uvedení autorky. 2001. „Myslíte, že je třicetiletá žena bez dítěte vyřízená?“ *Katka* 19. 8. 2001.
- Wallerová, R. 2001. „Kdo zmrazil českým ženám mateřské instinkty?“ *Cosmopolitan* 6/2001.
- Bez uvedení autorky. 2001. „Je narození potomka nebezpečím pro lásku?“ *Katka* 30. 5. 2001.
- Bez uvedení autorky. 2001. „Na dítě se teď necítím.“ *Katka* 2. 5. 2001.
- Antošová, S. 2001. „Porodte to dítě za mě!“ *Cosmopolitan* 4/2001.
- Bez uvedení autora/autorky. 2001. „Když dítě nepřichází.“ *Překvapení* 6. 4. 2001.

- Bez uvedení autorky. 2001. „S mateřstvím matky nyní nespěchají.“ *Katka* 28. 3. 2001.
- Bez uvedení autorky. 2001. „Kolik peněz stojí rodiče vlastní potomci?“ *Katka* 21. 3. 2001.
- Kadlečíková, M. 2000. „Celine čeká dítě.“ *Zdraví* 10/2000.
- Bez uvedení autora/autorky. 2000. „Proč muži nechtějí děti?“ *Zdraví* 9/2000.
- Kateřina. 2000. „U moře splněných přání... (dopis čtenářky).“ *Katka* 25. 8. 2000.
- Škardová, M. 2000. „Miminko...Raději ne. Nebo ano?“ *Katka* 30. 6. 2000.
- Rýznerová, E. 1999. „Vy nikdy nebudete mít dítě!“ *Cosmopolitan* 11/1999.
- Antošová, A. 1999. „To dítě si nechám!“ *Cosmopolitan* 10/1999.
- Bez uvedení autorky. 1999. „Maminka – nejhezčí povolání na světě.“ *Katka* 20. 11. 1999.
- Bez uvedení autorky. 1999. „Dnes už jsem šťastná!“ *Katka* 15. 8. 1999.
- Bez uvedení autorky. 1999. „Když děťátko nepřichází.“ *Katka* 17. 4. 1999.
- Bez uvedení autorky. 1999. „Protože jsem neotěhotněla, cítila jsem se úplně neschopná.“ *Katka* 10. 4. 1999.
- Bez uvedení autorky. 1999. „Vždyť každý z nás má děti rád.“ *Katka* 13. 3. 1999.
- Bez uvedení autorky. 1998. „Chcete všechno? Mějte to!“ *Cosmopolitan* 10/1998.
- Černá-Šípková, H., Z. Šťastná, R. Hopličková. 1998. „Chcete mít dítě z banky?“ *Cosmopolitan* 5/1998.
- Šulc, J. 1998. „Sterilita.“ *Zdraví* 5/1998.
- Bez uvedení autora/autorky. 1998. „Rodičovství není samozřejmost.“ *Zdraví* 4/1998.
- Jungová, T. 1998. „Být, nebo nebýt svobodná máma.“ *Cosmopolitan* 2/1998.
- Borovičková, R. 1997. „Čím to je, že nemůžu mít děti?“ *Zdraví* 10/1997.
- Bez uvedení autora/autorky. 1997. „Bára Basiková: Mateřství je ta nejpřirozenější role.“ *Zdraví* 9/1997.
- Desenská, I. 1997. „Sebastian je nejlepší vizitkou.“ *Zdraví* 7/1997.
- Kománková, J. 1997. „Petra Buzková a její jedinečné chvíle štěstí.“ *Zdraví* 4/1997.
- Forstová, M. 1997. „Kariéra a mateřství – jde to dohromady?“ *Zdraví* 4/1997.
- Bez uvedení autorky. 1997. „Obava, že navždy zůstanu bezdětná, mi dlouho nedala spát.“ *Katka* 8. 4. 1997.
- Jarmila. 1997. „Pozdní mateřství.“ (dopis čtenářky) *Překvapení* 8. 4. 1997.
- Bez uvedení autorky. 1997. „Když vytoužené dítě nepřichází – stále více a více párů postiženo!“ *Katka* 25. 2. 1997.
- Bednářová, A. 1997. „Konečně mám své sluníčko (dopis čtenářky).“ *Překvapení* 3. 1. 1997.
- Bez uvedení autorky. 1996. „Chtěla bych mít dítě, ale pro partnera jsou důležité jen materiální věci.“ *Katka* 10. 9. 1996.
- Bez uvedení autorky. 1996. „Co počít, když ne a ne počít.“ *Cosmopolitan* 6/1996.
- Černá, B. 1996. „Nikdo nic netušil (dopis čtenářky).“ *Překvapení* 17. 6. 1996.
- Bez uvedení autora/autorky. 1996. „V jednom roce jsem se stala dvojnásobnou matkou.“ *Překvapení* 17. 5. 1996.
- Bez uvedení autorky. 1996. „Touha je tak silná, že by člověk udělal všechno, aby měl děťátko.“ *Katka* 14. 5. 1996.
- Jana. 1996. „Může dítě zachránit náš vztah?“ *Katka* 2. 1. 1996.
- Bez uvedení autora/autorky. 1993. „Svědectví o touze po novém životě.“ *Zdraví* 10/1993.

Seznam citovaných článků z časopisů pro muže (dle data publikování)

- Bez uvedení autora/autorky. 2005. „Dejte rodinu dohromady.“ *Men's Health* únor 2005a.
- Bez uvedení autora/autorky. 2005. „Kdopak to mluví?“ *Men's Health* únor 2005b.
- Němec, J. 2004. „Ošemetný dotazník.“ *Men's Health* červen 2004.
- Udatný, B. 2004. „10 signálů, že je to mrcha.“ *Esquire* leden 2004.
- Kubáček, R. 2003. „Na vasektomii připraven?“ *Men's Health* září 2003.
- Bez uvedení autora/autorky. 2003. „Ke svatbě připraven? Tak jdeme na to!“ *Men's Health* březen 2003.
- Němec, J. 2003. „Být otcem není hračka.“ *Men's Health* únor 2003.
- Bez uvedení autora/autorky. „16 věcí, které musíte vědět o schůzkách.“ *Esquire* prosinec 2002.

Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže

Bez uvedení autora/autorky. „Na všechny jednou dojde.“ *Esquire* srpen 2002.

Bez uvedení autora/autorky. 2002. „Tatínek na 5 minut. Máte na děti jen minimum času? Ať to alespoň stojí za to.“ *Men's Health* leden/únor 2002.

Bez uvedení autora/autorky. 2002. „Jak předejít rozchodu.“ *Quo* leden 2002.

Slavíček, L. 2001. „Jaký mají ženy mozek? Správná odpověď: žádný. Anatomie neexistujícího orgánu.“ *Esquire* prosinec 2001.

Green, C. R. 2001. „Když děti zlobí.“ *Esquire* září 2001.

Tyl, J. 2000. „Učení před narozením.“ *Quo* květen 2000.

Bez uvedení autora/autorky. 2000. „Počet spermií klesá.“ *Quo* duben 2000a.

Pecháčková, M. 2000. „Žena nedostatek v milování trestá – na spermii se zkrátka vykašle.“ *Quo* duben 2000b.

Soukup, J. 1999. „Zabil jsem svoje spermie.“ *Esquire* leden 1999.

Bez uvedení autora/autorky. 1998. „Deset zastavení v životě muže.“ *Esquire* prosinec 1998.

Bez uvedení autora/autorky. 1998. „Velký šéf.“ *Esquire* listopad 1998.

Slavíček, L. 1998. „Měli by se muži ženit?“ *Esquire* září 1998a.

Decastek, R. 1998. „Ovládněte svoje já.“ *Esquire* září 1998b.

Slavíček, L. 1998. „Jak získat přízeň.“ *Esquire* červen 1998a.

Mihelko, J. 1998. „Proč spí hodní hoši sami?“ *Esquire* červen 1998b.

Zkrácená verze autobiografického vyprávění Rodmana, 1998. „Rodman a Madona.“ *Esquire* květen 1998a.

Seidl, T. 1998. „Uma Thurmanová.“ *Esquire* květen 1998b.

Herberk, A. 1996. „Zajecí úmysly.“ *Esquire* duben 1996.

Příloha: Základní charakteristiky vybraných titulů

Katka (týdeník pro současné ženy)

Vydavatelství: Burda Praha

Periodicita: Týdeník

Čtenost: 603 000¹⁶⁴

V ČR vychází od roku: 1994

Nejčastěji čtené: Ženami (87 % čtenářstva). Lidmi ve věku 20–39 let se základním vzděláním, vyučením nebo středním odborným vzděláním s maturitou.

Z jednotlivých věkových, vzdělanostních a ekonomických skupin nejvíce zasaženy: Ženy, lidé ve věku 20–59 let, všech vzdělanostních skupin a všech ekonomických skupin kromě nepracujících důchodců/důchodkyň, vedoucích a podnikatelů/podnikatelek.¹⁶⁵

Promo charakteristika: *Časopis pro mladé, odvážné a sebevědomé ženy, plný informací, nápadů a dobrých rad.*

Cosmopolitan

Česká mutace zahraničního časopisu

Webové stránky: www.cosmopolitan.com

Vydavatelství: Stratosféra

Periodicita: Měsíčník

Čtenost: 220 000

V ČR vychází od roku: 1995

Nejčastěji čtené: Ženami (87 % čtenářstva). Lidmi ve věku 12–29 let se středoškolským vzděláním s maturitou.

Z jednotlivých věkových, vzdělanostních a ekonomických skupin nejvíce zasaženy: Ženy, lidé ve věku 12–29 let, s vysokoškolským nebo středoškolským vzděláním s maturitou a studentstvo.

Promo charakteristika: *Časopis pro mladou a suverénní ženu. Je diskrétní přítelkyní, která zná odpověď i na ty nejintimnější otázky!*

¹⁶⁴ Údaje o čtenosti jsou uváděny podle zdroje Media Projekt 2006 (dostupný online).

¹⁶⁵ Údaje o čtenářské obci a nejvíce zasažených skupinách jsou uváděny podle zakoupených výsledků studie Media Projekt 2005. Data za časopisy *Překvapení*, *Zdraví* a *Men's Health* nebyla dostupná.

Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže

Překvapení

Vydavatelství: Sanoma Magazines Praha

Periodicita: Týdeník

Čtenost: 512 000

V ČR vychází od roku: 1996

Promo charakteristika: *Překvapení je milý, ulídný časopis plný čtenářských příběhů, čtení pro ženy, receptů a rad.*

Zdraví (Fit, krása, pohoda)

Vydavatelství: B.D.S.

Periodicita: Měsíčník

Čtenost: 188 000

V ČR vychází od roku: 1992

Promo charakteristika: *Časopis o zdravém životním stylu, časopis pro všechny, kdo chtějí být zdraví, štíhlí a ve formě...*

Men's Health (časopis pro náročného muže)¹⁶⁶

Česká mutace zahraničního časopisu

Webové stránky: www.menshealth.com

Vydavatelství: Od roku 2001 Mona

Od roku 2002 Sanoma Magazines Praha

Periodicita: Měsíčník

V ČR vychází od roku: 2001

Charakteristika (Gauntlett 2002: 163): *Zdravý životní styl, vzhled, sex, vztahy, výživa, a psychologie. Je o všem, o čem jsou i ženské časopisy.*

Ideální muž (Gauntlett 2002: 163): *Zdravý, zdatný v sexuálních aktivitách, inteligentní, informovaný, rozvážený.*

¹⁶⁶ Od roku 2006 nesl podtitul „super cviky – nové hry – lepší sex – skvělá jídla – dokonalý styl“.

Maxim (časopis z jiného soudku) Quo (Příručka pro použití zeměkoule)¹⁶⁷

Česká mutace zahraničního časopisu

Transformace na časopis životního stylu proběhla v roce 2000 (Coufalová 2001)

Webové stránky: www.maxim.com

Vydavatelství: Od roku 1997 Komunikace 2000. Od roku 2000 Hachette Filipacchi 2000

Periodicita: Měsíčník

Čtenost: 105 000

V ČR vychází od roku: 1997 pod jménem Quo. Od roku 2003 vychází pod jménem Maxim.

Nejčastěji čtené: Muži (74 % čtenářstva). Lidmi ve věku 20–29 let se středoškolským vzděláním s maturitou.

Z jednotlivých věkových, vzdělanostních a ekonomických skupin nejvíce zasaženy:

Muži, lidé ve věku 20–29 let, se středoškolským vzděláním s maturitou nebo vzděláním vysokoškolským, studentstvo, podnikatelé/podnikatelky a řadoví i vedoucí zaměstnanci/zaměstnankyně.

Promo charakteristika: *Časopis pro ty, kteří se chtějí co nejlépe orientovat ve světě, jaký je.*

Charakteristika (Gauntlett 2002: 163): Humor, sex, vztahy, spoře oděné ženy, sport, alkohol, gangsterství, móda.

Ideální muž (Gauntlett 2002: 163): Je dobrý ve všem, co zkusí; má mnoho sexuálních zkušeností s mnoha krásnými ženami; jednoznačnou charakteristiku nelze identifikovat. Řeháčková (2006: 299–300) si všimá, že na straně jedné Maxim/Quo podtrhuje maskulinitu založenou na síle, tvrdosti a odvaze, ale na straně druhé otevírá také prostor pro její zpochybnění a zesměšnění prostřednictvím zveličování, ironie a stylizace redaktorů do role „nezralých hošíků“, kteří nedostatek síly a tvrdosti suplují „školáckou zvidavostí“ a schopností ostatní napálit, podfouknout a vymýšlet „klukovské rošťárny“.

167 Od roku 2002 nesl podtitul „pro muže s jiskrou“.

Esquire

(Časopis moderního muže)¹⁶⁸

Česká mutace zahraničního časopisu

Webové stránky: www.esquire.com

Vydavatelství: Stratosféra

Periodicita: Měsíčník

Čtenost: 89 000

V ČR vychází od roku: 1996

Nejčastěji čtené: Muži (72 % čtenářstva). Lidmi ve věku 20–29 let se středněškolským vzděláním.

Z jednotlivých věkových, vzdělanostních a ekonomických skupin nejvíce zasaženy:

Muži, lidé ve věku 20–29 let, s vysokoškolským vzděláním, studentstvo a vedoucí pracovníci/pracovnice.

Promo charakteristika: Časopis, který nabízí skutečně mužský pohled na okolní svět. Velký důraz klade na ženy, sex, volný čas i kariéru.

Charakteristika (Gauntlett 2002: 165): Sex, vztahy, interview s celebritami, móda.

Ideální muž (Řeháčková 2006: 300): Gauntlett charakteristiku ideálního muže tohoto časopisu neuvádí, ale Řeháčková ve své analýze demonstruje existenci podobné ambivalence prezentace maskulinity jako v časopise *Maxim/Quo*; zde za strategického použití ironických poznámek a komentářů na adresu mužů, které považuje redakce za ztělesnění tradičních představ o tom, jak má vypadat „pravý muž“.

168 Časopis vycházel v některých obdobích bez podtitulu. V roce 2002 a 2003 nesl podtitul „dobrodružství, kariéra, sport, ženy, pivo, sex“.

Shrnutí

V těchto Sociologických studiích předkládáme výsledky kvalitativní a kvantitativní analýzy vybraných časopisů pro ženy a kvalitativní výzkumné sondy vybraných časopisů životního stylu pro muže, a to od jejich prvního čísla, které bylo v ČR publikováno, až do roku 2005. Naším cílem bylo prozkoumat, zdali a jakým způsobem je problematika bezdětnosti a rodičovství prezentována v ČR v genderově odlišně zacílených médiích, konkrétně v časopise *Katka*, *Cosmopolitan*, *Překvapení*, *Zdraví*, *Men's Health*, *Esquire* a *Maxim (Quo)*, v období významných změn v reprodukčním chování.

Mezi nejvýznamnější indikátory těchto změn patří pokles hodnot různých měř plodnosti, odkládání rodičovství do pozdějšího věku, růst podílu (doposud) bezdětných dospělých lidí v populaci, zvyšování podílu dětí narozených kohabitujiícím, ale i osamělým svobodným matkám na všech narozených, a zvyšování podílu neúplných rodin v čele s matkou na rodinách s dětmi. Sociologická data navíc poukazují na významně vyšší podíl mladých mužů než mladých žen, kteří si nejsou svými reprodukčními preferencemi (ještě) příliš jisti.

Média specifickým způsobem sociální realitu reflektují i vytváří. Studium mediálních obsahů je tedy jedním z užitečných nástrojů analýzy a pochopení společenských změn. Naším cílem bylo v nastíněném kontextu aktuálních diskusí o proměnách (časování a hodnotě) rodičovství zkoumat, jaké otázky jsou v souvislosti s fenoménem rodičovství a bezdětnosti ve světě vybraných ženských a mužských časopisů otevírány, jaká dílčí témata se vynořují, jak jsou zpracována, které roviny a aspekty mateřství/otcovství/bezdětnosti jsou odkrývány, a které naopak zůstávají ve sledovaných médiích neviditelné. V našem studiu jsme si položily následující základní výzkumné otázky: Jak dnes ženy/muži ve světě časopisů pro ženy/muže vnímají mateřství/otcovství/bezdětnost – co pro ně znamená? Jakým způsobem jsou v nich konstruovány vztahy mezi mateřstvím a feminitou/feminitami nebo otcovstvím a maskulinitou/maskulinitami? Jak definují zisky nebo naopak ztráty, které s sebou mateřství/otcovství/bezdětnost přináší? Jakou roli hrají ve světě časopisů pro ženy/muže při plánování rodičovství emocionální, ekonomické, sociální nebo jiné faktory? Jaké jsou v časopisech pro ženy/muže artikulovány případné bariéry pro založení rodiny? Do jakých explanačních rámců jsou redakcemi časopisů a oslovenými odborníky zasazovány sledované sociodemografické trendy?

V našich analýzách jsme poukázaly na to, že mateřství je v časopisech pro ženy stále připisována velmi vysoká hodnota, jejíž význam neoslabuje, i když narůstá význam dalších hodnot, mateřství konkurujících. Konflikt hodnot vede na stránkách analyzovaných ženských časopisů zpravidla k odkládání mateřství do pozdějšího věku ženy (i když odkládání rodičovství je zde často spojeno také s bariérami vstupu do rodičovství), nikoliv však k rozhodnutí pro celoživotní bezdětnost. Mateřství se v životě ve světě sledovaných časopisů pro ženy očekává. Je zde s ženou spojeno „přirozeností“ – přes-

něji koncepty, které s „přirozeností“ a „normalitou“ pracují, jako jsou „biologické hodiny“ nebo „mateřské pudy“. Ty ženy, které mateřství odmítají, vystupují na stránkách časopisů pro ženy jako společensky stigmatizované, nucené neustále obhajovat svou volbu. V případě nechtěného těhotenství je naopak názorové klima v ženských časopisech zcela nakloněno svobodné volbě ženy ohledně toho, zda-li se matkou stát či ne. Názor muže je v daném ohledu brán jako velmi málo podstatný a jakýkoliv tlak z jeho strany je považován za negativní. Mateřství je v časopisech pro ženy tím, co ženy chtějí, očekávají a co si spojují (i přes mnohé problémy, které s sebou může přinášet) s pozitivními pocity „životního naplnění“. Zároveň však mateřství není samozřejmostí. Mnohé ženy na stránkách časopisů pro ženy bojují s nepříznivou situací v partnerství nebo s neplodností. Jejich životní příběhy jsou plné vysokých osobních investic za účelem jediného cíle, a to právě mateřství.

A jaký je příběh otcovství, odkládání otcovství, neplodnosti nebo rozhodování pro celoživotní bezdětnost ve studovaných life-stylových časopisech pro muže na českém trhu? Při komparaci článků z těchto médií s články sebranými pro analýzu ženských časopisů lze říci, že tato témata nejsou (podle očekávání) v časopisech pro muže samostatně tematizována zdaleka tak často jako v časopisech pro ženy. Naopak, sledovaná problematika se objevuje v časopisech pro muže zcela marginálně. Zatímco v časopisech pro ženy zřetelně vystupuje do popředí síla osobních příběhů, a to ať už matek, mateřství doposud odkládajících nebo třeba o mateřství usilujících žen, dominantním rysem stylistického zpracování studované tematiky v časopisech pro muže je ironie a nadsázka, která je přítomná v těchto médiích i v mnohých dalších (nikoliv však všech) článcích. S její pomocí redakce konfrontují (nebo se vyrovnávají) i (s) explicitně zmiňovanou norm(o)u „aktivního otcovství“. Námět zakládání rodiny (vstupu do otcovství) je ale v časopisech pro muže zpracován daleko častěji než námět otcovské praxe. Vstup do rodičovství je zde často svázán s uzavřením sňatku. Vstup do manželství i rodičovství je v časopisech pro muže zobrazován jako něco, čemu se muži vyhýbají. Těmi, kdo muže do rodičovství vede („tlačí“), jsou v časopisech pro muže ženy, často definované jako třicátnice. Ideální věk mužů pro vstup do rodičovství zpravidla diskutován nebývá, respektive je kladen do souvislosti s biologickým věkem jejich partnerek.

Přístup mužů a žen k rodičovství je v článcích vysvětlován zpravidla biologizujícími explanacemi, v nichž jsou ženy těmi s „mateřskými instinkty/pudy“ k výchově a péči o děti, zatímco „instinkty/pudy“ mužů jsou definovány nikoliv k péči a výchově potomků, ale pouze z hlediska biologického aspektu rodičovství – zplození dítěte. Biologizující explanační rámce jsou tedy využívány v obou zkoumaných světech, ve světě sledovaných časopisů pro muže i pro ženy. Ačkoliv „příběhy“, které s biologizujícími koncepty pracují, z časopisů pro ženy a pro muže nejsou stejné, podoba jejich explanačního rámce naznačuje, že jsou taková „vyprávění“ vlastně „opačnými stranami jedné mince“.

Vstup do manželství a rodičovství se v časopisech pro muže (obdobně jako v časopisech pro ženy) v článcích pojednávajících na zkoumané téma do budoucna očekává a obrazy mužů jako dominantních a sexuálně hyperaktivních bojovníků-nadsamců, kteří se angažují v sexuálních aktivitách s mnohými krásnými ženami a partnerky opouštějí, jakmile vysloví slovo děti nebo svatba, jsou často (nikoliv však vždy) doprovázeny ironickými poznámkami, kontradikcemi a stylisticky zpracovány s nadsázkou, jejichž použití otevírá možnosti (nikoliv však nutnost) vícesměnného čtení předložených obrazů maskulinity. Včetně těch, které se hegemonnímu konceptu maskulinity kriticky vysmívají.

Téma neplánovaného těhotenství není v časopisech pro muže samostatně zpracováno vůbec. Absenci samostatné tematizace neplánovaného těhotenství v časopisech pro muže a zpracování dané

tematiky v časopisech pro ženy způsobem, který marginalizuje pozici muže v rozhodování o pokračování těhotenství ženy, je vzájemně konzistentní a konstruuje neplánované těhotenství jako „její problém“.

Obdobně, zatímco v časopisech pro ženy se setkáváme s emotivně laděnými texty na téma hodnoty mateřství pro ženy, hodnota otcovství pro muže v časopisech pro muže samostatně tematizována není. Zatímco je v časopisech pro ženy mateřství tím, co se očekává, žádá, co má vysokou hodnotu, ale zároveň není samozřejmostí, jelikož je možné na cestě k němu narazit na nejrůznější bariéry, z nichž některé lze však anticipovat (např. věk), bránit se jim a případně přinášet i nejrůznější oběti za účelem jejich překonání, v časopisech pro muže je sice otcovství také tím, co se do budoucna předpokládá, ale jeho hodnota pro muže akcentována nikde explicitně není a zároveň zde nejsou diskutovány ani případné bariéry na cestě k otcovství. A to ani v případě neplodnosti. V časopisech pro muže je diskutována jen neplodnost muže, která je však zároveň ve všech článcích prohlášena za jedinou pro vždy vyřešenou za pomoci asistované reprodukce. Jakékoliv náklady (psychologické, emocionální či ekonomické) účasti v programech asistované reprodukce přitom diskutovány v časopisech pro muže na rozdíl od časopisů pro ženy (plných osobních vyprávění žen pohybujících se v cyklech očekávání a lékařských regulací jejich těl) nejsou.

Zatímco ve světě ženských časopisů je identita ženy pevně svázána s rolí matky, v časopisech pro muže k takovému sepětí otcovství s identitou muže nedochází. Svět časopisů pro ženy akcentuje hodnotu mateřství pro mateřství samo, a to jak ve smyslu vstupu do mateřství, tak i ve smyslu mateřské praxe, zatímco svět časopisů pro muže akcentuje (když už, tak) rodičovství jako součást svazku se ženou, a zároveň spíše otcovství ve smyslu rozhodnutí se pro otcovství a jeho biologického aspektu (zplodění, předání genetické informace) než otcovské praxe.

Summary

In this volume of *Sociological Studies* the authors present the results of a qualitative and a quantitative analysis of selected women's magazines and a qualitative study of selected men's lifestyle magazines, dating from the very first date of their publication in the Czech Republic up to the year 2005. The objective of the analysis was to examine whether and in what way childlessness and parenthood are presented in gender-specific media targeting women and men in the Czech Republic, namely in the magazines *Katka*, *Cosmopolitan*, *Překvapení*, *Zdraví*, *Men's Health*, *Esquire*, and *Maxim (Quo)*, during a period when significant changes have been occurring in the population's reproductive behaviour.

The most important indicators of these changes include the decrease in values of various fertility indicators, the postponement of parenthood to a later age, the rise in the proportion of (thus far) childless adults in the population, the increasing proportion of children born to partners in consensual unions or to single mothers out of the total number of children born, and the increasing proportion of single-parent families headed by the mother out of all families with children. Sociological data moreover point to a significantly higher proportion of young men than young women who are not (yet) too certain about their reproductive preferences.

The media reflect and shape social reality in a specific way. The study of media content is thus a useful tool for analysing and understanding social changes. In the context of current discussions on the changes to (the timing and value of) parenthood the authors set out to examine the issues connected with parenthood and childlessness that are raised in the world of selected women's and men's magazines, what sub-topics surface, how they are addressed, which levels and aspects of motherhood/fatherhood/childlessness are uncovered, and which, conversely, remain absent from the media studied. In this study the authors posed the following basic research questions: How is motherhood/fatherhood/childlessness perceived by men and women in the world of men's and women's magazines – what does it mean to them? How do these media construct relationships between motherhood and femininity/femininities or fatherhood and masculinity/masculinities? How do they define the benefits or losses that motherhood/fatherhood/childlessness brings? What role is played in the world of women's/men's magazines by emotional, economic, social, or other factors? How are the potential barriers to starting a family articulated in women's/men's magazines? In what kind of explanatory frameworks do magazine editors and their solicited experts situate these socio-demographic trends?

The authors note that in women's magazines motherhood is still accorded a very high value; its significance has not been weakening even as the significance of other values, competing with

motherhood, has been increasing. The portrayal of this conflict usually leads to the postponement of motherhood until a woman is older (even though the postponement of parenthood is in these magazines often linked to barriers to becoming parents), but never to the decision to remain childless for life. In the world of women's magazines motherhood is an expected occurrence in women's lives. It is depicted as a 'natural' part of being a woman, or, more accurately, is associated with concepts that draw on notions of what is 'natural' and 'normal', such as a woman's 'biological clock' or 'maternal instinct'. Women who reject motherhood appear in the pages of women's magazines as socially stigmatised, continuously forced to defend their decision. Conversely, in the case of unwanted pregnancy, the climate of opinion in women's magazines is fully in favour of a woman's free will to choose whether she wishes to become a mother or not. The opinion of the man in this regard is seen to be of little importance, and any pressure from his side is viewed in a negative light. In women's magazines motherhood is something that women want, expect, and that they associate (despite the many problems it may involve) with positive feelings of life fulfilment. It is not however a given. Many women presented in the pages of women's magazines are dealing with difficulties in their personal relationship or with infertility. Their life stories are filled with substantial personal investment aimed at a single purpose – becoming a mother.

And what is the story of fatherhood, postponed fatherhood, infertility, or the decision for lifelong childlessness portrayed in men's lifestyle magazines selling in the Czech market? A comparison of articles from these media with the articles collected from women's magazines suggests that (unsurprisingly) men's magazines do not address these subjects as individual topics in their own right as often as women's magazines do. On the contrary, they are marginal topics in men's magazines. While in women's magazines the power of personal stories figures prominently – whether it is the stories of mothers, women who have postponed childhood, or women who are trying to become mothers, – the dominant stylistic features of the way these themes are addressed in men's magazines are irony and hyperbole, which in these media is also present in many other (but not all other) articles. Using these style tools the editorial boards look at (or come to terms with) the explicitly mentioned standard of 'active fatherhood'. But the subject of starting a family (becoming a father) is addressed much more often than the subject of being a father in practice. Here becoming a parent is often linked to getting married. In men's magazines getting married and becoming a parent are portrayed as something that men tend to avoid. In men's magazines it is women, often described as 'thirty-somethings', who lead ('pressure') men into parenthood. The ideal age for a man to become a parent is not usually discussed, or it is mentioned in relation to the biological age of his partner.

The articles tend to use biological frameworks to explain the approaches of men and women to parenthood, wherein women are the ones with the 'maternal instinct' for raising and caring for children, while the 'instincts' of men are defined not in terms of raising and caring for children but only in terms of the biological aspect of parenthood – conceiving a child. Biological explanatory frameworks appear in both men's and women's magazines. Although the 'stories' that biological concepts work with in men's and women's magazines are not identical, the explanatory frameworks they use suggest that these 'narratives' are essentially two sides of the same coin.

In men's magazines (like in women's magazines) the articles discussing these issues maintain the assumption that in the future their readers will get married and become parents. The image of men as domineering, sexually hyperactive, and valiant super-studs who pass time in pursuit of sex

with multiple beautiful women and abandon their partners the moment mention is made of marriage or children is often (though not always) accompanied by ironic comments and objections, and is discussed in a hyperbolic tone, making it possible (though not necessary) to interpret the presented images of masculinity in various different ways.

The subject of unplanned pregnancy is not touched on at all in men's magazines. The absence of this topic in men's magazines, and the way in which it is dealt with in women's magazines, so that the position of men in the process of deciding on whether to have the child or not is marginalised, are mutually consistent and create an image of unplanned parenthood as 'her problem'.

Similarly, while in women's magazines we can find texts with an emotional tone on the topic of the value of motherhood for women, the value of fatherhood for men is not treated as a separate subject in men's magazines. While in women's magazines motherhood is something expected, desired, highly valued, but not necessarily a sure thing, because there are various obstacles that can stand in the way of becoming a mother, some of which can be anticipated (e.g. age), prevented, or by means of various sacrifices overcome, in men's magazines, though fatherhood is something that is again expected in the future, its value for men is nowhere explicitly stressed, and potential barriers to becoming a father are not discussed; not even the potential case of infertility. Men's magazines only discuss male infertility, which in all the articles is declared to have been permanently solved through assisted reproduction. But the costs (psychological, emotional, and financial) of participating in assisted reproduction programmes are not discussed in men's magazines, unlike women's (which are filled with the personal stories of women experiencing the cycles of expectation and medical interventions in their bodies).

While in the world of women's magazines a woman's identity is firmly tied to the role of being a mother, in men's magazines this link between fatherhood and a man's identity is not made. The world of women's magazines emphasises the value of motherhood in itself, both in terms of becoming a mother and in terms of being a mother in practice, while the world of men's magazines stresses (if at all) parenthood as part of a relationship with a woman and fatherhood more in the sense of the decision to become a father and the biological aspect of that (conception, transmitting genetic information), rather than in the sense of actually being a father.

Zusammenfassung

In diesen soziologischen Studien legen wir die Ergebnisse qualitativer und quantitativer Analysen ausgewählter Frauenzeitschriften und qualitativer Forschungssonden ausgewählter Lifestyle-Magazine für Männer vor, und zwar von ihrem ersten Erscheinen in der Tschechischen Republik nach 1989 bis zum Jahr 2005. Unser Ziel war die Untersuchung der Frage, ob und auf welche Weise in Tschechien in Zeitschriften mit unterschiedlichen Gender-Zielgruppen die Themen Elternschaft und Kinderlosigkeit reflektiert werden. Konkret handelte es sich um die Zeitschriften *Katka*, *Cosmopolitan*, *Překvapení*, *Zdraví*, *Men's Health*, *Esquire* und *Maxim (Quo)*, deren Erscheinen in eine Zeit erheblicher Veränderungen des Reproduktionsverhaltens fällt.

Zu den bedeutendsten Indikatoren dieser Veränderungen gehört der Rückgang der auf verschiedene Weisen gemessenen Geburtenraten, die Aufschiebung der Elternschaft, der steigende Anteil der (bislang) kinderlosen Erwachsenen in der Bevölkerung, der steigende Anteil an Kindern, die in nichtehelichen Gemeinschaften geboren werden, aber auch der steigende Anteil lediger Mütter sowie der steigende Anteil unvollständiger Familien bzw. alleinerziehender Mütter. Die Daten zeigen überdies, im Unterschied zu jungen Frauen, einen erheblich höheren Anteil junger Männer auf, die sich ihrer Reproduktionspräferenzen (bislang) eher unsicher sind.

Die Medien reflektieren und schaffen dabei auf spezifische Weise die soziale Wirklichkeit. Das Studium von Medieninhalten ist daher ein wichtiges Instrument zur Analyse und zum Verständnis gesellschaftlicher Veränderungen. Unser Ziel war es, im angedeuteten Kontext der aktuellen Diskussionen über die Veränderungen (der zeitlichen Planung und des Wertes) der Elternschaft zu untersuchen, welche Fragen im Zusammenhang mit dem Phänomen der Elternschaft und der Kinderlosigkeit in der Welt ausgewählter Frauen- und Männerzeitschriften aufgeworfen werden, welche Themen auftauchen, wie diese verarbeitet werden, welche Ebenen und Aspekte der Mutterschaft/Vaterschaft/Kinderlosigkeit aufgedeckt werden und welche im Gegenteil in den beobachteten Zeitschriften unsichtbar bleiben. In unserer Untersuchung stellten wir uns die folgenden grundlegenden Forschungsfragen: Wie nehmen Frauen/Männer in der Welt der Frauen- und Männerzeitschriften die Themen Mutterschaft/Vaterschaft/Kinderlosigkeit wahr – was bedeuten diese Themen für sie? Auf welche Weise werden in diesen Zeitschriften Beziehungen zwischen Mutterschaft und Weiblichkeit bzw. Vaterschaft und Männlichkeit hergestellt? Wie werden die Gewinne oder Verluste definiert, die Mutterschaft/Vaterschaft/Kinderlosigkeit mit sich bringen? Welche Rolle spielen in der Welt der Frauen- und Männerzeitschriften emotionale, wirtschaftliche, soziale oder andere Faktoren für die Familienplanung? Welche Hindernisse der Gründung einer Familie werden in Frauen- und Männerzeitschriften ggf. artikuliert? In welche Erklärungsrahmen werden seitens der Zeitschriftenredaktionen und der von diesen angesprochenen Fachleuten die beobachteten sozio-demografischen Trends eingebettet?

In unseren Analysen weisen wir darauf hin, dass der Mutterschaft in Frauenzeitschriften immer noch ein sehr hoher Wert beigemessen wird, der nicht schwächer wird, obgleich die Bedeutung anderer der Mutterschaft konkurrierender Werte steigt. Dieser Konflikt führt in der Regel zu einer Aufschiebung der Mutterschaft (obgleich die Aufschiebung der Elternschaft hier oft mit anderen Hindernissen auf dem Wege zur Elternschaft verbunden wird), nicht jedoch zu einer Entscheidung für lebenslange Kinderlosigkeit. Mutterschaft wird in der Welt der Frauenzeitschriften erwartet. Sie wird hier mit der Frau durch die „Natürlichkeit“ verbunden – genauer mit Konzepten, die mit der „Natürlichkeit“ und „Normalität“ arbeiten, beispielsweise der „biologischen Uhr“ oder der „Mutterinstinkte“. Frauen, die Mutterschaft ablehnen, treten in Frauenzeitschriften als gesellschaftlich stigmatisierte Personen auf, die ihre Wahl ständig neu rechtfertigen müssen. Im Falle der ungewollten Schwangerschaft ist dagegen das Meinungsklima in Frauenzeitschriften ganz auf der Seite der freien Entscheidung der Frau darüber, ob sie Mutter werden will oder nicht. Die Meinung des Mannes gilt in dieser Hinsicht als unerheblich, und jeglicher Druck seitens des Mannes wird als negativ angesehen. Mutterschaft ist in Frauenzeitschriften etwas, was Frauen wollen, erwarten, etwas mit dem sie (trotz vieler Probleme, die damit verbunden sein können) positive Gefühle und ein „erfülltes Leben“ verbinden. Gleichzeitig ist Mutterschaft aber keine Selbstverständlichkeit. Viele Frauen kämpfen auf den Seiten der Frauenzeitschriften mit Problemen in der Partnerschaft oder mit Unfruchtbarkeit. Ihre Lebensgeschichten sind voll von persönlichen Investitionen mit dem einen Ziel, nämlich der Mutterschaft.

Und wie steht es um Vaterschaft, Aufschiebung der Vaterschaft, Unfruchtbarkeit oder Entscheidung für lebenslange Kinderlosigkeit in den untersuchten Lifestyle-Magazinen für Männer auf dem tschechischen Markt? Beim Vergleich der Artikel aus diesen Zeitschriften mit für die Analyse der Frauenzeitschriften herangezogenen Artikel kann festgestellt werden, dass diese Themen in Männerzeitschriften (erwartungsgemäß) des weitem nicht so oft selbständig auftauchen wie in Frauenzeitschriften. Im Gegenteil, diese Themen kommen in Männerzeitschriften nur marginal vor. Während in Frauenzeitschriften die Kraft der persönlichen Geschichten von Müttern, Frauen, die die Mutterschaft aufschieben oder sich im Gegenteil um diese bemühen, deutlich in den Vordergrund tritt, so ist das vorherrschende Merkmal der stilistischen Verarbeitung dieser Thematik in den Männerzeitschriften Ironie und Übertreibung, die in diesen Zeitschriften auch in vielen weiteren Artikeln stark vorhanden (nicht jedoch allgegenwärtig) sind. Mit Hilfe dieser stilistischen Mittel konfrontieren die Redaktionen auch die ausdrücklich genannte Norm der „aktiven Vaterschaft“ (bzw. setzen sich auf diese Weise mit dieser Norm auseinander). Das Thema der Familiengründung (des Beginns der Vaterschaft) wird freilich in Männerzeitschriften weitaus häufiger verarbeitet als das Thema der vaterschaftlichen Praxis. Der Beginn der Elternschaft wird hier häufig mit der Eheschließung verbunden. Der Eintritt in die Ehe und in die Elternschaft wird in Männerzeitschriften als etwas dargestellt, dem Männer ausweichen möchten. Diejenigen, die den Mann in die Elternschaft führen („drängen“), sind in Männerzeitschriften die Frauen, die in diesem Zusammenhang oft als „Dreißigjährige“ definiert werden. Das ideale Alter des Mannes für den Eintritt in die Elternschaft wird in der Regel nicht diskutiert bzw. wird in Zusammenhang mit dem biologischen Alter ihrer Partnerinnen gebracht.

Die Einstellung von Männern und Frauen zur Elternschaft wird in der Regel mit biologisierenden Erklärungen unterlegt, in denen Frauen die mit den „Mutterinstinkten“ und der Veranlagung zur Kindererziehung sind, während die „Instinkte“ der Männer nicht hinsichtlich der Erziehung und Sorge um die Nachkommen, sondern lediglich hinsichtlich des biologischen Aspektes der Elternschaft – der Kinderzeugung definiert werden. Biologisierende Erklärungsrahmen werden also in beiden untersuchten Welten, d.h. sowohl in Frauenzeitschriften als auch in Männerzeitschriften verwendet.

Obgleich die „Geschichten“, in denen mit biologisierenden Konzepten gearbeitet wird, in Frauen- und Männerzeitschriften nicht die gleichen sind, deutet der Erklärungsrahmen darauf hin, dass diese „Erzählungen“ eigentlich „zwei Seiten der gleichen Münze“ sind.

Der Eintritt in Ehe und Elternschaft wird in Männerzeitschriften (ähnliche wie in Frauenzeitschriften) in den das Forschungsthema behandelnden Artikeln für die Zukunft erwartet, und Darstellungen von Männern als dominanter und sexuell hyperaktiver Kämpfer und Alphamännchen, die sich in sexuellen Aktivitäten mit einer Unzahl von schönen Frauen engagieren und ihre Partnerinnen verlassen, sobald diese Wörter wie Kinder oder Hochzeit aussprechen, werden oft (nicht jedoch immer) von ironischen Anmerkungen, Kontradiktionen begleitet und stilistisch übertrieben, so dass sich hierdurch die Möglichkeit (nicht jedoch die Notwendigkeit) eines mehrschichtigen Lesens der dargestellten Bilder der Männlichkeit eröffnet. Hierzu gehören auch kritisch-spöttische Lesarten des hegemonialen Maskulinitätskonzeptes.

Das Thema der ungewollten Schwangerschaft wird in Männerzeitschriften nicht eigenständig verarbeitet. Die fehlende Thematisierung der ungewollten Schwangerschaft in Männerzeitschriften und die Verarbeitung dieses Themas in Frauenzeitschriften, in denen die Position des Mannes bezüglich der Entscheidung über die Fortsetzung der Schwangerschaft der Frau marginalisiert wird, ist gegenseitig konsistent und konstruiert die ungewollte Schwangerschaft als „ihr Problem“.

In ähnlicher Weise wird, während wir in Frauenzeitschriften auf emotionsbetonte Texte zum Thema Wert der Mutterschaft stoßen, der Wert der Vaterschaft für Männer in Männerzeitschriften nicht selbständig thematisiert. Während in Frauenzeitschriften die Mutterschaft etwas ist, was erwartet und erwünscht wird, was einen hohen Wert hat, gleichzeitig aber keine Selbstverständlichkeit darstellt, da auf dem Wege zur Mutterschaft die verschiedensten Hindernisse auftreten können, von denen einige jedoch antizipiert werden können (z.B. das Alter), gegen die eine Gegenwehr möglich ist oder die durch verschiedene Opfer überwunden werden können, so ist die Vaterschaft in Männerzeitschriften zwar auch etwas, was für die Zukunft vorausgesetzt wird, ihr Wert für den Mann wird jedoch nicht explizit akzentuiert und gleichfalls werden auch eventuelle Hindernisse auf dem Weg zur Vaterschaft nicht diskutiert. Dies gilt auch für die Unfruchtbarkeit, die in Männerzeitschriften nur vom Standpunkt der Unfruchtbarkeit des Mannes diskutiert, gleichfalls jedoch in allen Artikeln als ein durch die künstliche Befruchtung ein für alle mal gelöstes Problem dargestellt wird. Die (psychologischen, emotionellen bzw. wirtschaftlichen) Kosten der Teilnahme an Programmen zur künstlichen Befruchtung werden dabei in Männerzeitschriften nicht diskutiert, im Unterschied zu Frauenzeitschriften, die voll von persönlichen Schilderungen von Frauen sind, die sich in Zyklen der Erwartung und der medizinischen Eingriffe in ihre Körper bewegen.

Während in der Welt der Frauenzeitschriften die Identität der Frau fest mit der Mutterrolle verknüpft ist, kommt es in Männerzeitschriften nicht zu einer derart starken Verbindung zwischen Vaterschaft und männlicher Identität. In Frauenzeitschriften wird der Wert der Mutterschaft um der Mutterschaft selbst willen akzentuiert, sowohl im Sinne der werdenden Mutterschaft als auch im Sinne der mutterschaftlichen Praxis, während in Männerzeitschriften die Elternschaft (wenn überhaupt) als Bestandteil der Beziehung zur Frau und gleichfalls eher die Vaterschaft im Sinne der Entscheidung für die Vaterschaft und deren biologischer Aspekt (Zeugung, Übergabe der genetischen Information) als die vaterschaftliche Praxis akzentuiert wird.

Sociologické studie/Sociological Studies

- SS 06:14 A. Křížková (ed.), J. Bierzová, M. Čermáková, H. Hašková, H. Maříková: Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita; 140 s.
- SS 06:13 H. Hašková: Tři generace bezdětných mužů a žen v české společnosti; 100 s.
- SS 06:12 M. Tuček (ed.), I. Bayer, L. Gatnar, P. Machonin, M. Sedláčková, J. Šafr, O. Špaček: Soudržnost společnosti z pohledu české veřejnosti; 200 s.
- SS 06:11 K. Čada, A. Červinková, M. Linková, D. Řeháčková, T. Stöckelová: Věda jako věc veřejná: vědní politiky a média; 75 s.
- SS 06:10 Y. Leontiyeva (ed.), P. Ezzeddine-Lukšíková, T. Hirt, M. Jakoubek, J. Kocourek, L. Pažejová: Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové); 96 s.
- SS 06:9 J. Šafr: Social Standing and Lifestyle in Czech Society; 70 s.
- SS 06:8 G. Šamanová, M. Škodová, J. Vinopal: Obraz vědy v českém veřejném mínění; 110 s.
- SS 06:7 J. Šafr, M. Sedláčková: Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření; 93 s.
- SS 06:6 L. Linek, Š. Pecháček: Základní charakteristiky členské základny KDU-ČSL; 48 s.
- SS 06:5 D. Hamplová (ed.), K. Zeman, B. Řeháková, V. Polášek, E. Soukupová: Mímomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti; 92 s.
- SS 06:4 H. Hašková (ed.), P. Šalamounová, H. Víznerová, L. Zamykalová: Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě; 153 s.
- SS 06:3 P. Rakušanová, B. Řeháková: Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu; 80 s.

- SS 06:2 Z. Vajdová, D. Čermák, M. Illner: Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990; 108 s.
- SS 06:1 Z. R. Nešpor, J. Večerník (eds.): Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie; 278 s.
- SS 05:06 J. Stachová: Občanská společnost v regionech České republiky; 51 s., 71 Kč
- SS 05:05 P. Rakušanová: Civil Society and Participation in the Czech Republic; 47 s., 113 Kč
- SS 05:04 A. Křížková (ed.), R. Dudová, H. Hašková, H. Maříková: Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie; 91 s., 156 Kč
- SS 05:03 T. Kostecký, J. Vobecká (eds.): Regionální elity 2004; 152 s., 150 Kč
- SS 05:02 T. Kostecký: Political Behavior in Metropolitan Areas in the Czech Republic between 1990 and 2002 – Patterns, Trends, and the Relation to Suburbanization and Its Socio-Spatial Patterns; 104 s., 206 Kč
- SS 05:01 B. Řeháková: Measuring Value Orientations with the Use of S.H. Schwartz's Value Portraits; 47 s., 113 Kč
- SS 04:11 J. Černý, M. Sedláčková, M. Tuček: Zdroje utváření skupinových mentalit v České republice po roce 1989; 101 s., 121 Kč
- SS 04:10 M. Hájek (ed.): Hierarchy as the Strength and Weakness of Communist Rule. The Legacy of Communist Rule IV: A Volume of Papers from the Seminar Held in Prague on September 11–12, 2003; 167 s., 187 Kč
- SS 04:09 K. Vlachová, B. Řeháková: Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie; 39 s., 71 Kč
- SS 04:08 A. Křížková: Životní strategie podnikatelek a podnikatelů na přelomu tisíciletí; 63 s., 112 Kč
- SS 04:07 J. Chaloupková, P. Šalamounová: Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě; 60 s., 94 Kč
- SS 04:06 D. Hamplová: Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory; 43 s., 81 Kč
- SS 04:05 Z. R. Nešpor (ed.): Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství; 115 s., 114 Kč

- SS 04:04 J. Večerník: Structural Tensions in the Interface between the Labour Market and Social Policy in the Czech Republic; 87 s., 116 Kč
- SS 04:03 T. Kostecký, D. Čermák: Metropolitan Areas in the Czech Republic – Definitions, Basic Characteristics, Patterns of Suburbanisation and Their Impact on Political Behaviour; 57 s., 148 Kč
- SS 04:02 S. Pikálková (ed.): Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika / 2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině; 152 s., 191 Kč
- SS 04:01 L. Linek: Volby do Evropského parlamentu 2004 – analýza volební účasti a stranické podpory v České republice; 73 s., 109 Kč

Sociologický datový archiv (SDA) je pracoviště Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Jeho hlavním cílem je uchování a zpřístupnění elektronických datových souborů z projektů sociologického výzkumu pro jejich další použití v akademickém výzkumu a při výuce. Mezi další cíle archivu patří podpora sekundární analýzy dat ze sociologických výzkumů a podpora pro speciální výzkumné projekty. SDA je členem Evropské rady sociálně vědních datových archivů CESSDA.

SDA na Internetu: <http://archiv.soc.cas.cz/>

- přístup k datům ze sociologických výzkumů: Elektronický katalog dat obsahuje základní informace o výzkumných projektech, datových souborech a jejich proměnných a dotazníky a kódovníky v elektronické podobě. Datové soubory z archivu je možné objednat a získat prostřednictvím Internetu, vybrané datové soubory jsou přístupné „on-line“ bez předchozí objednávky. Data jsou poskytována ve formátu pro SPSS, případně v dalších formátech vhodných pro statistické zpracování dat.
- vybrané publikace Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.: Řada publikací je dostupná „on-line“ v elektronické podobě, další je možné prostřednictvím Internetu objednat.
- adresář internetových odkazů z oblasti sociálních věd: Adresář [www](http://www.soc.cas.cz/) odkazů na další zdroje sociálních dat a užitečné informace z oblasti sociálních věd.

Data a výzkum — SDA Info, recenzované odborné periodikum

SDA Info se věnuje problematice sekundární analýzy sociologických dat: poskytuje přehled o datových službách, přináší informace o výzkumných projektech a zabývá se metodologií analýzy dat. Bulletin vychází nepravidelně od roku 1999 a je distribuován zdarma na cca 200 adres z oblasti sociálního výzkumu, univerzit a médií. Zaslání je možno zajistit v Sociologickém datovém archivu na výše uvedené adrese. Starší čísla jsou dostupná v elektronické podobě na Internetu: <http://archiv.soc.cas.cz/czech/bull-cz.phtml>

SDA SOCIOLOGICAL DATA ARCHIVE

Institute of Sociology, Jilská 1, 110 00 Praha 1; tel. 221 183 231; fax 222 221 658

e-mail: archiv@soc.cas.cz; Internet: <http://archiv.soc.cas.cz>

SDA collects computerised data files from sociological surveys. Its main objective is to make Czech sociological data publicly available for academic, educational and other non-commercial purposes. Other activities of the Archive include the promotion of data dissemination and secondary analysis, and support for special research projects. SDA is a member of the CESSDA (Council of European Social Science Data Archives). An electronic data catalogue and access to services is provided via the Internet: <http://archiv.soc.cas.cz>

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: 221 183 231, fax: 222 221 658, e-mail: archiv@soc.cas.cz, Internet: <http://archiv.soc.cas.cz>

Sociologický časopis Czech Sociological Review

Recenzovaný oborový vědecký časopis vydávaný Sociologickým ústavem Akademie věd ČR, v.v.i.

V jednotlivých číslech naleznete:

- stati zabývající se otázkami teoretické sociologie
- stati o transformaci střední a východní Evropy
- články z příbuzných oborů, jako je sociální politika, politická sociologie, demografie, regionální rozvoj, gender, sociální práce apod.
- překlady zajímavých textů zahraniční provenience
- přehledové stati
- metodologické články
- studentské práce
- recenze, anotace, informace o dění v sociologické obci, zprávy z konferencí a další zajímavosti

Časopis je veden v *Journal Citation Reports® (JCR) – Social Sciences Edition*, *ISI Web of KnowledgeSM*, *Social Sciences Citation Index® (SSCI)* a v dalších scientometrických a bibliografických databázích Thomson Scientific, USA.

Obsah časopisu (od roku 1993) a úplné znění statí (od roku 1995) je uveřejněno na internetu na adrese <http://sreview.soc.cas.cz/>.

Vychází 6 x ročně (4 x česky, 2 x anglicky).

Cena jednoho výtisku je od roku 2007 75 Kč bez DPH. Předplatné na rok je 450 Kč.

Informace o předplatném a objednávky vyřizuje:

Sociologický časopis/Czech Sociological Review - redakce, Jilská 1, 110 00 Praha 1,

tel. +420 222 221 761, +420 221 183 217, fax +420 222 220 143

e-mail: sreview@soc.cas.cz, prodej@soc.cas.cz

Sociologická knihovna

Knihovna vznikla oddělením od Knihovny Filozofického a Sociologického ústavu AV ČR, která byla zničena povodní v létě 2002. Po dlouhé době, která byla vyplněna snahou o náhradu velkých ztrát na knižním fondu způsobených povodní a budováním nových prostor v přízemí budovy Sociologického ústavu AV ČR v Jilské ulici, se zejména díky darům mnoha domácích i zahraničních jednotlivců i institucí podařilo nově vybudovat samostatnou Sociologickou knihovnu. Je koncipována jako moderní oborová knihovna a má sloužit jak vědeckým pracovníkům, tak studentům a široké akademické veřejnosti. Dary a příspěvky na její další budování jsou vítány. V souvislosti s otevřením nové knihovny v dubnu 2004 vydal Sociologický ústav AV ČR publikaci, která zachycuje její budování od povodní až k jejímu zpřístupnění veřejnosti v dubnu 2004.

Kde nás najdete?

V centru Prahy v blízkosti metra B – stanice Národní třída, v budově Sociologického ústavu Akademie věd ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1
tel.: +420 222 221 753,
221 183 111 (provolba)
fax: +420 222 220 143
e-mail: socmail@soc.cas.cz
URL: <http://www.soc.cas.cz>

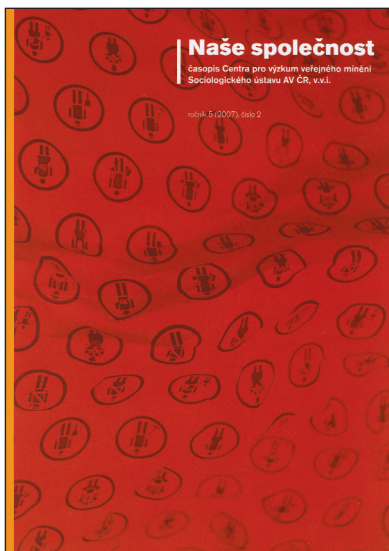
Otevírací doba:

pondělí – čtvrtek 9–18 hodin
pátek 9–14 hodin

Kontakty:

Mgr. Nela Hesová — tel. 221 183 568, Nela.Hesova@soc.cas.cz
Ing. Eva Mikolášová — tel. 221 183 568, Eva.Mikolasova@soc.cas.cz
Mgr. Radka Taučová — tel. 221 183 567, Radka.Taucova@soc.cas.cz
Studovna: tel. 221 183 569, knihovna@soc.cas.cz

Naše společnost

Ročník 5, číslo 2/2007

Časopis Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.

Recenzovaný časopis, který se primárně zaměřuje na oblast výzkumu veřejného mínění a jeho výsledků, a to s důrazem na širší mezioborové souvislosti i aktuálnost témat. Analytické stati čerpají zejména z dat z kontinuálního šetření veřejného mínění CVVM.

Časopis vychází dvakrát ročně, je distribuován zdarma. Elektronickou verzi a další informace naleznete na <http://www.cvvm.cas.cz/>

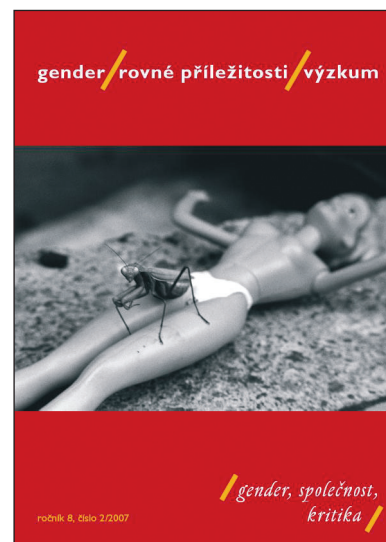
Gender, rovné příležitosti, výzkum

Ročník 8, číslo 2/2007

Časopis *Gender, rovné příležitosti, výzkum* vychází v rámci projektu *Podpora společenské akceptace a efektivního prosazování genderové rovnosti ve veřejné sféře* financovaného programem Podpory projektů cíleného výzkumu AV ČR (reg. č. S700280503).

Druhé číslo osmého ročníku časopisu *Gender, rovné příležitosti, výzkum* nemá sice jednotnou tematickou linii, jak bylo zvykem v minulých letech, nicméně společné pojítko článků představuje analýza a kritika společenských procesů a fenoménů z genderové perspektivy.

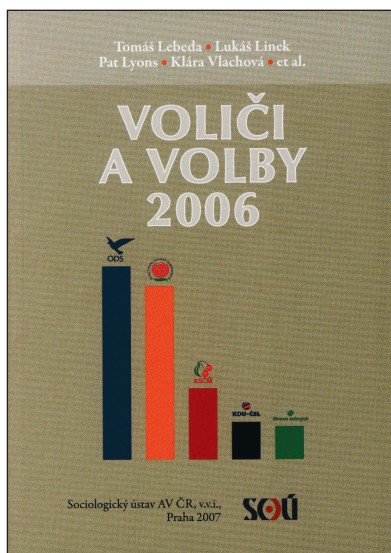
Aktuální číslo i všechna předchozí čísla najdete na adrese <http://www.genderonline.cz>

Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i., Praha 2007.

Distribuce: Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: 222 221 761, 221 183 217, 218, fax: 222 220 143,

e-mail: prodej@soc.cas.cz, <http://www.soc.cas.cz/>

Tomáš Lebeda, Lukáš Linek, Pat Lyons,
Klára Vlachová et al.

Voliči a volby 2006

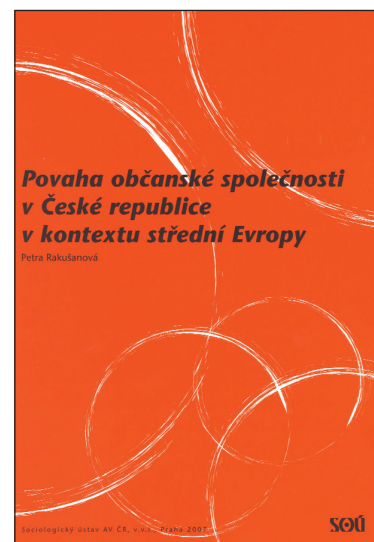
Kniha *Voliči a volby 2006* je první knihou svého druhu, která detailně analyzuje volební chování, v tomto případě ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006. Autoři v ní zkoumají, které skupiny občanů a proč se voleb zúčastnily a proč se rozhodly právě pro ty strany, které volily. Hledají motivační zdroje a příčiny jednotlivých volebních rozhodnutí. Autorův tým vystavěl své analýzy převážně na základě unikátního akademického výzkumu, přičemž využil teoretickou i metodologickou výbavu soudobé politologie a sociologie. Kniha nabízí pohled na volební rozhodnutí z hlediska role sociální třídy, stranické identifikace, volebních témat a osobností předsedů stran. Věnuje se specifikům nerozhodnutých voličů, mapuje dopady působení volebního systému a analyzuje roli předvolebních výzkumů volebních preferencí. Rozsah publikace je 234 stran. Cena publikace je 102 Kč bez DPH.

Petra Rakušanová

Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy

Občanská společnost je konceptem, tématem, entitou i sociální realitou, se kterou se snad každý z nás setkal v médiích, odborných diskusích a řada z nás také v praktickém každodenním životě. Přesto, nebo možná právě proto, je občanská společnost termín, který je jakousi černou skříňkou, jež se liší podle toho, kdo ji nese. A nejde jen o její obsah, ale také o její použití, které se liší na základě zájmů či hodnotových orientací aktérů. Cílem této práce nebylo teoreticky koncipovat občanskou společnost, ale na základě rozsáhlého empirického výzkumu kombinujícího kvantitativní a kvalitativní metodologii a ve funkčním propojení s existující teorií komplexně popsat českou organizovanou občanskou společnost v kontextu střední Evropy. Naším cílem bylo také představit možnou metodologii pro zkoumání organizované občanské společnosti. Výzvou pro další práci je především aplikace této metodologie na individuální neziskové organizace v České republice a v Evropě, která by přispěla k hlubšímu pochopení organizované občanské společnosti a občanské participace. Rozsah publikace je 140 stran. Cena publikace je 138 Kč bez DPH.

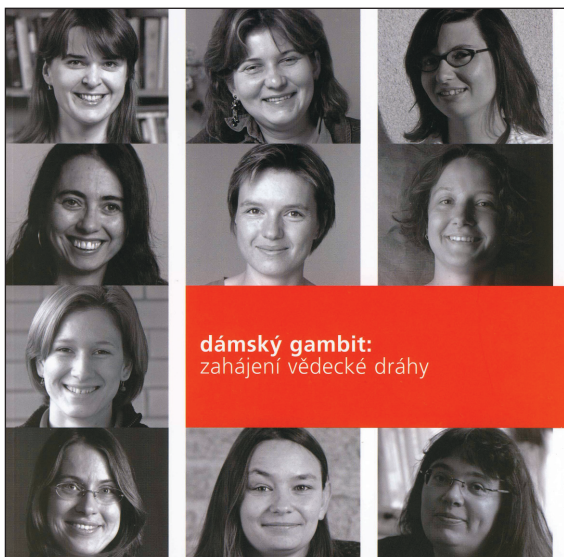
Tato publikace je první z nové ediční řady publikací Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., která začala vycházet v roce 2007 s názvem Sociologické disertace.

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2007.

Distribuce: Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: 222 221 761, fax: 222 220 143, e-mail: prodej@soc.cas.cz

Další informace o publikacích vydaných v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i.: <http://publikace.soc.cas.cz/>

Barbora Tupá (ed.)

Dámský gambit: zahájení vědecké dráhy

Kniha přináší deset rozhovorů s mladými badatelkami na počátku jejich vědecké dráhy. Vychází z projektu Talentky, který v roce 2005 zahájilo Národní kontaktní centrum – ženy a věda Sociologického ústavu AV ČR. Cílem publikace je představit začínající badatelky, jejich úspěchy ve vědě a jejich strategie skloubení práce a rodiny.

Rozsah publikace je 89 stran.

Kateřina Šaldová (ed.)

CESTY LABYRINTEM

O vědecké profesi, soukromém životě a jejich propojování

Publikace Cesty labyrintem nabízí souhrn dosud sebraných a vypracovaných analýz, které provedlo NKC-ŽV, na téma slaďování a propojování soukromého a pracovního života. Najdete zde zprávu z mezinárodní konference, analýzu institucionálních bariér i pohled na téma z perspektivy jednotlivého vědce/vědkyně. Součástí je i kapitola mapující stav po konferenci Cesty labyrintem: proč je stále tak málo žen ve vědě, která se konala na podzim roku 2005.

Rozsah publikace je 54 stran.

Více informací viz: <http://www.zenyaveda.cz/>

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2007.

Distribuce: Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: 222 221 761, fax: 222 220 143, e-mail: prodej@soc.cas.cz

Další informace o publikacích vydaných v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i.: <http://publikace.soc.cas.cz/>

<http://www.socioweb.cz/>

SOCIOweb
Sociologický webzín

>>> [editorial](#) >>> [teorie pro všechny](#) >>> [témata](#) >>> [aktuality](#) >>> [odkazy](#)

Vydává: Sociologický ústav AVČR - www.soc.cas.cz

editorial
Vážené čtenářky a vážení čtenáři,

i toto číslo Sociowebu reaguje na evropský rok Rovných příležitostí pro všechny a je i tentokrát zaměřeno na nerovnosti mezi ženami a muži. Téma rovnosti příležitostí, konkrétně mužů a žen coby rodičů – jejich možnosti uplatnění v rodině i na trhu práce, problematika nastavení opatření ke kombinaci práce a rodiny na různých úrovních fungování společnosti jsou jedny z mnoha témat konference „Rodičovská práce nebo rodičovská dovolená?“ Ta se uskutečnila 16. října tohoto roku pod záštitou eurokomisaře Vladimíra Špidly v hlavní budově Akademie věd v Praze a organizovalo ji oddělení Gender a sociologie SOÚ AV ČR (více viz <http://www.soc.cas.cz/articles/cz/12/3916/Vystupy-z-konference-Rodicovska-prace-nebo-rodicovska-dovolena-.html>). Právě příspěvky tohoto oddělení přednesené na konferenci tvoří osu listopadového čísla Sociowebu. Konference si kladla za cíl otevřít odbornou a tolik potřebnou veřejnou diskusi nad plánovanými změnami v české rodinné politice, poukázat na slabiny současného systému rodinné politiky a navrhnout vlastní řešení zrovnoprávnění možnosti participace žen a mužů v důležitých oblastech jejich všedního života – v rodině a práci.

kontakt
Vydává Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Šéfredaktorka: Marta Kolářová
Redakční rada: Daniel Čermák, Yana Leontyeva, Hana Maříková, Lukáš Novotný, Petra Rakušanová, Natalie Simonová, Eva Soukupová, Petr Sunega, Iva Štohanzlová

<http://www.soc.cas.cz/>

SOÚ Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

[english](#) [Home](#) >> [Výzkumná oddělení](#)

Gender & sociologie

Kdo jsme	Vedoucí oddělení: PhDr. Alena Křížková, PhD.	Další informace Oddělení řešené projekty ukončené projekty
Projekty	Členky oddělení: PhDr. Marie Čermáková Mgr. Alice Červinková Mgr. Radka Dudová, Ph.D. Mgr. Hana Hašková Mgr. Marcela Linková Eva Nechvátalová PhDr. Hana Maříková Mgr. Kateřina Šaldová Mgr. Zuzana Uhde PhDr. Marta Vohlídálová Alena Frydrychová Barbora Tupá Šárka Hastrmanová Šárka Soudková	
Aktuality		
Lidé		
Hosté		
Knihovna		
Výroční zprávy		
Odkazy		
Výzkumná oddělení		
Publikace a periodika		
CVVM		
Datový archiv		

Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže

Hana Hašková (ed.), Jana Pomahačová

Edice Sociologické studie/Sociological Studies 06:13

Řídí: Marie Čermáková

Překlady: Robin Cassling, Daniel Meier

Redakce: Anna Gabrielová

Návrh edice a obálka: Zdeněk Trinkewitz

Sazba: Petr Teichmann, Praha

Tisk a vazba: Adam studio, Praha

Vydal: Sociologický ústav AV ČR

Jilská 1, 110 00 Praha 1

Náklad 180 výtisků

1. vydání

Praha 2006

Prodej zajišťuje Tiskové a ediční oddělení

Sociologického ústavu AV ČR

tel.: 222 221 761, 221 183 217, 218, fax: 222 220 143

e-mail: prodej@soc.cas.cz